

8

Serbska ludowa knihownja
Wudawa Serbomit Tuchofski

Čo. 16

Handrij Zejleř
a
Korla August Kocor

W Budyšinje
Z nakładom wudawarja
1923

Serbskaj dioskuraj abo zbóžnaj dwójnikaj
slowjanskeho Parnasa

Handrij Zejleř

(K jeho 50. posmjertninam — 15. winowca 1922)

a

K. A. Kocor

(K jeho 100. narodninam — 3. hodownika 1922)

Z podobiznomaj

Za serbski lud
wudał

Dr. Arnořt Muka

W Budyšinje

Čišć „Smolerjec knihičišćeřnje a knihafnje“ zap. dr. z wobm. ruk.

1923

73

Předřlowo.

Wřitecy swěrnj a woprawdźići Serbja běchu loni při wopomnjeńskimaj swjedženjomaj Handrija Zejlerja, 15. winowca 1922 we Łazu, a Korle Augusta Kocora, 3. hodownika 1922 w Budestecach, ze swojimi myslemi přítomni, ale wosobinscy přítomni wřitecy być njemóžachu. Kóždy pak by wěsće rad zhonił, kak su so 50. posmjertniny najwjetřeho serbskeho pěsnjerja Handrija Zejlerja, našeho „serbskeho Byrona“ a 100. narodniny najwjetřeho serbskeho hudźbnika Korle Augusta Kocora, našeho „serbskeho Smetany“, swjećile a tež mnozy z tych tysacow, kiž běchu we Łazu a w Budestecach přítomni, sebi přeja, zo by so tež pozdźišim splaham wopomnjeće na tele swjatočne dny widžomnje zakhowało.

Tuž sym so rozsudźił, k wopomnjeću našeju rjerozdźělomneju wótčincow, našeju duchowneju siamesiskeju dwójnikow H. Zejlerja a K. A. Kocora za naš luby serbski lud tule knihu wudać, kotraž ma jeju žiwjenjoběh z jeju wobrazomaj, swjedžeńske řeče a česćace přispěwy, nadrobne wopisanje wobeju swjatočnosćow a jeju počesćowace připisy na swjedžeński wubjerk wobsahować. Z njeje

njech wosebje serbski dorost, naša serbska młodžina a nadžija, narodna swěrnosć a njewuhasniwa zahoritosć k wutrajnemu a spomožnemu dźělu za naš lubwany serbski narod čerpa z wohidneho materialisma nětčišeho časa k jeju při-
kladnemu idealismej so pozběhujo a na přeco pozběhnywši.

Wopomnjeće našej H. Zejlerja a K. A. Kocora pak njech mjez našim serbskim ludom traje wěčnje!

W Budyšinje, 1. I. 1923.

Dr. Arnošt Muka.

A.

Handrij Zejler

* 1. II. 1804 — † 15. X. 1872

I.

Ziwjenje a skutki Handrija Zejlerja

Handrij Zejleř narodži so 1. februara 1804 we Słonej Boršći, serbskej wjesy, hodžinku k wječoru wot Budyšina, jako jenički syn serbskeju staršeju. Jeho nan Jan Zejleř * so w Słonej Boršći 30. nov. 1767 — † tam 27. sept. 1844, běše wobsedzeř małeje žiwnosće a wustojny studnjetwarjeř, a jeho mać Marja * so 18. hapr. 1773 — † 17. aug. 1847, pokhadžeše z Běrkec swójby na Sokolcy, wsy blisko Budyšina. Přenje rozwučowanje so Handrijeje Zejlerjeje dosta wot lěta 1810—1817 w Bolborčanskeje wjesnej šuli wot wučerja Kmocha a 1817—1818 we Wulkowjelkowskej šuli. Zejlerjowe wubjerne duchowne dary spózna tehdyši farař Michałskeje cyrkwe Bj. Wyl. Mička a při paćeřskej wučbje, na kotrejž so Zejleř tak mjeze wšěmi sobušulerjami přez žiwe, jasne a duchapólne wotmołwjenja wuznamjenješe, zo bě fararjej žel, hdy bychy dyrbjale tajke wurjadne dary njerozwite a njewužite wostać. Tuž při sebi wobzamkny, zo chce so za to postarać, zo by tutón wobdarjeny pachol khudeju staršeju na wyššu šulu přišoł, a přeprasy raz přez syna Zejlerjec nana na njedzelu popołdnju k sebi. Nastróžany tutón do města džěše sebi myslo, zo je jeho Handrij najskerje něšto zwo-

raľ, a strachoćiwje zastupi na faru. Jeho strachoćiwe wobličo pak bórzy spokojny a radostny posměwk přeběža, jako knjez farař jeho syna jara khwalić poča a jemu wukładowaše, kak snadź by so hodźiło, zo by jeho Handrij studowaľ a wustudowawši ze swojimi duchownymi darami swojemu serbskemu narodej služić mohľ. Překwapjeny Zejlerjec nan do wšeho zwoli, a farař Mička a prócowaše so w běhu zymy z pomocu swojeho kapłana H. Lubjenskeho, zo by přichodnemu gymnasiastej Zejlerjej přebywanje w Budyšinje zmóžniľ; přimoľwi jeho na gymnasiju a wobstara jemu tunje bydleńčko. Jutry 1818 wobnowi Handrij w Michaľskej cyrkwi w Budyšinje swój křćeński slub a bu po jutrach jako wučomc na Budyšski gymnasij přijaty. Tu wuknješe wón pilnje a wuznamjenješe so před swojimi sobušulerjemi we wšech wědomoscach tak, zo bu, jako jutry 1825 wuwuknywši gymnasij wopušći, ze znatej slěbornej medaillu, kotruž stajnje jenož po wědomoscach a wašnju najwubjeńniši na universitu wotkhadźacy šuler dostawa, wot Budyšskeje měšćanskeje rady mytowany. Hižo jako gymnasiast poča Zejleř, snadź wot jeničkeho tehdy we Budyšinje přebywaceho swědomeho Serba kapłana H. Lubjenskeho někak pohnuty a wubudženy, mócnu lubosć ke swojemu serbskemu ludu a k swojej maćeřnej řeči pokazować. Wón kedźbowaše hižo tehdy na naše narodne pěsnje a bajki a začu we sebi mócne pohnuwanje, so sam w spisanju serbskich pěsni spytować, kotrež jemu wulku česć a wažnosć mjez jeho serbskimi sobušulerjemi

dobychu. Zdžeržalej stej so nam wot nich dwě pěsni ze spočatka lěta 1824.

Po jutrach 1825 poda so H. Zejleř do Lipska na krajnu universitu a studowaše tam hač do jutrow 1829 na duchownstwo, wudokonjejo so pódla we wšěch trěbnych a wužitnych wědomoscach. Kaž z wjetša wšitcy serbscy studenci duchownstwa, zastupi tež wón we běhu swojeho přenjeho studowanskeho lěta do tamnišeho „Lužiskeho předařskeho towařstwa“, kotrež ma za Serbow, zo móhli so zdobnje w maćérnej řeči rozwučować a zwudokojować, wot lěta 1814 wosebity serbski wotrjad tehdy „Sorabia“, nětko pak hišće mjenje derje „Sorabicum“ mjenowany. Tu rozwi Zejleř bórzy wobšěrně, wjelestronsku džělawasć na polu serbskeho pismowstwa, a runjež bě a wosta z woprawdžitym wodžerjom „Sorabije“ wot l. 1826 hač do Zejlerjoweho wotkhada z Lipska jeho starši towařš a najlěpši přećel Hendrich August Krygar z Hrodžišća jako podstarši cyłego předařskeho towařstwa, bywaše tola dale Handrij Zejleř duša a duchowny nawjedowař tutehe serbskeho zjednoćenstwa, kotrež wón k najwyššemu, hišće njedocpětemu kćěwej pozběže. Wón wučese swojich towařšow lěpje serbski powjedać a pisać, činjo jich kedžbliwych na prawidła a wosebitosće serbskeje řeče, kotrež woni hišće njeznajachu, a čitajo jim swoje přikladne nastawki, porjedžeše a posudžeše wot nich porjadnje podawane wudžělki. Rozwučowaše jich we serbskim prawopisu a zestaja sebi, nawabjeny wot Polaka Handrija Kuchařskeho, z kotrymž bě so we Lužicy

zeznał, na zakładze pólsko-českeho nowy serbski prawopis z laćonskimi pismikami, kotryž pódla stareho w frakturje nałożowaše. Pod jeho a Krygarjowym nawjedowanjom přepytowachu sobustawy po swědčenju zakhowaneho tehdyšeho dnjownika Sorabije staršu serbsku literaturu a rozwiwanje serbskeje řeče wot časow reformacije, zapisowachu zestarjene serbske słowa a rjane wuprajenja dobrych staršich spisowacelow, hromadžachu wšelake powěsće z bližšeje a najdališeje zańdženosće Serbowstwa, jednachu wo serbskich wašnjach při narodže, slubje, kwasu, pohrjebje atd. a spytowachu so tež we serbskim spěwanju. Při tajkej horliwej džěławosći njedosahaše jim po wustawkach prikazana jena tydžeńska skhadžowanka, čehoždla so na Zejlerjowy namjet 8. aug. 1827 wobzamkny, zo chcedža so husćišo hač raz za tydžeń k zhromadnemu rozwučowanju a towařšnemu spěwanju skhadžować! W prózdninach pućowaše H. Zejleř po serbskim kraju, zběrajo wupłody ludoweho basnistwa a bajstwa a wabješe k temu tež swójich towařšow. Samo w Delnjeje Łužicy wón raz poby, najskerje přewodžujo Handrija Kuchařskeho, kiž tehdy serbski kraj přepućowa a hromadku ludowych pěsni zezběra, wot kotrychž buchu delnjoserbske w „Časopisu Českeho Musea“ lěta 1830 wozjewjene. Zejleř sam pak zapisa někotre do Lipsčanskich „Serbskich Nowinow“. Zo bychy so mjenujcy wšě z luda zezběrane řečne pomniki a mnohe wot njeho a towařšow spisane nastawki zakhowale jako pohnuwanki za pozdžiše rody Lipsčan-

skich serbskich studentow k podobnej dźěławosći, běše Zejler z Krygarjom w nazymje 1826 wosebite rukopisne „Serbske Nowiny“ založil, do nich zapisowaše wón najpilnišo, tak zo wjetša połojca jich narodostnych a rěčnych zběrkow kaž poetiskich a prosaiskich wudžělkow wot njeho pokhadža.

Zejler měješe w Lipsku wobkhad nic jeno ze swojimi serbskimi a němskimi towaršemi předaárskeho towarstwa, ale tež z druhimi słowjanskimi tam studowacymi nadobnymi młodzencami, zeznawši a spřeceliwši so hižo we léce 1826 wosebje ze sławnym južnoserbskim basnikom a spisowaćelom Simu Milutinovićom a z mladym čěskim wučencem a stawiznarjom drom. Francom Palackim. Milutinović Zejlerja jako basnik w jeho basniskich pospytach wobkrućeše, tak zo bu tehdy we nim podložk přichodneho serbskeho pěsnjerja položeny. Zejler spóznaš, zo móže jeho basniske skutkowanje jenož potom na wuspěch ličić, hdyž so na serbske ludowe basnistwo zložuje, zběraše a studowaše čím pilnišo serbske narodne spěwy. A kak hłuboko běše wón hižo tehdy jich woprawdžite byće zapřijał, wotom swědča wšelake jeho pěsnje ze studentskich lět kaž na př.: „Zady našej pjecy kuntwory hraja“ — „Sym Serbow serbske holičo“ — „Zezady hunow w zahrodže“, kotrež na wosebitych papjerkach čišćane bórzy do luda přěndžechu, tak zo móžeše je J. A. Smoleř w léce 1841 z połnym prawom do swojeje zběrki „pěsničkow hornych a delnych lužiskich Serbow“ přijec, wo přěńšej ani njewjedžo, zo

je hakle nowiši wupłod Zejlerjoweho ducha, tak powšitkownje rozšěrjena běše hižo tehdy po serbskim kraju. Tola tež za zabawne skhadźowanki „Sorabije“ so Zejleř staraše. Dotal spěwane, z wjetša špatnje spraskane přeložki němskich studentskich spěwow so jeho poetiskemu duchej mało spodobachu; tuž wudžěła wón swojim towařšam přenjoťne serbske bjesadne spěwy kaž na př.: „Lubka lilija“ — „Rjana Łužica“ — „Štóha z tych Lipsčanskich murjow won dže?“ — „My w přecelnym towařstwje mamy“, kotrež buchu z wulkim zahorjenjom přijate a spěwane, z džěla po hłosach wot njeho sameho wumyslenych. Pěsnje, kotrež so towařšam zalubichu, zapisa Zejleř do rukopisnych „Serbskich Nowin“, a na to wašnje buchu zakhowane.

Druha strona Zejlerjoweje džělawosće na polu serbskeho pismowstwa, wobstejace we wědomostnym přepytowanju, zeznaću a zakhowanju serbskeje řeče, pokazowaše so tež hižo w Lipsku a bu wosebje spěchowana přez wobkhad z młodym čěskim wučěncem dr. Fr. Palackim, pozdžišim sławnym čěskim stawiznarjom, kiž jeho husćišo napominaše, zo by serbsku řeč tež wědomostnje wobdžělať; přetož wšitcy slavistojó začuwachu tehdy wulki njedostatk, zo nimo zestarjeneje małkeje Matthaeioweje řečnicy z l. 1721 serbska řeč ani gramatiscy ani leksikalnje wobdžěłana njebě. Tuž Zejleř tež tu pilnje studowaše a džěłšaše a plód tutoho jeho prócowanja běše serbska řečnica, kotruž wón jako kandidata pod napismom: *Kurzgefasste Grammatik der*

sorben-wendischen Sprache nach dem Budis-
siner Dialecte, kónc lěta 1830 w Budyšinje wu-
da, mjez tym, zo jeho němsko-serbski a serb-
sko-němski słownik njedokónčeny w rukopisu
zawosta.

Lipsk před jutrami 1829 na přeco wopuš-
ćiwiši běše H. Zejler 20. meje samsneho lěta
w Drježdžanach swoje zastojnske pruhowanje
khwalobnje wobstał a bórzy na to we Wjeleci-
nje z dobrym wuspěchom přeni króc serbski
a němski předował. Dokelž pak tehdy ru-
nje žane ani pomocne duchowne město we
Serbach wuprózdnjene njebě, dyrbyeše wón do-
mach pola staršeju na zastojnstwo čakać a
měješe tuž dosć khwile za dopisanje a wudaće
swojeje hižo w Lipsku započateje serbskeje
rěčnicy. Hody 1830 pak bu wón skónčnje do
Klukša k wobstarnemu fararjej Jurjej Hennigej
za pomocneho předarja powołany. We lěće
1834 wumřě Klukšanski farań Hennig, a Zej-
ler měješe nadźiju, zo so jemu faraństwo we
Klukšu dostanje; tola kollator wjerch Reuss
přepoda wuprózdnjene městno Zejlerjowemu
rownikej, Delnjowujězdžanskemu fararjej K o-
n i k e j. Tuto njedźiwanje pak bu za Zejle-
rja z přičinu, zo so wo druhe město staraše.
A dokelž běchu w Sakskej na dalši čas wšě
farske městna wobsadźene, staji so wón kon-
sistoriju šlezyskeje provincy k dispoziciji, sčini
20. septembra 1834 we Wrótšlawje swój „col-
loquium“ a měješe wjesele, zo bu bórzy na
to za fararja do Łaza powołany a 3. meje
1835 do swojeho Łazowskeho zastojnistwa za-
pokazany, w kotremž je jako swěrný a wo-

prawdžity pastyr dušow z najwjetšej swědomiwosću wysočočasćeny hač do swojeje smjerće skutkował. We Łazu Zejlerjej spokojniše časy žiwjenja zaswitachu, a bórzy wocúci we nim nowy nahon a nowa lubosć k spisowarskej džělawosći, wosebje hdyž młodeho horliwego a wutrajneho towarša po myslach a skutkach namaka w tehdyšim studenće J. A. Smolerju, synu Łazowskeho cyrkwinskeho wučerja a pozdžišim wodžerju serbského naroda, kiž tam stajnje na šuli pola staršeju swoje prózdniny wužiwajo sebi bórzy jeho přecelstwo doby; Zejler poča z nowa serbske pjesnje tworíc, wupłody serbskeho ludoweho basnistwa a bajeřstwa hromadzić a swoje rukopisne, wosebje za přichodny dospołny serbskoněmski słownik wažne zběrki rjadować, přisporjeć a wudospolnjec. Najwyšši skhodženk pak docpi jeho literarna džělawosć w lětach 1842 hač 1851, po tym zo bě wón redaktorstwo „Tydžeńskeje Nowiny“ přijal a so z młodym serbskim komponistu K. A. Kocorom ze Zahorja zeznał. Zo běše próca, kotruž sebi „Tydžeńska Nowina“ wot Zejlerja žadaše, wopravdže njewšědna, spóznajemy lohko, hdyž sebi pomyslimy, zo bě město jeje wukhadženja, Budyšin, 5 hodžin wot Łaza zdalene, zo bě póstski zwjazk mjez Łazom a Budyšinom přez Wojerecy, tehdy hišće dosć ředki a njewěsty a zo měješe redaktor mnohe jemu wot sobudžělačerjow připóslane wudžělki nic jenož přehladować, ale tež zwuporjedzec. A k temu všemu je hišće wjacy dyžli třecina všech prosaiskich nastawkow a wulka wjetšina všech pjesni z je-

ho samsneho pjera. Zejler wódžeše „Tydžeńsku Nowinu“ w dobrym wótčinskim duchu a prócowaše so swěru, Serbow za maćeńnu řeč a serbsku narodnosć zahorić a serbski lud na wyšši skhodžeńk zdžěłanosće pozběhnyć, štož bu powšitkownje tež wot Njeserbow připóznate. Tuž nima jeho „Tydžeńska Nowina“ jenož džeńsku wažnotu, ale wona je a wostanje drohi poklad našeho serbskeho pismowstwa. Pódla załoži Zejler w l. 1844 nowy cyrkwinski časopis a wudawaše jón hač do l. 1848 pod mjenom „Misionske powjesće“, kotrež mjez našim ewangelskim ludom wjele lubowarjow namakachu a hišće džensa jako „Misionski Posoł“ wobstoja.

Z K. A. Kocorom, kiž bě wot jutrow 1842 z wučerjom w Stróži p. Barta, zezna so Zejler w nazymje 1844 přez jeju přecela wučerja Bjara we Łupoj. Bjar běše Zejlerjej, kiž bě sam dobry znajeř a posudžeř hudźby, jenu wot Kocorowych najprěnišich komposicijow, solowy hlós z přewodom piana k němskej pěśni „Der Trompeter an der Katzbach“ pokazal, kotraž so našemu basnikej tak zespodobala, zo wón dla teje składbje hnydom němsku pěseń do serbskeje „Trompejtař na krwawnišću pola Budyšina“ přebasni a młodeho hudźbnika k sebi do Łaza přeprosya. Jako bórzy na to Bjar jeju wopyt Zejlerjej připowjedzi, džěše jimaj wón na postajenym dnju wjesoły napřećiwo, a srjedz Złyčina a Łaza zetkaštaj a wohladaštaj so přeni króc naš serbski ludowy basnik a naš serbski narodny hudźbnik a zwjažaštaj hižo při swojim přenim zeznaću na ho-

spodliwej Łazowskej farje mjez sobu twjerdy
zwjazk swěrneho přecelstwa, kotrehož najkras-
niši plód běchu serbske spěwańske swjedženje;
přez nje přeńdže najwěšćišo wulka ličba jeju
po wopřijeću a hłosu krasnych spěwow do
serbskeho luda a sčini so jeho narodne wob-
sedženstwo, přez nje wubudzi so naše spado-
wace Serbowstwo k nowemu, mlódnemu žiwje-
nju, přez nje doby sebi serbska řeč a serbski
lud wěstu nahladnosć tež pola Němcow, za
kotrychž so Zejlerjowe teksty do němskeho
přełožowachu. Hižo z tutymi spěwańskimi
swjedženjemi samymi, za kotrež Zejler tež
z woprědka, hdžež bě trěbne, wšě pjenježne
wopory zwólniwje na so bjerješe, staj sebi bas-
nik a hudźbnik njesmjertne zaslužby wo swoju
serbsku narodnosć zaslužiloj; wone su jeju
najwulkotniši wótčinski skutk. Přeni tajki
swjedžen připowjedzištaj wonaj při jutrownej
skhadžowancy serbskich wótčincow na Budyš-
skej winicy 1845 při zahorjenym přiňłosowanju
wšitkich přítomnych a poskićištaj jón po pře-
winjenju wšelakich zadžěwkwow hižo 16. oktobra
teho sameho lěta w Budyšinje swojemu serb-
skemu ludej. Nětko scěhowaše bjez přetorh-
njenja hač do lěta 1851 dolhi rjad džesać spě-
wańskich swjedženjow, kotrymž so w lětomaj
1860 a 1861 z nowa dwaj přizamknyštaj: wšitke
staj Zejler a Kocor hromadze wuradžowaloj,
zarjadowaloj a do skutka stajiloj. W Zejle-
rjowem žiwjenju je to čas najplódnijeje basni-
skeje džělawasće; w nim zbasni wón swoju
najwjetšu lyrisku pěseń „Počas y“, kaž da-
loko je z cyła dodžělana, w nim nasta „Serb-

ski Kwas“, w nim „Wěnc h ó r s k i c h s p ě -
w o w“ a cyła syła jednotliwych wot Kocora
komponowanych a po cyłych Serbach znatych
krasných spěwow. Zejleř pēsneše pilnje a
Kocor staješe pilnje do hudźby. Wjetše pēs-
nje tež hromadže na Łazowskej farje wuradžo-
waštaj a naćiskowaštaj, prjedy hač so basnik
do džěła da; tak wuradžowaštaj sebi na při-
klad podložk našeje krasneje narodneje polo-
nezy „Serbska Meja“, z kotrejž so wobaj
hnydom na přenim spěwańskim swjedženju
1845 jako wobdarjenaj a woprawdžitaj mištraj
swojim Serbam předstajištaj; na to da so kóž-
dy do džěła; tón króc pak běše Kocor prjedy
hotowy hač Zejleř, tuž je so w tutom padže
basnik z džěła wot hudźbnika wodzić dał. Wo-
sebje nadrobnje rozpominaštaj a nastaještaj
disposicije za libreta k serbskim operetam abo
melodramatam, kotrež chcyše Kocor rad kompo-
nować; su to „Jakuba K h a t a“, „K h a t y r -
ž i n k a“, „H a n k a“ a „M a r j a z D r ě n o -
w a“. Na naćisku „Hanki“ staj na př. nimale
cyły tydzeń hromadže wuradžowałoj a džěła-
łoj. Nimo operety „Jakuba a Khaty“, kotraž
bu w Časop. M. S. 1870, str. 3 sl. wozjewjena
a wot Kocora bórzy do hudźby zestajana, ale
dla wšelakich zadžěwkow dotal hišće njepřed-
stajena, wostachu pak wšitke w naćiskach.

Woženil je so Zejleř hakle w póznišich lě-
tach swojeho žiwjenja 21. nazymnika 1853
z Hanu Krawcec ze Židžinoho, wobsedžeřku
žiwnosće w Radscy, kotraž jemu dvě dzowcy,
Magdalenu Hilžbjetu (L e ň k u) a Marju Olgu

(M a r k u) wobradži a po 13 lětnem zbožow-
nem mandželstwje w lěće 1866 wumrě.

H. Zejler běše w młodych lětach stajnje
kruty a strowy a hač runjež w srjedź 1860
tych lět hdys a hdys trochu khorowaše, tak
zo někotre razy w strowjacej serbskej kupjeli
Marijnej Studni pola Smječkec poby, móžeše
so wón runje w poslednich lětach po zdaću do-
społneje strowosće a čerstwosće wjeselić. Tuž
běše to přezrudna jeho mnohich přecelow a
cyły serbski lud překhwataca powěsć, kiž so
16. winowca 1872 po Serbach roznošeše, zo je
H. Zejler wumrjel. Pjatk 11. winowca w nocy
bě jeho Boža ručka zajala sčiniwši jemu prawy
bok prosty a njemócnny a jazyk sobu tak sylnje
dótknywši, zo wón wjacy rěčeć njemóžeše. Wi-
dženje a slyšenje běštej hač do kónca — wón
wumrě wutoru 15. winowca wječor we 8 ho-
džinach — dobrej wostałoj, ale rěč so jemu
wjacy njewróci. Jeho čělo bu 18. winowca na
jara čescowne wašnje na Łazowske pohrjeb-
nišćo khowane. Na khowanje bě wulka syła
přewodžerjow kaž z Łazowskeje wosady tak
z bližšich a dalších stron serbskeho kraja při-
šla, a běše mjez nimi nimo wubjerka Maćicy
Serbskeje 10 ewangelskich duchownych, jedyn
katolski farań a 16 wučerjow.

Poslednje ložo wótčınca, wot cyłego serb-
skeho naroda nanajwyšše lubowaneho, bě z pal-
mowymi hałuzami, z wěncami a kwětkami kras-
nje wudebjene. Wón tam na nim ležeše, kaž
by spał; přetož jeho wobličo bě so mało pře-
měniło. Mjez palmowymi hałuzami wuznamje-
nještej so wosebje ta wot serbskeho towarstwa

na Budyšskim gymnasiju a ta wot Maćicy Serbskeje; přenja měješe laćanske napismo: *Piis Manibus excellentissimi Sorabiae nostrae poetae atque paterni amici nostri Andreae Zejleri societas slavica Budissina* a druhe nimozwučeneho česćowaceho napisma rjany žarowacy spěw z pjera wyššeho seminarskeho wučerja K. A. Fiedlerja.

Z poľnem prawom praji Michaľ Hórnik we Časopisu M. S. 1874, str. 63 wo H. Zejlerju: „W njeboćičkim zhubichmy jenoho najzaslužbnišich Serbow, sobuzaložerja a wožiwjerja noweho Serbowstwa, sławneho pěsnjerja a pilneho spisowarja, kotrehož mjeno budže so we stawiznach serbskeje řeče a literatury wěčnje blyšćić“. Woprawdže, Zejler běše w kóždym nastupanju přiľadny, wubjerny čłowjek. Njeľičomnje wjele je wón za naše Serbowstwo skutkował kaž z pismom tak ze słowom a přiľadom. Jeho powaha běše wjesoľa a spokojna, miľa a ponižna, přecelna a lubosćiwja. Tuž bě wón wšudže rad widžany a njeměješe přeciwnikow ani mjez Němcami. Wón njeje ženje ani jako młodženc ani jako muž za zwonkownej česću a swětnej khwalbu honiľ, ale bě dospoľnje spokojom, hdyž smědžeše změrom a njemyleny wot swětneho hoľka za dobru a sprawnu wěc džělać, wón so nihdže do předka njetľočeše a tola skutkowaše při wšěch wjetšich a mjeňšich wótčinskich naležnosćach mócnje sobu ze słowom a skutkom. Doľhi čas bywaše wón, runjež husto njezpóznaty a njevidžany „factor movens“ při wšitkich serbskich hibanjach a prócowanjach. Jeho naj-

wjetša radosć běše, hdyž so wěc wot njeho započata abo podpjerana radži, runjež město njeho druzy česć a džak žnjeli. W Lipsku na př. bě wón duchowny wodźer „Sorabije“ a tola přećelej Krygarjej, po doholětnem njesprócniwem zběranju běše wón wobšěrne připrawy k wudaću serbskeho słownika sčinił a tola wjeseleše so, jako dr. Kř. Pful z myslu wustupi, zo chce serbski słownik spisać a wudać, poskići jemu wšě swoje zběrki k wužiću a podpjeraše jeho wšomóžnje. Jeho Łazowska fara njeslušeše do lěpšich w Serbach, a tola njeje so wón ženje wo žane druge městno zamołwjał, ale je spokojneje wutroby swoju jemu wot Boha připokazanu wosadu z najwjetšej swěru a lubosću wučil a wodzil. To pak tež jeho sada wědžeše a připóznawaše: wón běše wot wšitkich svojich wosadnych, wulkich kaž małych, bohatych kaž khudych, Němcow kaž Serbow, jako jich duchowny wótc a radzićer wulcyšnje lubowany a česćeny, a wón wědžeše, runješ svojich Serbow pře wšo lubowaše, mjez woběmaj jemu připoručenymaj narodnosćomaj stajnje puć pokojenja a zjednanja derje namakać, hdyž běše druhdy tež mjez nimaj někajka překora nastala. Wosebje přiwisowachu jemu khudži wosadnicy dla jeho dobroćiwosće a darniwosće; wšudže, hdžež bě nuza, wón z wotewrjenej ruku hnydom a w dosahacej měrje podpjerujo pomhaše.

Tutu stajnu hotowosć k pomhanju pokazowaše Zejleř we wšěch wobstejnosćach, kaž tu napřečo svojim wosadnym tak napřećiwo svojim mnohim bližšim a dalšim přećelam, kaž

w cyrkwinskih tak w narodnostnych serbskich naležnosćach. Wšě pohiby serbskeho ducha, wšitke serbske wustawy a towařstwa, wosebje tež našu jemu k wutrobje přirosćenu „Maćicu Serbsku“ wón rad a husto z nahladnymi darami podpjerowaše.

Wšitke wjesole a zrudne, česćace a wuznamjenjace podawki w žiwjenju serbskich wótcincow a svojich přećelow přewodžeše Zejler z wutrobnym, njesebitnym zajimom a radowaše so, hdyž móžeše je z cunimi a khwalobnymi přispěwami poswjećić a překrasnić. Wón je na 30 tajkich skladnostnych spěwow, zwjetša w pyšnem wuhotowanju čišćeć dał a mnohe druge podawaše wón pisane abo wozjewješe wón w „Tydžeńskich a Serbskich Nowinach“.

Khudži serbscy studenci a wučerjo namakachu a znajachu w Zejlerju wótcowskeho, skutkowneho přećela; wón njeje ženje žanoho próstwu wotpokazał. Jeho lubozneje přećelnosće a zahorjaceje serbskosće dla pućowachu kóžde prózdniny mnozy serbscy studowacy młodzeny a wučerjo na Łazowsku hospodliwu faru, na kotrejž so druhy woprawdže ze studentami, wučerjemi, gymnasijastami a seminaristami mjerwješe. Zrudny ze zrudnymi a wjesoly z wjesoly mi wědžeše wón sebi přez swoju wutrobnu radosćiwosć bórzy přikhilnosć wšěch tych mlodych wutrobow dobyć, a wšěch mócne za serbsku řeč a narodnosć, za serbske wašnje a žiwjenje zahorić. W přenim lětdžesatku jeho přebywanja we Łazu mějachu jeho nježenjeni rowjenkojo a mlódši serbscy přećeljo stajnu hospodu na jeho farje, w kajkimž-

kuli času a na kažkuli dołhi čas přińdžechu. Wobkhadźowachu pola njeho tehdy wosebje wot studentow a kandidatow Pjeńčk, Domaška, Cyž, Ernst Smoleń, Haas, Krušwica, Wańko a wot wučerjow Kocor, Kulman, Wjela, Bjar, Korla Smoleń, Hicka, Bórš, Libš. Bě to krasne žiwjenje, hdyž běchu wjacori wot nich wokolo Zejlerja k wjesolej, duchapołnej bjesadze zhromadźeni. Tehdy we nich płomjo wótčinskeje lubosće wysoko a horco sapaše. Handrij Zejleń pak běše slónco, kiž jim wšitkim wutroby worjewaše, zahorješe, wokřewješe. Někotři, kaž kandidat Pjeńčk, kiž běše dlěžši čas bjez zastojnstwa, wužiwachu měsacy dołho jeho hospodliwosc. Žanoho wot nich wón we nuzy njewopušći, samo hdyž druhdy jedyn abo druhi kaž na př. Bjar jeho pjenježne mocy přez měru napinachu. Jako běše Bjar — khětro lohki ptačk — swoje wučerške městno we Łupoji zložiwši přeč do Krakowa wupjerchnyl, zaplaći Zejleń wšitke wot njeho napraske a jemu zawostajene dołhi. A zo by to zmóžnił, dowjeze raz cyły wulki powóz žita do Wojerec na wiki. Ale tež na swoje stare lěta widžeše wón přerady towařstwo mlodych zahoritych Serbow wokolo sebje, a wosebje wokolo l. 1870 wopytowachu jeho husto Budyšscy serbscy gymnasijsći a seminarisći, wosebje Holan, Čoch, Hanowski, J. Kral, J. B. Šolta, E. Keřk, Měrko Smoleń a moja maličkosć. Zejleń radowaše so na jich mlodej a mlódnej lubosći k serbskemu narodej a na jich prócowanjach we jich zhromadnym towařstwje „Lubinje“, kotremuž samo jedyn přispěw poswje-

ći. Ja dopominam so hišće džensa z wutrobnej radosću krasnych hodžinkow na Łazowskej hospodliwej farje, hdžež ja druhy z nim — zдалeny wot wjesoleje zabawy svojich towařšow a Zejlerjec Leńki a Mańki a jeju towařškow — w jeho studowanskej stwičcy sedžo na jeho wótčinske słowa nutrnje posłuchach, hdžež mje wón trubku, — swoju swěrnú lubku — kurić wučese, ale — bjez wuspěcha k swojemu wulkemu wobžarowanju, hdžež wón moje přenje wjetše serbske džěłko — wot mojich Lubinskich towařšow za naše piwne zabawy požadany tak mjenowany „Serbski komersnik (!) — w nastupanju serbskich techniskich wurazow wustojnje ze mnu wuradžowaše, hdžež wón mi bóle hač mojim towařšam składnosć dawaše, hłubje do swojeje słowjanskeje wutroby pohladac, hdžež mje napominaše, zo bych so ze swojimi towařšemi kruće za to starał, zo njeby po jeho smjerći Serbstwo spadnyło a serbske pěstnistwo sprostło a zo by so wosebje tež serbske dramatiske basnistwo wuwilo a serbske džiwadlo do skutka stajilo, zo by naša Maćica Serbska nowy serbskeho naroda hódny dom dostała ; . . . To běchu a wostanu mi swjate njezapomnite hodžinki a to je mi stajnje mje ponučace wotkazanje! Hač abo kak daloko sym jo ja dopjelnił, wo tom njech přichodni serbscy a słowjanscy stawiznarjo sudža. —

Nic mjenje přiwisowachu Zejlerjej serbscy wučerjo z njekhablaceju lubosću a to přede-
wšěm tohodla, dokelž so wón jim přeco jako jich serbski towařš a přećel, ženje pak jako jich dohladowař a předstejićer wopokazowaše.

Mužnje staraše so wón po móžnosći za pozběh-
njenje jich stawa, žadaše pak tež wot nich
kruće, zo bychu jako serbscy wučerjo w serb-
skich šulach w dosahacej měrje serbscy wučili.
Za tuto žadanje wustupowaše wón při kóž-
dejškuli přihódnej skladnosći, kaž na přikład
na jenej wučerskej konferency wokoło l. 1850
wuprajejo při posudženju přednoška wučerja
Kulmana - Delnjowujezdžanskeho wo němskej
wučbje w serbskich šulach mjez druhim tele
přeswědčenja: Naša dobra narodna powaha
a naše dobre narodne wašnja pohubjeńšeju so
w tej měrje, hač so zněmčamy . . . Serbske-
mu ludej njeje přez němčinu a němcowanje
k wyššej zdžělanosći a počestnosći dopomhać,
ale jenož přez čihu skutkownosć jeho wučer-
jow, kiž wukhadža ze serbskeho ducha a ze
serbskeje řeče . . . Hdyž pak su Němcy na
swoju narodnosć atd. hordzi, što by mohł nam
to za zlc měc, hdy bychmy so my w samsnej
měrje za lepšich měli hač wšě druge nas wob-
dawace ludy? . . . Dobře prawo wobstaća na-
šeje narodnosće njemóže a njebudže nam znaj-
mjeńša žana pruska wyšnosć přec a
drěc, najmjenje nas wo njo so prosyc dać. —
O, kajka to sylna dowěra! — —

Zejlerjowa literarna džělawosć njewobmje-
zowaše so jenož na pěsnjerstwo. Wón běše
pódla pěsnjerja, jako kotryž sebi přenje mě-
sto w nowonastawacym serbskim pismowstwje
doby, plódnny nowinař a spisowař, znamjenity
hudźbař a hudźbnik, wustojny řečnicař a řeče-
spytnik a pilny zběraćel wupłodow ludoweho
basnistwa a bajstwa, z cyła jedyn z najhorli-

wišich a najpilnišich džělačerjow při serbskim nowonarodženju (wozrodženju). Wo jeho nowinařskej džěławosći smy hižo pojednali. Spisal a wudał je wón nimo „Tydžeńskeje Nowiny“ a „Missionskich Powěšćow“ w pěšej řeči za naš lud hišće powučace a skladnostne spisy, kotrež zdobom wo jeho duchownskej a politiskej džěławosći swědča.

Překhadžejo k Zejlerjowej wustojnosći we hudźbje, mamy spomnić, zo wón wubjernje na flejće piskaše a zo hódnosć hudźbných wutworow derje posudžeć wědžeše, tak zo sebi sam Kocor jeho rozsud wažeše. Za swoje mlode lěta, jako hišće žaneho komponistu svojich spěwow namakał njebě, wón tež husćišo sam hłosy k svojim pěsnjam wumyslowaše a skladowaše, wot kotrychž su někotre kaž „Lubka lilija“ — „Kurić trubku tobaka“ — „Sto lět kaž mi džens je“ — „Ja sym tawzynt dušny khadla“ — „My sydamy so k blidu“ tak spodobne a wabjace, zo je my hišće džensa ze zahorjenjom na našich bjesadach a skhadžowanach spěwamy. Jeho krasne spěwy pak bórzy druhich mjenje a bóle hudźby wustojnych, kaž Hatasa, Frencela a wosebje Łazowskeho wučerja Korlu Smolerja, k skladowanju powabjowachu, dóniž so Zejler z Kocorom njezezna a na čas žiwjenja njestowaři widžo we nim wot Boha sebi póslaneho tołmačerja svojich pěsni a basni. — Zejlerjowa řečnicařska a řečespytna džěławosć pokhadža hižo z časa, jako hišće na Budyšskim gymnasiu přebywaše, a saha hač do najpozdžišich lět; přetož runjež wón po wudaću swojeje tehdy tak nuzneje, wu-

bjerneje a wužitneje rěčnicy wot l. 1830 sam
žanoho rěčniskeho džěła wjacy w ćišću nje-
wozjewi, so wón tola w rěčespytnem wotrjedže
Maćicy Serbskeje stajnje z wulkej wěcywustoj-
nosću a wobhonosću wuhotowany na wšěch
rěčespytnych wuradźowanjach, přepytowanjach
a postajenjach žiwje wobdžěleše, a často so
jeho rozsud k plaćiwosću pozběhny. Z wote-
wrjenym wóčkom wón wšě porjedženja našeje
rěče a našeho prawopisa scěhowaše a je bjez
přećiwjenja rad a wjesele přijimaše, štož ma
so jako wulka wosebitosć jeho zmyslenja zdo-
nje wuzběhnyć. (Wulka bě na př. jeho radosć,
hdyž při založenju Maćicy Serbskeje w léce
1847—48 swoju mysl, kiž běše hižo jako student
w Lipsku pytał do skutka stajić a za kotruž
běše pozdžišo tež dr. J. P. Jordan bjez wuspě-
cha wojował, skónčnje so předobyc widžeše,
zo so naš analogiski prawopis dowuradži a po-
wšitkownje znajmjeńša za prawopis „Časopisa
Maćicy Serbskeje“ a wšeho wyššeho serbskeho
pismowstwa přiji.

Za „Serbski słownik“ zběraše Zejleř z ludo-
weho erta a ze staršich serbskich spisow a
ćišćow hižo wot studentskich lět nimo dra.
Pfula wěsće wot wšitkich Serbow najpilnišo
wšěžkuli słowa a wurazy a zapisowaše je swě-
domiće do svojich słowniskich zběrkow, wot
kotrychž potom najwažniše drej. Pfulaj pře-
poda k wužiću w jeho wulkim, 1866 dowudatem
„Serbskim Słowniku“, na kotremž wón z Mich.
Hórnikom pilnje sobudžělaše. W studentskich
lětach běše sebi Zejleř wotmyslił, po wudaću
rěčnicy tež dospołny serbsko-němski a němsko-

serbski słownik wudać, tola wšelakich zadžew-
kow dla wón tutón wotpohald wuwjesć nje-
móžeše, a pozdžišo jón cyle spušći, jako zhoni,
zo dr. Jordan a dr. Pful přihoty činitaj k wu-
daću serbskeho słownika.

Zejlerjowa folkloristiska džěławosć, kotraž
ma na jenej stronje za jeho samsne pěsnje
zdžělanje a na druhej za zdžerženje a hłubše
zeznawanje našich rjanych ludowych pěsni a
přisłowow wulku wažnosć, wupřescěraše so na
wšitke rjane wupłody serbskeho ludoweho bas-
nistwa; wón zběraše narodne pěsnje, hrónčka,
přisłowa, prajidma, hódańčka, wćipy, bajki a
powěsće, rostlinske a zwěrjace, wjesne a le-
žomnostne mjena, zapisowaše te přenje do
rukopisnych „Serbskich Nowin“ Lipsčanskeje
„Sorabije“, wot pozdžišich pak poskići hromad-
ku pěsničkow a přisłowow J. E. Smolerjej za
jeho wudawk „Serbskich Pěsničkow“ a wulku
ličbu přisłowow a prajimow redaktorej J. Bukej
k wozjewjenju w „Časopisu Maćicy Serbskeje“.

Z jeho bohaće wobdarjeneho ducha ćečachu
wjesołe a zrudne, žortniwe a cunjočujne pěs-
nje a basnje, wótčinske a wojeńske, lubo-
sćinske a studentske, duchowne a swětne spě-
wy, a jeho bajki we wjazanej a njewjazanej
řeči runajo so po swojej jednorosći w twórbje
a řeči a po swojej přenjotnosći w myslach a
wćipach najlěpšim bajkam wšěch ludow. Jeho
„Hórske spěwy“ maju powahu odow abo
hymnow. [W cyklu „Hans Wučba“, w ope-
reće „Jakuba Khata“ a w zběrce „Čmje-
ły a wosy“ wustupuje najsylnišo jeho pokhi-
lenje k žortowanju a k satirje. Jeho njemnohe

balady a romany su z wjetša „Powěsće ze serbskeho kraja a luda“, kaž je basnik sam mjenuje.

Móc a wažnosć Zejlerjoweho basnistwa wotpočuje we tom, zo wón maćiznu k svojim pěsnjam z přirody a ze serbskeho wjesneho žiwjenja bjerje a zo ju wón we wótčinskim, čistoserbskim a pobožnem křesćijanskim duchu zapřimuje a wobdžěluje. Ze svojim wótrym wotewrjenym wóčkom widžeše wón, kak hłuboko je našemu ludej swjata lubosć k Bohu a něžna lubosć k Božej stwórbje do wutroby zaščěpjena, a wón jako prawy syn serbskeho naroda wobsedžeše tute jeho samownosće sam w najwyššej měrje: wón wobkedźbowaše žiwjenje stwórbje jara domyslnje a dowćipnje a rozumješe jo nam basniscy w najrjeńšej podobje předstajeć. Wo tom swědča nimo mnohich jednotliwych pěsni wosebje jeho „Počas y“, kotrež su najlěpši dopokaz jeho hłubokeho zapřijeća Božej stwórbje a jeho basniscy tworjaceje mocy. Serbske domjace a ratařske žiwjenje z narodnymi wašnjemi a swjedženjemi našeho luda matej za podložk wosebje „Serbski Kwas“ a „Serbska Meja“: tu kaž druhdze Zejler měrnje a wěrnje bjez wšěch wotpohladow date serbske wobstejnoscě wopisuje a w plastiskich, tež jednoremu čitarjej zrozumliwych wobrazach tak žiwje a zajimawje před woči staja, zo so nam zda, jako bychu so předmjety a podawki wot njeho wobspěwane před nami wupřescěrale a stawale a jako bychu jeho serbske wosoby žiwe před nami khodźile a skutkowale. Zejler je swój serbski lud

nanajlěpje znał a z najhorcyšej, čistej lubosću swojeje nadobneje wutroby wo nim a za njón basnił. Jeho pěsnje dawaju nam woprawdźity wobraz serbskeho luda. A ze swojej swěrnej lubosću k serbskej zemi zaščěpjuje Zejler serbskemu ludej samomu lubosć k domowinje a k maćernej rěči, kotruž wón znaješe a wumjelscy naložować wědžeše w přenjotnej cyłosći a cunjosći kaž žadyn jeho rowjeńkow. Čistolúdowa a dospołnje serbska powaha jeho pěsni je jim puć do srjedź našeho luda přiho-
wala a Zejlerja kóždej serbskej wutrobje tak lubeho a sympathiskeho sćiniła.

Štož pak hakle, kaž Jurij Libš jara rjenje w „Studentskim Almanachu“ (1884) rozprawja, wšěm Zejlerjowym džělam prawu a kóždeho wótčinca wokřewjacu pychu dodawa, to je jeho njewuhasnita lubosć k našemu serbskemu narodej, kotraž žanych zadžěwkow njeznaješe, hdžežkuli měješe so za Serbowstwo što spo-
možne stać, kiž so ženje z ničim wottrašić nje-
da, za tón lubowany lud so starać a prócować, z kotrehož bě wušoł, z kotrymž bě žiwy w do-
brych a zrudnych dnjach, za kotryž a wo ko-
tremž je spěwał hač do poslednjeho zdych-
njeńčka. Tohodla pak je tež jeho mjeno ze
złotymi pismikami do stawiznow serbskeho na-
roda a jeho pismowstwa zapisane a jeho wo-
pomnjeće budže wšěm wěrnym wótčincam a
džakownym synam našeho luda hač do naj-
pozdžišich časow čescowne, swjate — a hdžež-
kuli budže wo Serbach a jich najwjětšich a
najnadobnišich mužach rěč, tam budže tež

z dźakownej lubosću so wopominać a mje-
nować Handrija Zejlerjowe njesmjert-
ne mjeno.

1890.

Dr. Arnošt Muka.

II.

Program swjatočnosće 50. posmjertninow
fararja Handrija Zejlerja
serbskeho pěsnjerja a wótčincea
njedźelu, 15. winowca 1922, we Łazu.

Swjedžeński porjad.

I.

1 hodź. pop.: zhromadženje před faru k swje-
džeńskemu čahej.

1/2 2 hodź. pop.: serbska wopomnjeńska Boža
służba. Předowanje: k. farań Domaška-Bu-
destečanski, kolekta za Handrija Zejlerjowy
fond.

II.

Swjatočnosć při rowje ze wšelakimi narěčemi
a spěwami.

III.

Wopomnjeński ludowy swjedžeń po 4 hodź.
w Šoćic hosćencu z přednoškami a spěwami
zjednoćenych serbskich spěwańskich towar-
stwow. Přednošować budža:

1. k. studijny direktor profesor Ota Wićaz
ze Stolberka: Handrij Zejleř — naš serb-
ski basnik a wótčinc;

2. k. wučer Šolta-Lipinjanski: Žiwjeński a razny wobraz Handrija Zejlerja;
3. k. gymn. konrektor prof. dr. Arnošt Muka z Budyšina: Dopomnjeńki na Handrija Zejlerja;
4. Druzy.

Wšitke serbske wosady a wšitkich lubych Serbow z blizka a z daloka a jich přecelow přeprošuja:

W mjenje Łazowskeje cyrkwineje rady,
Mahling, farař.

W mjenje hudźb. wotrjada Maćicy Serbskeje
Jurij Słodeńk, předsyda.

W mjenje towařstwa „Handrij Zejleř“
Roblik, předsyda.

III.

Swjedžeński přednošk studijn. direktora
prof. Oty Wićaza w Stolberku.

Jara česćeni knježa! W tutom lěće 15. oktobra minje so poł lětstotka, zo je naš slawny basnik Handrij Zejleř zemřeł. Je zawěsće naša přislušnosć, tutón dopomnjeński dzeń zdobnje woswječić. Naša Maćica Serbska ma hižo tohodla k tomu dosć přičiny, dokelž běše Handrij Zejleř z předsydu přenjeho jeje wubjerka, kiž je před 75 lětami z wulkej prócu jeje załoženje rozhladnje pripravil. Ale wuznam Handrija Zejlerja je za

naš mały narod tak jara wulki, zo dyrbjeli
wšitecy wědomni Serbja na tutom dnju z če-
sćownosću a dźakownosću na njeho spomnić.

Mam čestny nadawk, dźensa wo nim rěčeć.

Nochcu tudy podać dospołne literarno-sta-
wizniske dźěło. Su to hižo druzy jara derje
wobstarali. Jan Arnošt Smoleř a Michał Hór-
nik staj po jeho smjerći jako jeho najbližšej
přećelaj jemu pisałoj nekrologaj. Khorla Au-
gust Jenč je ze swojej spušćomnej dospołnosću
do Časopisa M. S. podał přehlad jeho spisow.

Jurij Libš je 1884 do almanacha stud. mło-
džiny z młodostnej lubosću wo nim pisał. Tež
Arnošt Muka je do štwórteho zwjazka wo
njeho zhromadženych Zejlerjowych spisow —
přeni to njezachodny skutk našeho wótčinca
— podał jeho wědomostny žiwjenjoběh. A tež
skónčnje je Adolf Černy we svojich stawiz-
nach basnistwa lužiskich Serbow poskićil wu-
bjerne powaženje jeho basniskeje powahi
z dobom wobmjezujo jeho městno we wulkej
swětowej literaturje. Mjeńše němske a slo-
wjanske nastawki nochcu tudy mjenować.
Čežko by mi było, k tutym zaslužbnym dźě-
lam něšto noweho přistajić. Tuž chcu dźensa
na tutom Maćičnem swjedženju so z tym spo-
kojić, zo spytam jeho sameho wožiwić a při-
pódla wo tom rěčeć:

Kajki wuznam ma Handrij Zejleř za naš serbski narod?

Tutón leži hižo w jeho wosobje. Naš basnik
předstaja na sebi tak jara wšitke wosebnosće
našeho luda, je tak serbski a cylički serbski,

zo směm drje prajić, wón je w prostej měrje powosobnjenje — personifikacija — našeho serbskeho luda. Jeho prjedownicy pokhadžeja z krajiny mjez Hodźijom a Wotrowom, kotraž je najlěpje z prastarych časow sem wot Serbow wobydlena. Nan so we Słonej Boršći žiwješe na małej žiwnosći a pódla ryješe studnje. Njezaprahnitu, stajnje čerstwu studnju je nam jeho syn wurył. Handrij Zejleř běše syn wjesneho luda a stajnje je to wostał, tež we studentskej čapcy, tež we měšniskej drašće. Kaž Rousseau lubuje wón z mjehkej wutrobu wjesny lud a cyły wokrjes, w kotremž so jeho žiwjenje hraje. Ale mjez tym, zo dyrbi so wulki Francoza k přirodže wrócić, wosta wa naš basnik sama přiroda, sama strowosć, — wjesny serbski čłowjek. A najbóle pokaže so nam jeho prostosć a njetajenosć. Něšto lube, džěćace nad nim leži. Jemu pobrachuje dospołnje reflektivnosć moderneho čłowjeka. Z wulkej naivnosću so žiwjenju a jeho začišćam přewostaja. Jeho njekhabłaca pobožnosć, kotraž jemu wurośće z hłubinow wutroby, je runje tak přinarodžena, kaž jeho dobroćiwosć a njesebićiwosć, kiž so ze žanym njedžakom wottrašić a pomjeńšić njedaše. Zejleř spēwaše svojim Serbam, kaž škowrončk, kiž so ze serbskeje role zběha!

W jeho strowej objektivnosći leži zakład wulkeho znutřkowneho zboža. Handrij Zejleř je zbožowny čłowjek był. A wjesole zmyslenje, kiž jeho dušu pjelnješe, so wotbarbja a wotzynkuje we wšitkich jeho basnjach. Radosć je jich hłowny akkord. A sama radosć so tež

džensa hišće lije do našich wutrowow. — Pohladajmy najprjedy z krótka na jeho zbožowne žiwjenje!

Njebě to wulke zbožo, zo runje faraŕ Mička, kiž je hišće džensa w Poršiskej wosadze njezapomnjeny, při Michalskej cyrkwi paćeŕsku wučbu dawaše, jako wjesny hólčec Handrij Zejler do njeje přikhadžeše. Tutón serbski faraŕ měješe stajnje na hubomaj narodnu pěseň; spózna we swoim paćeŕskim džěsću přiwuznu dušu a wulke dary; dowjedže je z lubosću z hlubiny do swětła. A z nim staraše so wo hólca druhi nadobny Serb, Handrij Lubjeŕski — žohnowaneho wopomnjeća. Wobaj wudobuštaj khudemu hólcej žiwjeŕsku potrjebu a zmóžništaj jemu tak wopyt gymnazija. Ze swoim sprawnym wašnjom namaka tudy w přenim léce wučerja, kiž jemu z nanowskej dobrosću do předka pomhaše. Wuknjenje běše jemu tak lohke, zo hižom po wósom létach jako najlěpši wučomc gymnazija, ze slěbornej medaillu města Budyšina debjeny, na universitu woteńdze. Tehdy hižo započa jeho pěsnjeŕska duša swojej křidle hibać. Najzbožowniše léta jemu nětko zakčěchu! W Lipsku je z dušu serbskeho towaŕstwa Sorabije, kiž z jeho skutkowanjom so rozwiwa, kaž nihdy wjacy. Kajki je wón krasny, zloty přecel! Hdžež wón bywa, je zbóžna slónčnosť! Tu porjeŕša swoim towaŕšam hodžinki z wjeselými serbskimi pěsnjemi. Samo wot so stupaja z jeho čisteje młodeje duše. Tak wšak zlětuje we kóždej nocy domoj do serbskeho kraja. Što tam naš młody

basnik spěwa swojim bratram za blidom we
cuzem němskem měsće?

Zady našej' pjecy kuntworki hraja,
Kuntworki hraja,
Čerwjene, zelene suknički maja.

We tej našej pšeńcy pocpula so khowa,
Pocpula so khowa.

Kup mi lik, kup mi lik, — Juračko — wola.
I, 61.

A serbski studenta Handrij Jurak* z Brě-
zynki zeprje so z lohćom na blido a plaka.
Kak so jemu styska po žołmjacych žitach serb-
skeje domizny! Što Handrij Zejleř spěwa?

Zezady bunow w zahrodzi,
so čista woda puzoli. —
Do kótlika so wuliwa —
k tom kótlikej dže šćežčička.

Po šćežcy khodži holičo —
tu čistu wodu čěrajo. I, 59.

A wšitcy widža tón krasny wobraz, rjany,
kaž by z biblije był. Přěnja lubosć zeskha-
dzuje w młodostnych wutrobach. Ale Han-
drij Zejleř rysuje jim hišće jasnišo serbske holičo
z najcunišimi smuhami:

Sym Serbow serbske holičo,
Mi Hanka rěkaju;
A wjes'le sebi spěwajo
Mam spěšnosć do džěła.
Na mjezu jědu zelenu
Serp tupy wótrů sej,
A žněju trawku rosojtu
Na mjezy kwětkojtej.

* Zemřě jako kandidata.

A hdyž so ručka womača
We trawcy rosojtej,
Mi pjeršćeń mój so błyskota
Na ručcy na mokrej.

I, 57.

Čujemy džensa drje wšitcy — z jěrej žel-
niwosću to čujemy — kajka běše to zbóžna
młodosć.

Po studentskich lětach powoła so Handrij
Zejleř za kapłana runje do srjedź serbskeho
kraja, do Klukša. Přińdže drje tu do trochu
wuzkich wobstejnosćow, bydleše pola wudo-
wy Jermisoweje, kotraž swoje kóčki a psyč-
ki lěpje zastarowaše hač jeho, ale hižo měješe
tu tola swoju samsnu domjacnosć, swój serb-
ski khlěb a swoje duchowne powołanje, nje-
trjebaše, kaž wšelacy jeho bratra, jako kan-
didata lěta dołho wo swój khlěb prosyc. A za
tehdome poměry zahe, 31 lětny, dosta nahlad-
ne farske město we Łazowskej wosadze. To
běše w haprleji, jako Handrij Zejleř do Łaza
přičahny, hdžež měješe cyle swoje dalše žiwje-
nje wostać. Jako běše Łazowski Šołta jeho
skromnu nadobu — křinju, ložo, blido, stólcy
— a hromadku knihow z woza wukładł a do
rjenje wobwěncowaneje fary rjadnje zestajał,
přewostaji mlody knjez farař wšitko druhe
džělo swojej hospozy, kotrejž tehdy kaž přeco
Hańža rěkaše — zapali sebi trubku a wustupi
z khěžnymi durjemi. Nětko sebi ze wšej lě-
kojtosću a z dobrej khwilu wobhlada swój
raj. Tajku wulku nowu faru, z tej wob-
šěrnej, wysokej dwójnej třěchu, te krasne sa-
dowe štomy, te so pupkowace winowe pjeńki!
A kajke přińhodne čiche městno je tam při

muri za wulku pčolnicu! Skónčnje so lubje směješe. Husace kwětki hižo swoje hłowčki zběhachu. Kak rjenje to tola běše! Słodke zbožowne začuce čehnješe přez jeho dušu a z njeje so wudobywaše wuznaće:

Rjana Łužica, sprawna přecelna,
Mojich serbskich wótcow kraj,
Mojich zbožnych sonow raj,
Swjate su mi twoje hona. I, 14.

A kajcy běchu tu dobri, sprawni, pobóžni serbscy ludžo! Z kóždym lětom Handrij Zejler wutrobnišo z nimi zrosće. Bórzy so wot nich njemóžeše wjacy dželić, a tuž tež so ženje njeje prašał, hač je něhdže w Serbach žane wužitniše farske město so wuprózdnilo. Wosta pola nich hač do swojeje smjerće a spi nětko swój posledni spar mjez nimi we čistym mjehkim delanskim pěsku. A kak rjenje tam we Łazu bě! Koło wokoło wsy te rjane plódné zahony a potom we wjetším šěrším kole — kaž čmowa murja tam škitajo steji ta krasna, njeskónčna, zelena serbska hola.

Kaž so města čerwjenska
Tak so hola zelenja;
Hola njebudź zacpjena.
W zymje, lěće zelena
Steji mi kaž njewjesta
W wěncu pola wołtarja.
Módre njebjo daloce
Zady do nej' rozpluwnje,
Steji na nju zeprjene. III, 12.

Žiwjenje Handrija Zejlerja we Łazowskej farje, to běše woprawdžity idyl. Přewjele

džěła wšak tu tehdy njeběše. Njedźelu to lube předowanje, a za tydzeń druhdy pohrjeb abo w nazymje kwas. A k čomu je telko prózdných serbskich kandidatow na swěće, kiž sebi radži wobjed a tolečk naprěduja! Bórzy so sami wot so pola noweho fararja přinamakuja. Někotrych měsacy dołho při sebi hospoduje, najdlěje Handrija Pjenčka z Bělšec. O, to běše złoty čłowjek, tři lěta młódši hač Zejleř, khěrlušer, spisowaćel, cunja, čućiwa duša bjez falša. Tajki prawy přećel za našeho basnika! Zemrě 1849 w Barlinje jako duchowny serbskich wučahowarjow do Australije. Łazowska fara bu z hospodu za wšitkich młodych Serbow. Njeznaju Serba, kiž by telko swěrných přećelow měł, kaž Handrij Zejleř, a žaneho njeje ze swojej winu zhubił. Wšitcy jeho hač do smjerće česćachu. Kajke dobywace wašnje wón měješe! Wuraz to jeho kralowskeje wutroby. Štó jich znaje wšitkich, kiž su za Zejlerjowe farstwo próh Łazowskeje fary wuteptali! Wšědnje tu z lětami přikhadžeše duchapołny horliwy Jan Arnošt Smoleř, ale druhdy tež wulcy wučeny, rozhladny Jan Pětr Jordan, młody kapłan Jakub Kućank, kandidataj Hendrich Imiš a Michał Domaška, Khorla Fiedleř, Michał Hórnik, Jakub Buk, Hendrich Jordan, Křescíjan Kulman. To su jenož znamjeničiši Serbja. Ale nimo nich přikhadžachu studenci a wučomcy, wučerjo a fararjo ze wšěch kóncow serbskeho kraja. Kelko wješeje zabawy je Łazowska fara wohladała, ale tež khutneho rozrěčowanja wo wažnych serbskich prašenjach, napominanjow a powu-

čenjow, tež próstwow a sylzow tajkich, kiž pomoc pytachu. Nichtó njepřinǎže podarmo. Swoje žito Zejler rad rozpředa, zo by pomhać móhl. Wječor pak přechaowachu Łazowsku faru slódke zynki flety, na kotruž so basnik wot swojich studentskich lět sem derje wusteješe. Kaž, zo by tam duša serbskeho luda swoje bydło měla! Hišće džensa je kóždy, słyši, kiž do Łazowskeje fary zastupi. Fleta słyša k dospołnosći jeho wobraza. Zejler běše musikalny čłowjek! Kaž woprawdžity ludowy spěwar tež swoje pěsnje sam spěwaše, a husto hlós a słowa zdobom sam wutwori.

Jedyn z tych poslednich, kiž su za jeho blidom sedželi, je naš čestny předsyda dr. M u k a. Jako mlódy gymnasiast hižo k njemu do Łaza přikhadžowaše. Zejler měješe tutoho idealnje zmysleneho mlódzenca wosebje lubo. Počesći jeho ze swojej cyłej dowěru, z nim so wurěčujo wo najwažnišich narodnych nadawkach, do kotrychž tež natwarjenje samowneho Maćičneho Doma słyšeše. Z wobdžiwanja hódnej energiju je tutón Łazowski hósć Zejlerjowu „poslednju wolu“ do skutka stajil. Maćičny Dom so nětko krasni w Budyšinje, khow všeho Serbowstwa, naranje za zhubjeny Zejlerjowy dom! —

Z najwjetšej wažnosću za Zejlerja a za nas běše jeho přecelstwo z 18 lět mlódsim hudźbnikom Kocorom. Kak wysoko sebi Zejler tuteho přecela wažeše, widžimy z toho, zo jemu, hdyž běše so Kocor 1844 na přěni wopyt pola njeho připowjedził, hač do Psowjow napřećiwo džěše. W Kocorje a Zejlerju zjedno-

čištej so dospolnje kongenialnej přiwuznej powazy. Jedyn druhého dopjelnješe. Z wjetša drje Zejleř pěsnješe a Kocor to komponowaše, ale husto nasta tež hlós přjedy, kaž na přikład při „Meji“. Potom drje Zejleř prošeše: „Klimpaj, Kocoro, klimpaj!“ zo by přihodne słowa k hotowemu hlósej namakał. Z Kocorom běše Zejleř hač do swojeje smjerće najnutrnišo spřečeleny. Husto běše Kocor z jeho hosćom. Tak drje přeco njedźelu tu dźesatu po swjatej Trojicy, — hdyž swjeći Łaz domkhowańku — a pječe tykancy. Lubozny wobrazk wo tym rysuje nam Zejleř sam we swojim spěwje: Pokermušne rozpominanje.

Hudźbne krasne zwjeselenje
Kocorec knjez džěłaše,
To bě mócne wokřewjenje
Za wutroby serbowske;
Pornjo ćělu wutroba
Kermuše bě wjesoła.

Hakle 49 lětny je so Handrij Zejleř woženil a to z wjesnej serbskej knježnu Hanu Krawcec ze Židžineho pola Łaza. Bychmy to jemu džensa za zło wzali, hdy by so za drugej prašal. Džiwamy so jenož tomu, zo je naš basnik, wot kotrehož mamy telko krasnych luboscinskih pěsnjow, so sam tak pozdže za mandželstwo rozsudził. Ale jeho Hana běše za njeho zawěsće prawa! Měješe wšitke dobre počinki. Přinjese — štož běše drje nuzne, porjad do jeho hospodařstwa. Njeběše na zjawne a na woči. Khodžeše tež w Smječkčanskich kupjelach, hdyž tam ze swojim mandželskim přebywaše, w rubišku. Běše je-

nož žiwa za njeho a wokolo njeho. A' tak wutwori jemu hišće najrjeńše swójbne zbožo. Wšitcy ju wysoko česćachu. Jako wona po 13 lětnym mandželstwje w lěće 1866 na tifus zemrě, přewodžeše ju cyła wulka wosada k rowu. Handrij Zejleř pak sam začu bolostnje, što běše we njej zhubiř. Lěto po jejnej smjerći spěwaše tyšnje za njej:

Hanka ta serbska so lubješe mi,
Žiwjenje moje a wodych we mni;
Hanka, ty króna, swět doznař će njej',
Duša ty moja a čěło a krej.
Hanka, ty serbska, kak wutrobnje smój,
Ruku za ruku so wozbožaloj.

Přesadži hnada tež do njebja mje,
Jandželko, — přenju — tam wuslědžu će;
Při tebi, z tobu b'dže zbóžniši čas,
Tebje, hdyž změju tam w njebjesach zas';
Budžemoj, Hanka! tam njerozdžělnaj,
Duša ty moja a čěło a krej!

Takle naš basnik ze złotom poezije wokrasni swoju mandželsku. Haj, krasny běše jeho mandželski čas, jako jemu Hana přenje džěćatko porodži, a naš Zejleř při kolebcy sedžo spěwaše:

Spinkaj, złote džěćo,
Skoro budže lěćo;
Na zelenym brjóžku.
Z twojej małej nóžku
Budžeš stejkać, tupotać,
Wokoř sebje zejhrawać,
jako so k Leńcy sotřička Mařka přidruži a
bórzy wobě džowčićy po wuzkej sćežcy mjez
cyrkwju a faru wjesele skakaštej!

Zbožownje tež tuto žiwjenje wuklinčeše. Bjez hroznych dołhich ćěrpjenjow wza jeho Bóh tón Knjez k sebi. Boža ručka jeho zaja. Po něšto dnjach wón hižo wudycha. Jeho džowcy dźeržeštej jeho rucy. To běše 15. oktobra 1872.

Njewěrnno, moji knježa! To běše zbožowne žiwjenje! Z ředka hdy so to někomu dostawa! A hišće wjele mjenje žanemu pěsnjerjej. Ni-mowólnje zjewi so nam wobličo našeho drugeho wulkeho basnika Čišinskeho, kiž na kóncu swojeho žiwjenja wuznawaše: „Moje žiwjenje je ból a běda!“ Wbohi Čišinski! Wón stupi našim wutrobam čím bliže.

Zejleř sam běše sebi tuteho swojeho zboža derje wědomy. Kocor powjeda, kak so něhdy z nim we Łazu po knježim parku wukhodžowaše. Tuž Zejleř nadobo zasta něhdže prajicy: „Hladaj, Kocorko, naš knjez je tajki bohaty, ma telko hole a polow a pjenjez. Ale ja so z nim njeměnjam, sym zbožowniši hač wón.“

Hlajće tajki běše naš Handrij Zejleř. Sama njeskažena přiroda, ryzy Serb, kiž je wurostl z wjesneho žiwjenja, krasny člowjek, spokojny, njesebićiwý, zbožowny, wjeselý. — A tajke su tež jeho pěsnje!

Adolf Černý přirunuje Handrija Zejlerja ze šotskim pěsnjerjom Robertom Burnsom. A zawěsće, spodziwne jeju přiwuznistwo je. Wobaj korjenitaj cyle we swojim wjesnym ludu, Pola wobeju pokhadžeja pěsnje nic z rozuma a z wučenosće, ale z potajnych hlubinow wutroby. Wobaj pěsnitaj zwjetša to, štož staj nazhoniłoj. Jich basnje su wšitke składnostne

basnje we tej mysli, w kotrejž Goetha wšitke z nazhonjenja rodźene basnje składnostne mjenuje. Jeju pěsnje su z ludowych pěsnjow nastale a lud je sebi je zaso cyle přiswojił. Pola wobeju je ta samsna objektivnosć a woprawdže homeriska nawočitosć. Tež wobsah předmjetow je w jich pěsnjach nimale tón samsny; ale hdyž Burns a z našim Zejlerjom dale přirunamy, pytnjemy tež, kajki rozděl mjez nimaj je. Pola šotiskeho pěsnjerja mjelči nimale cyle nabožna truna, kotraž pola Zejlerja skoro přeco sobu klinči. Pola Zejlerja přewaža žort a radosć. Tež ma wón mócnišu didaktisku — powučacu — přikhilenosć. Zejler je swój, je narodny pěsnjer, z wosebnosćemi serbskeho luda.

Zejler njeje swoje pěsnje sam zhromadnje wudał. Přenje so wotpisowachu z rukopisneje Lipsčanskeje serbskeje Nowiny, kotruž studenci za sebje pisachu; někotre so na lečacych łopjenach čišćachu a so tak bjez čišća we ludu rozšěrjachu. Wšitke druhe so wot lěta 1842 sem we našich serbskich Nowinach a časopisach wozjewjachu. Nimo tekstowych knižkow za spěwanske swjedženje je Zejler jenož „Krótkke khěrluše za serbske šule“ 1842 a tež „Zběrku bajkow“ w lěće 1855 wudał. Hakle nimale 20 lět po jeho smjerći dostachmy krasny wudawk jeho zhromadženych pěsnjow, štož je wulka zaslužba studowaceje młodžiny, kiž běše literarne džělo do wustojneju rukow Arnošta Muki položila.

Handrij Zejler je naš přeni woprawdžity basnik. Wón njeměješe w Serbach předkhad-

nika ani příklada. Štož je so do jeho časa pěsniło wot Hilbjenca, Raka, Mjenjow, měješe z wjetša přibarbenje wučenosće. Zejler njeběše wučeny theologa! — Jeho wabješe k basnjenju nic wědomostny abo literariski zajim, ale jenož nazhonjenje jeho wutroby. Wšitke pěsnje su za to přirodny wuraz. A štož je hižo jako džěčo něhdy na wsy spěwał a posdžišo ludej wotposluchał, to wón dale pěstuje, z teho sebi wutwori swój samostatny skład. Wón spěwa ze słowami, z wobrazami, z čućemi lubowych pěsnjow a tak nastawa jeho pěsnjejska individualnosć, kotraž je potajkim dospołnje ludowa. Hdyž njekedźbuj na jeho přiležnostne pěsnje, t. r. jeho posmjertne, jubilejne a dr. a na jeho khěrlušce, směm drje prajić, zo su wšitke jeho pěsnje začute po ludowym wašnju, maja na sebi wón našeje role.

Zejlerjowe rozwiće džěli so z lětom 1844 jasnje do dweju połojcow. Tehdy so zezna z Kocorom, naše narodne wozrodženje so sta; přenje porjadne serbske časopisy so wudawachu. Wosebje přecelstwo z Kocorom pohnu Zejlerja ke wjetšim nadawkam. Kocor trjebaše za swoje spěwanske swjedženje spěwajomne pěsnje. Z duchomnym wuměnjenjom z nim nastawa Zejlerjowa najwobšěrniša baseń: „Počasy“; pozdžišo składbje: „Serbski kwas“ a „So zwoni měr“ a cyklus: „Hórske spěwy“. Z ludoweho žiwjenja wuńdžeštej tak jeho satiriskej składbje: „Čmjely a wosy“ a „Hans Wučba“. Nimo mnohich jednotliwych pěsnjow a balladow spisa tež wulku zběrku bajkow, kotrymž sam tajku wulku wažnosć přiličowaše, zo je sam zhro-

madnje wuda. Haj tež na dramatiske basnje sebi tehdy mysleše. Dokonjał je libretto za serbsku operettu Jakub a Khata, kotraž je so tež wot Kocora komponowała ale hač dotal so hišće předstajila njeje. We jeho zawostajenstwje namakachu so načiski za tři druhe: „Khatyržinka“, „Hanka“ a „Marja z Drěnowa“. — Zejleř sam spózna, zo z dramatiskim pěsnjerjom njeje. Drama sebi žada čin, skutk. — Zejleř pak je samy lyrik! — Tež jeho wobšěrniše składby, — kaž „Počasy“ — njejsu ničo druhe hač zběrki lyriskich pěsnjow, kiž so wokolo jenoho zhromadneho předmjeta pletu.

Kajka Zejlerjowa lyrika je, to scěhuje z jeho cyłeje powahi, — potajkim je dospołnje narodnje začuta; naivna, objektivna, poľna radosće a lubosće, — pobožna, čista a jara mjehka. Tehodla so našemu ludej tak jara lubi, tehodla so džensa hišće mlódnj, kaž na přěnim dnju. Tehodla so njemóže zestarić, kaž dolho tu serbski narod budže. Kak khudži na wjeselach bychmy bjez nich byli! Štož je so nam hdy we našim khudem serbskim žiwjenju najrjeńšeje radosće poskićilo, za to mamy so jemu sobu džakować. Wón je naš najwjetši darićel radosće. A kajke radosće Zejleř we nas zbudzuje? O nad wšitkim tym, štož jeho sameho wjeseli! Hižo nad žiwjenjom samym! Te krasne rjane člowske žiwjenje! Słyšće, kak so Hanrij Zejleř nad svojim žiwjenjom wjeseli!

Sto lět, kaž mi džens je,
Khiba hišće lěpje,
Haj, to bych ja wzał,
So z pjatami prał.

Abo:

Ja sym tawzynt dušny khadla,
Mi njech nichtó njepřindže,
Džesać toler mam ja w zaku,
Tajke mólčke cyrkwinske.

Abo:

Ja bohaty sym na swěće,
Njech bydlu tež na podružstwje.
Kaž daloko swět dosaha,
So moja khěža přescěra.

Abo:

W jenej rucy Hanku,
W druhej rucy kanku
A či hercy pódla,
— To je žiwjenje!

Haj, to je žiwjenje! Nihdže žadyn blědy
pessimismus. Tón je Zejlerjej swětozdaleny!
— Ale runje tak wjeseli so nad žiwjenjom dru-
hich, swojeho lubeho serbskeho luda. Z wu-
trobu so wobdžěluje při jeho rjanych swje-
dženjach, a je wšitke ze swojimi pěsnjemi
wobwěncuje, — žně, kwasy, křcizna, kermuše.
Hdyž potom z ćetami a wujemi hromadže za
blidom sedži, wón wjesle zanošuje;

My sydamy so k blidu,
My sydamy so k blidu,
My piwa lačni smy.
Štóž přecelstwo chce z nami měć,
Tón njesmě žadyn šelma być,
Kiž dobre piwo zacpi.

Hdže je tón w bělej fali,
Hdže je tón w bělej fali,
Kiž piwo naliwa?

Wuj zwólny, bělofalaty,
Je džensa muž nam witany:
My chcemy karančk wupić.

My sedźimy tu k radže,
My sedźimy tu k radže
A takle sudźimy:
Njeh woda wjerći koleša,
My pak na naše spuščadla
Sej pušćić chcemy piwo.

Mój towařšo, mój bratře,
Mój towařšo, mój bratře,
Sy ty sej zažehlił?
My trubku chcemy wukurić,
Do mróčelow so zawalić
A karančk piwa wupić. III, 124.

Najrjeńše žiwjenje na swěće pak ma tola
bur! Jemu to Handrij Zejleř při samym za-
widži. Moja žadosć, moja radosć, to je burow-
stwo! Bur po zdaću najnižši —, přeni muž je
na swěći. Kak prawy serbski pachol spěwa?

Mój nan je bur a serbski je,
To na wočach jom' widziće,
Muž kruty, sprawny — hódny.
Za wopon pľuh a brónu ma.
A z konjomaj kraj wobdžěła,
Hač kiwa wječor khłódnny. III, 162.

Ale Handrij Zejleř znaje tež druhich burow,
nic we swojej lubej Łazowskej wosadže, ale
— snano wokoło Budyšina —. Tajkeho so
přećelnje praša:

Buriko, chceš mi być knjez?
W škleńčanym wozu so wjez.
Wuswětľuj škórnički,

Košlu z manšetkami,
A tež pomadu sej kup,
Hewak sy kałowy hłub.

Aj, aj, aj! ludźički, aj!
Nós němski, serbski tón kraj!
Horda ta myslička,
Nječin so wopica;
Brězy su wšudžom a prut,
Za blazny, hordžity lud! — III, 268.

Ale Handrij Zejleř tež wšitke druhe wjesne powołanja khwali, tež jara čestne serbske rjemjeslnistwa! Słyšimy spěwy kowarja a wojnarja, pohonča, hońtwjerjow a pastyrjow. Wšitke krasnosće wjesneho žiwjenja nam zeskhadžeja. Meja rubišćata so tam hordži na trawniku. Serbska reja so koło wokoło njeje wjerći. „Hdžež ta kwětka wonja, tam te pčołki zwonja, zlětuja te mjetele.“ Z domow klinči spěwanje a kichotanje předličow. „Šwórčo, bórčo, šćebotajo — rěča naše koleska.“ — „Nawij sej kudželku, holička, kudželku, slěbornu. Nimo je swjatoh' Marcína, na přazy předlče du. A hdyž Boži měsačk so číše k njebju wjeze, potom luby lubu přewodźuje přez tu holu zelenu.“

Najkrasniše parole jeho pěsni pak su jeho lubosćinske! Kajka čista a rjana je serbska lubosć! Tež tu njeje žaneje sentimentalnosće! Luby so wjeseli nad rjanosćemi swojeje lubeje. Čehodla tež to njesměl z radosću wuprajić? Słyšće, kak so Handrij Zejleř wuznawa:

Chceš-li ju wobhladać,
Chcu éi ju pokazać,
Tu moju najrjeńšu,
Tu moju lubčičku.

Tam steji nazdala
Ta jědla zróstniwa;
Klós hłowčka kćěwaty
Je pšěńčny zeleny.

Hlaj tam — nětk wona dže,
Zróst jeje kraluje:
Na reju wjeselo
Znošuje z lóžka so.

Ta, kiž mi pokiwny,
Mje k sebi wuprosoy:
To je ta najrjeńša,
To moja lubčička.

I, 55.

Najrjeńšim róžam swoju lubu přirunuje. „Lubka lilija, rjenje zakćěta.“ Tak swoje holčo z brunymaj wóčkomaj wita. A hdyž wokoło swjateho Jana kralowa róžow zakćěje, kotraž wšitke druhe kwětki přesaha, kak ju wohladajo so wjeseli! „Aj ty róža najrjeńša, kaž ta moja holička!“ — Z kóždej prawej lubosću, ach, so bohužel zjednoćuje horjo! Njetrjeba wšak to runje horjo njeswěry być, kiž najbóle pali. Tež to drje Handrij Zejleř znaje, ale zrědka hdy na njo spomina, wjele husćišo spěwa wo horju džělenja a wo swěrje, kiž tež jónu smjerec přetraje. — Tajka je serbska lubosc. — Hdyž je luby prečku čahnył, potom khodži jeho luba pod bělu brězyčku, pod kotrejž je so z nim slubiła, zo by jej wuskoržila swoje bolosće:

Pod njej zamknyć wóčko žadam,
Je-li zas' joh' njewohladam;
Ta běła brězyčka

Mój row njech přikrywa! III, 101

Hilžičcy je nawožen wumrjeł. Wodźewa so žarowański rub a plaka nad jeho rowom. Kaj-

ku móc maja sylzy swěrneje lubosće? „Fijałki lute zakcěja z nich; módre njezapomnički, směwaju so mjez nimi.“ Zejlerjowe lubosćinske spěwy wuznamjenjeja so z wosebje rjanej řeču. Sama jednorosé a čistosć! Su to přirodne hłosy čłówskeje wutroby! Husto so z nimi zjednočuje naivny humor, kiž je tež swójstwo našich narodnych pěsnjow. Do najrjeńšich słuša pěseń: „Skhowany luby“, kotruž tež Adolf Čer-ny jako něžnu parličku khwali. — Luby, kiž je so za kerkom skhował, čaka na swoju lubu, widži ju přińć. Luby praji:

Přez ker k lisćaty
derje widžu će,
za kerkom skhowany
hladam na tebe.

Ducy lubčička,
derje widžu će,
ke mni zelena
twoja sćežka dže.

Sćežki zelene
ty sej wuzwoli,
kerčki khłódkojte
swědča lubosći.

Z lóžka stupajo
moja radosć pój:
Luby wjeselo
tebe čaka twój.

I, 30.

Zejeř je naš najwjetši humorista, dokelž běše wón najwjeselši čłowjek. We wšitkich jeho pěsnjach so to zjewja. Jeho kermušne spěwy sapaja ze žortniwosću. Zo so njebychu na kermušach hubjene němske pěsnje spěwale,

spisa wón swoju kermušnu pěsničku: Njezbo-
žo w lubosćach:

Přišla mi holčka
Ta běše wosebna.
Haj zyndom, zyndom, zynduška,
Ta wutrobu mi wza.
To bě ta přenja,
Kotrejž sym božmje dał.
Haj zyndom, zyndom, zynduška,
Bě šlipa nosata.

A hdyž je knjez hólčik tež šestej takle božemje
dał, wón zaskorži:

Ja nětk sej dyrbju
Dać jenu molować. —
Haj zyndom, zyndom, zynduška,
Pak z Lipska zapisać. I, 268.

W lěće 1848 přeprosny Pětr Młónk, kiž tež do
Zejlerjowych přećelow so ličeše, jeho w Tydžeń-
skich Nowinach na Hodzijsku kermušu. Jemu
Handrij Zejleř ze žortnej pěsnju wotmołwi:
„Wonec Jurjowe wobzamknjenje, jako bě wo-
zjewjenje Hodzijskeje kermušy před tydže-
njom w Nowinje čitał.“ To zbudži w Nowinach
w tutym lěće němskeje revolucije wulke ker-
mušne spěwanje. Kóžda wosada wupósta swo-
jeho basnika, kiž w mjenje abo lěpje radže-
nych hronach na kermušu přeprošowaše abo
za rjanej kermušu hladaše. Zejleř sam zbasni
w tutym lěće hišće pjeć so na nju počahowa-
cych pěsnjow. Wosebje zajimawej stej dvě:
„Miłorazo, spokoj so!“ w kotrejž chce wbohi
khudy lud w čichim Miłorazu, kiž na Radwoř-
sku kermušu z wučłom a z kołmazom jězdzi a
so z jenej Zejlerjowej pěsnju ranjeny čuje, změ-

rować. A druha je spěw Kukečanska kermuša, kotruž mamy w dwojej formje. W njej wuzórli so cyły Zejlerjowy narodny humor. —

Tuta pěseń słuša do wulkeje syły satiriskich a didaltiskich basnjow, w kotrychž Zejler sła-
bosće a njedostatki svojich wjesnjow na
wjesele, njebolace wašnje rysuje. Jeho wu-
znamna, při samym homeriska objektivnosć je-
mu to zmóžnjuje. Wosebje wón to wobstara we
swojim satiriskim cyklu „Hans Wučba“ a we
zběrcy „Čmjely a wosy“. Štó su Kukečenjo a
Hans Wučba? To wšak smy my Serbja wšit-
cy. Nam chce basnik hladadło před woči sta-
jić. My smy tajcy blazniwi ludžo, kiž so přeco
zaso wobšudža. Hans Wučba, kotrehož je bas-
nik sam stworił, je džensa hišće žiwy a khodži
po serbskim kraju. — Runje tutón basniski cy-
klus wšak so we wšitkich džělach radžił njeje,
za to pak připisuju jeho bajkam wjele wjetšu
wážnosć hač Adolf Černy. Tak wysoko wo
nich sudžu, zo chcych tu džensa jenož wo
Zejlerju jako wo bajkarju rěčeć. Wjeselu so,
zo tež dr. Muka tute bajki do najdokonjanišich
wupłodow jeho basnistwa liči. Na kóždy pad
je hižo wobdźiwanja hódna wulka ličba jeho
bajkow, přez 120 w hronach a nimale 50 we
pěšej rěči. A nimale wšitke su přenjotne, wot
basnika sameho wumyslene. Ani Lafontaine,
ani Gellert, ani najwjetši słowjanski bajkař
Krylov njejsu wjele wjacj přenjotnych bajkow
spěsnili. Što je bajka? Z krótka to: zwěrječ-
na baseń z powučacym zaměrom. Zejlerjowe
bajki so wuznamjenja z tym, zo su přeco
zjednoćene ze serbskim přisłowom. Haj, pě-

seň, bajka je po prawom jenož nawočity při-
klad za wěrnosć při klada. Runje nětčiša wě-
domostna poetika tute wuzke počahi mjez baj-
kami a přisłowami wuzběhuje, tež ludowa psy-
chologija k temu přihłosuje. A što zwěrjata
abo stworjenja z rostlinskeho abo njeorgani-
skeho swěta? Su to jenož čłowśke typy, —
předrasćeni ludžo. Zejlerjowe bajki su po-
tajkim wobrazy ze serbskeho žiwjenja. Tute
nam Handrij Zejleř z najwjetšej, spodziwnej
nawočitosću a wušiknosću, z tajkej přeswěd-
čacej čłowśkej lubosću rysuje, zo nam wob-
radža najwjetše wjesele. Runje jeho bajki su
we eminentnem zmyslu narodne basnje. Haj,
mi so zda, zo někotre z nich za bajkami naj-
slawnišich bajkarjow njesteja. Do tutych liču
Rusu Krylowa. A mi je nadpadło, kak jara
so naš Handrij Zejleř tutemu bliži. Tež wón
předstaji we svojich bajkach same ludowe
žiwjenje. Tehodla čujemy tež pola wobeju tón
samsny słowjanski raz, jenož, zo pola Krylowa
bóle politiska truna a rozum knježitej, pola
Zejlerja bóle wutroba a lubosć. Bohužel nej-
su Zejlerjowe bajki dosć znate. Kajku za-
wočitu scenu z wjesneho žiwjenja podawa nam
bajka „Kapon a wróbl“, IV, 78, z kajkej nu-
čacej logiku wurostuje wučba z bajki „Mjetel
a hnój“, IV, 66; kak časowa je hišće džensa
bajka „Mucha a placawa“, IV, 5. Naš basnik
so jewi we svojich bajkach z dobom ducha-
połny a žortniwy a sto króć nam wuhotuje
krasne wokřewjenje!

Ale nic jenož wjesne žiwjenje we cyłym
wobsahu nam Handrij Zejleř pokazuje, druhi

runje tak wuznamny wobstawk jeho basnjow mam hišće mjenować. Wón staja tuto žiwjenje do srjedź Božeje stwórby, kotruž lubuje z cylej wutrobu. Jej je swoje najwobšěrniše skladby wěnował. W Počasach chcyše cyle běh lěta z pěsnjemi přewodźować a wjesne žiwjenje we zwisku z počasami wopisować. Je so hižo na to pokazało, kak je Zejlerja při koncepciji baseń Jendželčana Thompsona sobu pohnuła, ale Zejler je w tutycch Počasach sej swoju serbsku individualnosć najswěrnjšo zakhował a wuwił. Dokonjał je jenož wotdźěle „Nalěčo“ a „Žně“. Druhej stej njehotowej wostalej. Nalěčo a Žně stej so tež wot Kocora dospołnje skomponowalej a w lětomaj 1860 a 1861 přeni króc z wulkim wuspěchom spěwalej. Spěwy wšak su wšelakeje hódnoty. Ale we wšitkich zjewja so wuske zjednoćenstwo z přirodu. Čuje so cyle jako jejne dźěćo. Tež tu pak pokaza jeho lyrika swój objektivny raz. Njezhonimy, kak přiroda na njeho skutkuje, ale kajka wona je, kajku ju pobožna prosta, cunja serbska duša widži. We swojich pěsnjach je nam Handrij Zejler krasnosć našeje přirody wotkrył a nas wučil, ju ze serbskimaj wočomaj widžeć.

Hdyž so w nalěću ptačata z połodnišich krajow wróca, a je jich poľna hudźba zaso slyšeć, hdyž stwjelca w slóncu ćerja, škórc zasy z křidleškomaj machota, hdyž zasy dróznj a čorne kosy hwizdaja — kajka radosć, kajki čas — spěwy rža, kaž serbski kwas! —

Prěnje kwětki so pokazuja! Husaca kwětka z swojim čerwjenkajtom banćikom wokolo

hlójkki, dźiwja rozmarja w holi a bručki a
mrowički spody njeje. Što pak so tam spody
trawy khowa?

Khwalena budź fijałka,
Módrinka ty miła,
Kiž sy z dychom nalěća
Zahe wotučila!

Najrjeńši cyrkwiny swjedzeń Serbow —
jutry — so bliža. Hdže su mi banty čerwjene
na swjedzeń wjesoły? Bórzy so jewi přenja
klóska ze zeleneho zahłčka. Posoľ to z njebja
noweje nadźije!

Na Jana pak je Boži raj na zemi! Róža
zakčěwa z jeho dychom! Pohladaj na serbsku
krajinu. Kajka krasnosć!

Hórki, doły wosrjedkate,
Plódna zemja smuhata,
Rune pola zybolate,
Złota Boža zahroda:

Wóčko pluwa zradowane
Přez was, hona žohnowane! II, 95.

Žiwjenje dyrbi plód njesć. Temu stwórba
přiswědča. Hdyž džewjaty džen lipa kće,
žnjeńcy, kosy klepajće! Potom so wotměwaju
žně na serbskich polach, kiž wšitkich zeži-
wjeja, tež tajkich, kiž ničo wosyli njejsu.

Hanka, budź wjesoła,
Lubje so směješ,
Sy-li tež syrotka,
Khłěba ty změješ. II, 101.

Po žnjach pak wětr po šćernišćach duje.
Płuh zasy brinči a nowe brózdy drěje. Lisčićka
padaja a koło lěta chce so zamknyć. Potom
pak steji Handrij Zejleř na polu a hlada ze
želniwosću do daloka.

Ha widžu-li ptačata ćahnyć,
Hdyž lisćowy žołći so štom,
Chce myslička sobu so kranyc
We hwězdach pak pyta swój dom.

II, 133.

Štož naš lud we přirodže začuwa, to je Handrij Zejleř zrozumił wuprajić. Tehodla je sebi tež naš lud tute pěsnje přiswojił, wobswědčujo z tym, kak jara je jomu po wutrobje pěsni. Přirodne basnje Handrija Zejlerja pokazuja klasisku jednorosć řeče, su bohate na wubjerých wobrazach a přirunanjach, kiž nam přirodu widomnje předstajeju. Husto tež basnik přirodu wožiwja a zwosobnja. Wón z trawičku řeči kaž z džěćatkam! Wón slyši, što w nazymje wětrik duje. „Ja du k wam z Limborskej“. — A što ma Limborčan prajić? „Syj, buro, ryj a woraj, ty maš kraj zežiwić!“

Přiroda wobdžěla so při wšitkich podeńdženjach ćlowskeho žiwjenja. Z nim so wjeseli, z nim zdychuje a płaka, kaž tam ta běla brězyčka nad wosudom wopušćeneje holčki.

Zejlerjowe přirodne basnje su z dobom najrjeńši wuraz jeho pobožnosće, bóle hač jeho khěrluše, kiž so mjenje z přenjotnosću wuzběhuja.

Tak je Handrij Zejleř jako basnik naše žiwjenje nimo měry wobohaćil. Kak khudzi bychmy bjez njeho byli! Wón je nam najrjeńše radosće wobradzil, naše dušine žiwjenje pohłubil. A we tom leži hišće třeci wulki wuznam, kotryž wón za naš narod ma. Wón je mócný brónjeř našeho luda. Kóždy jeho pěseń, kiž so spēwa z cyłej wutrobu, wu-

swobodža we nas našu serbsku dušu a khowa
naš narod.

Wón je bóle hač naši wulcy wótčincy skut-
kował na zbudženje našeho naroda! Je jemu
tři jimace narodne hymny darił, „Hišće Serb-
stwo njezhubjene“, „Rjana Łužica, sprawna
přećelna“ a „Trać dyrbi Serbstwo zawostać“,
kiž su wšitke wuraz jeho sapaceje lubosće ke
serbskemu narodej, kotruž tež nam do wutro-
bow lije.

Handrij Zejler běše najhorliwiši wótčinc.

Jeho lubosć k serbskemu narodej njemě-
ješe kónca.

Wot młodosće hač do smjerće je wón za
njón džěłał. Michał Šewčik je rjenje rozesta-
jał, kajke wulke wótčinske zaslužby je sebi
Handrij Zejler hižo w Lipsku jako studenta
dobył, hdyž je svojim towaršam rjanosće
serbskeje řeče a narodnosće wotkrywał, hdžež
z nimi přenju rukopisnu nowinu wudawaše, ko-
traž so z wotpisami po cylem serbskim kraju
rozšěrješe, a jich stajnje k narodnemu próco-
wanju namołwješe. Jenej wótčinskej pěsni, ko-
truž tehdy w heksametrach spisa, předstaji
namołwjenje: „Zo bychy zbytně kruški serb-
skich powěstkow a pěsničkow serbscy towar-
šojo sprócniwje hromadźili, hdyž na lužiske
hona su dóšli.“ Sam běše jim z dobrym při-
kładom. Jeho bohate zběrki narodnych pěs-
njow, přisłowow, prajidmow, hudančkow, sło-
wow, kotrež je čas žiwjenja wudospoľnjał su
Jan Arnošt Smoleř, Jakub Buk, Bohuwěr Pfuhl
a dr. we swojich wědomostnych džělach wu-
žiwali. Zejler ma sobu najwjětše zaslužby wo

to, zo su so tute najdrohotniše pokłady našeje narodnosće zakhowale. Hižo w Lipsku spisa młody studenta přenju wědomostnu serbsku rěčnicu po zasadach Dobrowskowneho systema, kotruž 1830 Handrij Lubjenski wuda. W Lipsku wotući jeho słowjanske wědomje. Listowaše z Dobrowskim, spřeceli so z Polakom Andrzejom Kuchańskim, z južnoserbskim basnikom Simu Miljutinowićom, a štož je wosebje wažne bylo, z wulkim čěskim narodowcom a wučercom Francom Palackym. Přecelstwo z tutym je přecy zaso so wobnowjało a trało hač do smjerće.

We času našeho wozrodźenja steješe Handrij Zejler sobu na čole Serbowstwa. We Łazu wudawaše Tydžeńske Nowiny, kotrež wot 1848 sem Smolerjej w Budyšinje přewostaji a z dobom tež — wot lěta 1844 sem — Misionske Powjesće. — Do wšitkich serbskich časopisow je čas žiwjenja swěru dopisował. Kak su serbske spěwanske swjedženje, kotrež bjez njeho njebychmy měli, naš narod zhromadźale a zbudźowale, je znate.

Žadyn narodny skutk so njesta, hdžež wón njepomhaše. Za Serbow je njebojaznje wujował, je rjekowscy škitał, so za nich z wutrobu modlił. A za čož mamy so jemu džensa najbóle džakować, je jemu na hłowu stajił najlubozniši wěnc, wity z najrjeńšich róžow, kiž na serbskej zemi rostu. Što Handrij Zejler za naš narod woznamjenja, to je najrjeńšo sam wuprajił, jako běše so z Lipska do Serbow wrócił, so na swój žiwjeński nadawk hotujo. Tehdy wón slubi:

Mój ludo!

1
Ja twoje skrónje wěcnje ze zelenym
Chcył wěncomj - ludo mój - či wobkhlódkować
A tebje, wótcna serbska zemja, khować
Pod zboža křidłom, wěcnje rozšěrjenym.

2
Mje twojej' ruki lubosć kolebaše;
O złote hona, ja was wokošowach; . .
Tuž swjatu přislušnosć sej w duši khowach,
Zo sto króc plaću, štož mi lubosć daše.

Što džakowny syn staršim domy rubi,
Štó wótcow bělu hłowu směšić dawa,
Štó prózdny do žni svojich honow hlada?

Njeh lubosći móc k bėdženju so zhubi,
Puć zdobny, čestny je sej khodzić brała,
Hač hwězdow raj kónc slódkej' prócy žada.

Tuž spominajmy hišće junu na 50. dzeń jeho
posmjertninow. Wón bě swěrnny serbski čło-
wjek, přeni serbski basnik a wulki zbudzeř
našeho luda. Smy jemu wěčneho džaka dołžni.

IV.

Wopomnjeńki k Handrija Zejlerjowym posmjertninam.

Podal Jan Serbin.

Zajimawa dopisnička namaka so w aktach,
jednacych wo Zejlerjowych stotych narodni-
nach, kiž su so lěta 1905 we Łazu a lěta 1906
w Prazy woswjećile. Napisal je ju delnjołu-
žisk: wótcinc Hendrich Jordan swojemu pře-
ćelej Sommerej, wučerjej w Hućinje, a ma
so takle:

W. Popojcach, 21./11. 82.

Česćeny knježe, luby přećelo!

Spomnjeny spěw je naš Zejleř tydzeń do swojeje smjerće pěsnił, a je drje tak jeho posledni. Jako ja 1. oktobra 1872 wot njeho Božemje bjerjech, přepoda mi wón elegantnu delnjoserbsku bibliju, do kotrejež běše spomnjeny spěw tak, kaž w časopisu steji, sam zapisał. Tu bibliju mam we wysokej česći! Hišće džensa mi sylzy do wočow stupaju, hdyž na to sebi pomyslu, zo běše to tehdy naju poslednje Božemje. Wón steješe tónsamy dzeń hišće w polnej strowosći před nami, (Muka tam tež běše) a někotre dny pozdžišo běše na smjerć khory a 8. (?) oktobra njebohi. — Ja sym so 2. oktobra 1872 do Popojc přesydlił.

Z wutrobnym postrowom

Waš serbski přećel

H. Jórdan.

Kaž so zda, je so njebočički Jordan w čisłe posmjertneho dnja zmylił, hdyž piše „8. oktobra běše njebohi“. Wo kajkim spěwje je tu rěč, mi bohužel znate njeje.

* * *

Wopominajo 50. posmjertniny narodneho pěsnjerja, pisa naša krajanka knjeni Holanowa z Lukojanowa, wo swojim nanje (to běše farař Nowotny w Sprejcach) scěhowace:

. . . „Hižo je so tež pjećdzesać lět po smjerći našeho lubeho nana minyło. Žiwe mějach zaso wšitko z tamnišeho ćežkeho časa

za našu swójbu před wočomaj. Naš njeboh' nan bě so při khowanju fararja Zejlerja jara nazymnił. Derje to wěm, přetož wón jědžeše přez Bórkhamor do Łaza, wopyta našu šulu; zastupiwiši hnydom do rjadownje, wokoši mje na čolo. My džěći běchmy, so wě, wšitke postany. Wón prašeše so někotrych serbskich džěći, čehodla do serbskeje šule w Sprejcach njekhodža. Knjez Reš, mój luby wučer, zamołwješe džěći, měnjo, zo je za nich předaloko, wšědnje do Sprejic khodzić. Reš a nan wuńdžeštaj z rjadownje a ja z nanom sobu, wjedžo so za ruku. Reš wjedžeše tatu (tak mjenowachmy swojeho nana) do wobydlenja, rozmołwješe so z nim wo jězbje a wo smjerći našeje lubeje maminki, kaž tež wo swojej žonje, kotrejž běštej wobej hakle njedawno wumrjełoj, wosebje spominaštaj na Zejlerja. Reš prošeše naležnje tatu, tón kožuch wot njeho na jězbu sobu wzać, tata to wotpokaza, wokoši mje na čolo a poručí so Rešej, kotryž jeho k wozej přewodžeše. Widžu jeho w duchu, našeho lubeho tatu. Wysoki, swižny wón bě, z brunymi włosami a nadobneho wašnja. Jeho nos běše jemny, hubje kruće zamknjenej a wóčcy zložištej so stajnje na toho, z kotrymž rěčeše. Tajki běše naš luby tata. Tata dyrbješe potajkim w cyrkwi narěč měć a je-li so njemylū, tež při rowje funalije wotměwać. Tehdy běše jara kruta zyma w lětach 1872/73.

Kaž mi Reš powědaše, bě jemu tata prajił, zo je dyrbjal we Łazowskim hosćencu w njetepjenej jstwě přenocować. Fara je z hosćimi

přepjelnjena byla a tuž wosebiteje jstwy za njeho na farje njebě a je dyrbjał do hosćenca hić. Ludmila Čochowa, rodź. Smolerjec, kotraž je při khowanju tež pódlá byla, je mi w Nižnim Novgorodže často wo tutym pohrjebje powědała a tež mojeho dobreho njebočičkeho nana je mi wopisała. Wona běše tehdy hižo doroscěna knježna a je ze svojim njeboh' nanom we Łazu byla. Zejlerjowej džowcy běštej jeje přećelnicy. Tata je jara njeměrný byl. Imiša wočakujo, z kotrymž bě sebi hač dotal jenož dopisował. Spodziwny případ! Farař Imiš měješe tehdy njezbožo. Jeho konjej běštaj so splóšiloj, wóz powroćiloj a farař Imiš běše sebi ruku zlamał, tak zo dyrbješe so pola Njeswaćidla wróćić. Bórzy po smjerći Zejlerjowej tata ćežcy skhori. Złykomorowski lékař wuzna, zo ma zahorjenje płucow. Taće přerazy so krew a wón 31. wulkeho rózka popołdnju w 2 hodź. wumrje. To běše runje na pjatk; spěšnje přińdžechu wokoło 10 hodź. po mnje do šule. W 11 hodź. stojach při jeho smjertnym ložu, stupich k njemu a wón kruće přimny mojej rucy, dźeržeše jej wokomik, potom mje zaso pušći a sčini mi křižik. . . .

* * *

Čišinski pisa k swjedženju stotych narodninow scěhowacy postrow:

Studowacym Serbam we Łazu 30. julija 1905.

Z česćowanjom a wobdźiwanjom klonju swoje čolo wopomnjeću najwubjeřnišeho ludoweho pěsnjerja a najhorliwišeho wubudźowarja narodneho mysljenja a čuća mjez Serbami.

Wam pak slawa, kotřiž dokonjeće zdobny
skutk narodneje džakownosze a česćice a sla-
wiće wopomnjeće a mjeno wulkeho wótčinca
Handrija Zejlerja!

Z bratrowskim strowjenjom

Waš J. Čišinski.

We Wotrowje, 29. 7. 05.

Łazowska cyrkej z pohrjebnišćom.

V.

Prispěw Hańže Budarjoweje.

Džens z džakom spominamy na serbskoh' spěwarja,
Kiž jeho spěwy mamy, na njeboh' Zejlerja.
Wšak tu a tam 'šće klinča joh' spěwy mjez nami,
Kaž rjane truny zynča we lubym Serbowstwi.

Pjećdzesać lět we rowje wón wotpočuje nětk,
Kiž je po Božim słowje nam był tu Bójski swědk,
Stał je we Božej mocy tu w našej swjatnicy,
Njej' lut'wał ducha prócy, tu w Božej winicy.

Bě pastyř luhowany wot swojich wowcow tu,
Je skićał pastwy rjane na kóždym kemšenju
Přez symjo Božoh' słowa, kiž wusywał je nam
A pokazał přec' z nowa tu wšěm puć k njobjesam.

Joh' wašnje bě tak miłe, kaž miłe nalěčo,
To wobswědčuja žiwi, kiž tu su znali joh';
Tež ja sym jeho znała we šulskej młodosći,
Joh' k rowu přewodžala z džěćimi šulskimi.

Joh' spěwy zanošachmy sej rady we šuli,
Sej wjes'le zaspěwachmy joh' serbske kěrluški:
Ha widžu-li ptačata éahnyc, hdyž lisćowy žolěi so štom,
Chce myslička sobu so kranyć, we hwězdach pyta swój dom.

Ha widžu-li k zemi so nižić, spać kwětku tu poslednju hić,
Chce myslička k hwězdam so bližić, tam pokoja žórleška pić.
Tam myslička statok swój stajić chce, njeměrna podróžnica,
Tam, tam cheu ja z radosću prajić; nětk, nětk sym ja spokojena.

Tam, tam je wón tež wušoł, hdyž lisće spad'waše,
Je wyše hwězdow došoł do tamnej' zbóžnosće,
Hdžež khodža pod štomami éi zbóžni hromadže,
Kiž tam su powołani zańé k Božej hosćinje.

Džeń jedyn dyrbi skhadžeć pak junu z wěstosću,
Toh' móžemy so nadžeć, tam z jeho krasnosću,
Hdžež my wot tlaća w rowje so žiwi zběhnjemy,
A w rjeńšim éele nowi so widžeć budžemy.

Pasé wowcy Jezusowe na pastwje najlěpšej,
Je napasé cyle strowe po woli Knjezowej,
Je k temu žórłu wodzić, kiž Jezus Khrystus je;
A sam před nimi khodžić, bě jeho wjesele.

Tu swědčil w swjatym duchu, wo Synu Božim je,
Zo wutroby so hnuchu we Božej swjatnicy;
Kak wulke skutki Bože rad připowjedał je,
To běše jeho zbože tu jeho žiwe dny.

Wón službu měl je krasnu we našej swjatnicy,
Mzdu njeje pytał časnu, tam horkach lěpša je,
Je džělał dołhe lěta we Božej winicy,
Jom' wutroba bě zhrěta za serbske wosady.

Spi jeho čělo rjenje tu w rownej komorey,
Joh' duch pak w Božim mjenje swjeć sabat radostny
We měsće złotych krónow, hdžež kónc je zachodny,
Hač my ze smjertnych honow tež za nim přińdzemy.

VI.

Přednošk wuč. k. Šołty-Lipinjanskeho.

Hačrunjež mam, jako stary wuměnkař, swój statok w Delnim Wujězdze, so tola hišće přeco mjenuju Šołta-Lipinjanski, a to tehodla, dokelž sym w Lipinach zeskhadzał, tam tež wotrostł, a po swojim njeboh nanje jako jeho naslědnik 42 lět jako wučer pospochi skutkował. Tu běše wot jutrow 1863 hač do swojeje smjerće mój přeni předstajeny knjez H. Zejler we Łazu. Hižom tehodla, ale tež hewak sym w tutom času z nim husto bližši wobkhad měl. Moje přenje dopomnjeće na njeho dosaha daloko wróco hač do mojich džěcacych lět. Po wašnju khróblých džeci sym jemu najbóle „ty“ rěkał, hdyž wón k nam přikhadžeše, mojeho nana reviděrować. Při jenom wotsalenju mi wón přilubi, „titu“ sobu přinjesé, hdyž zaso přińdze. To běch sebi derje spomjatkował. Jako potom raz zaso přińdze, měnjach, zo nětko tu „titu“ dostanu. Ale bóžko, wón bě na to zabył. Tuž jeho pominach: „Ty sy mi to tola slubił!“ — Na to buch wot swojeje maćerje wótrje wuswjarjeny. Knjez duchowny pak praješe: „Tón Korla ma prawje, štož što slubi, to dyrži tež dzeržeć.“ A tak dostach ja při jeho wospjetnym zasopřińdženju tu titu. — We tehdomnem času mjěješe Zejler tež konja. Toho trjebaše wón k jěchanju a k jězdženju. Hdyž mjěješe we tych wotsalenych

wsach swojeje wulkeje wosady činić (khorych wopytować abo z Božim wotkazanjom wobstarać a toho runja), to wón přijěcha abo tež přijěže. Wjele lět pak teho konja měł njeje. — Knjezej duchownemu Ryćerjej (Delnjo-Wujězdžanskemu), kiž sebi we mlodych lětach tež konja a lohki wóz dźeržeše, praješe Zejleř raz w mojej přítomnosći: „Haj wšak, mój luby Juliusko, to je tak: za mlode lěta so wozyš a hdyž sy stary, potom pěši běhaš.“ — A tak je tež woprawdže bylo. — We mojimaj poslednimaj šulskimaj lětomaj sym ja k našemu knjezej duchownemu na serbsku paćersku wučbu khodził. Ta bě tak zajimawa, zrozumliwa a natwarjaca, zo z kemšacej nutrosću na nju posłuchachmy a ju žadyn čas žiwjenja zabyć njemóže. Tajke běchu tež jeho přédowanja. Swoje wučby wón přeco ze přirunanjami a přikładami wujasnjowaše. Tehodla měješe tež přeco poľny Boži dom při serbskim kemšenju. Wón běše — to zjawnje wobswědčam — duša we swojej cyłej wulkej wosadže. Wón znaješe kóždu swójbnu a wosobu po wobliču, wašnju a zadźerženju, bjerješe dźěl na kóždeho wjeselu a zrudobje, běše kóždemu k radže a k pomocy zwólniwy. Tehodla bě pak tež wot wšitkich lubowany a wysoko waženy, pytany a česćený. Nimale na wšě swójbne swjećizny (kwasy, křćizna atd.) bu wón přeprašowany. — Hdyž běše ze svojim hamtskim dźěłom a wobstaranjom hotowy, nałožowaše swój čas a swoju wulku zdźělanosć najbóle k wudospołnjenju serbskeho pisnowstwa, napisowaše wšelake nastawki a štučki, basnje a pěsnje za zabawu a powučenje serbskeho

luda. We wšitkich zjewi so tak prawje jeho wulka khmanosć a wobdarjenosć, kaž tež jeho pilnosć, pobožnosć, wjesłosć a žortniwosć. K tajkej dokonjanosći bě wón přišoł ze svojim wulkim swěrnym prócowanjom a wuknjenjom we młodych lětach a tež we dalším žiwjenju. Dla wšeho teho a dla jeho wulkeje hotowosće we swětnych rěčach bu wón tež wot „Zhorjelskeho Towarstwa Wědomosćow“ za česneho sobustawa wuzwoleny a přijaty.

Na to skepsane slowo „wordwatš“ je so Handrij Zejler husto hněwał. Wono běše jemu wohidne a tehodla budžeše jo rady wukorjenił a zaničil. Tuž serbski ludo, chceš-li jemu hišće něšto k woli sćinić, to njepraj dale wjacy „wordwatš“.

Jako předsyda a wodžer našich wučerškich zhromadźiznow (konferencow) je wón so přeco jako najhotowiši a najpřećelniši knjez wopokazał. Wobkhad z nim běše tak zajimawy, přećelny a lubosćiwy, jako bychmy my wučerjo wšitecy jeho bratra byli. Runje tak běše pak jeho zadžerženje tež k wšitkim druhim přistojnym čłowjekam. Rady přebywaše we wjesolym towarstwje, hdžež sobu zabawješe, žortowaše, spěwaše a hraješe, při tom pak tež stajnje swoju trubku pachaše. Kurić běše jemu wšedna potřebnosć. Tehodla je wón tež tu rjanu pěseň zestajał:

Kurić trubku tobaka,
To je krasna dobrota.
Kurić wulcy strowe je,
Kaž je wšitkim wědome.

Najbóle lubowaše swoju dołhu trubu (fajfu). Z njej wón čitaše, pisaše, so překhodžowaše, leh-

nyć khodžeše a stawaše. Husto sym jeho při bas-
njenju nadešoł. Skoro kóždy króc je mi wón po-
tom tele najnowiše wupłody swojeho prócowanja
předčital, a so mje wo to a tamne woprašował.

Často trjebachmy za wšelake skladnosće při-
hodne štučki. Wón bě nam stajnje lubjerad k po-
mocy hotowy. To jemu tak wot rukow džěše, kaž
by je z rukawa sypał. Tak je nam na př. k jene-
mu koncertej we Łazowskej cyrkwi tón wutrobu
hnujacy tekst zestajał: „Hdy był ja Marja Mad-
lena atd.“ Ze wšěch jeho pěsnjow a kěrlušow spó-
znawamy tak prawje jeho khutne a pobožne, wje-
sole a žortniwe zmyslenje. —

Kóžde lěto we času, hdyž hriby, wosebje pra-
waki rosćechu, přińdže Handrij Zejler mje do
šule wopytać. To bě přeco jara zajimawe. Žehlacu
so trubku pachajo sedžeše wón na stole přihladujo
a připosłuchajo na moje rozwučowanje. Po skón-
čenju šulskich hodžin so nawobjedowachmoj
a potom džěchmoj hromadže do hribow. Najprje-
dy zběraše wón wšitke družiny, tež stare a čerwiwe
hriby. Hdyž pak počinaše naju sudobje ćežke a
nimale poľne bywać, wučiskachmoj hubjeńše hri-
by a pjelnjachmoj sebi swojej korbaj z čerstwymi
prawakami. To běše wjesele! Mój čujachmoj so
tak zbožownaj a džěchmoj wulcy spokojenaj
domoj.

We swjatkownem tydženju lěta 1865 mějach
ja we šlezynskim Boleslawju swoje statne pruh-
wanje wobstać. Prjedy teho na swojim narod-
nem dnju wječor słyšach nadobo w khěži dwuhłós-
nje slědowace štučki po hłosu „Kajka je to po-
wěsć atd.“ spěwać:

Šoŭta, luby Šoŭta,
kajki swjedzeń, ha, ha, ha,
tebi zeskhadža! —
Wuheń, tón so mócnje kuri,
hosćo klapaju do duri,
a so skhadžuja, ha, ha,
a so skhadžuja.

Kóždy, kiž će znaje,
k tebi khwata, ha, ha, ha,
zbože popřewa.
Tuž tež moja noha běži
přez te pěski k twojej khěži
na te wjesela, ha, ha —
na te wjesela.

Žiwy budź a strowy,
radosćiwy — ha, ha, ha —
jako rybička.
Na eksamje wjele zboža,
přećelna ty swěrna koža
potom cetera — ha, ha —
potom cetera.

Taj spěwarjej běštaj: knjez duchowny Zejleř,
kiž běše te štučki zestajał, a knjez wučer Krawza
z Łaza, kiž je pozdžišo w Ketlicach jako druhi
wučer skutkował.

Z teho so stejnišćo spóznowa, na kotrymž smój
mój, knjez duchowny Zejleř a ja, k sebi stałoj.
Ja jeho po serbsku mjenuju a pišu Zeler (nic Zej-
leř), dokelž wón tuto mjeno njeje wotwodźował
wot němskeho „Seiler“ (kiž postronki džěla a
štryki wije), ale wot „Zelo“. Potajkim je Zeler
tak wjele jako zelowy muž. We swojich přěnich

zastojnskich lětach njeje drje Handrij Zejleř ničo hódneho nalutował, ale wjele bóle rozdawał. Tak je na př. wot jeho darniwosće knjez Jenko, khudy khěžkařski syn z Radskeje, pozdžišo duchowny we Hóznicy pola Nizkeje, na duchownstwo studować a knjez Smoleř ze Złyčina, naposled wučer we Wětnicy, na wučerstwo so wuwučić móhl. Hakle po swojim woženjenju je lutował, a tak so jako swěrný nan za přichod swojeju dźowčičkow starał. Při wšěm tom pak je darniwy wostał hač do smjerće.

* * *

Tole, ale z přikładami dospołnišo, sym 15. okt. 1922 we Łazu we hosćeńskej zali doškrabkej tehdy tam zhromadženych hosći rečał a jim tež wšelake Zejlerjowe spěwy přednošował.

Šolta, bywši wučer w Lipinach.

VII.

K 50 lětnym smjertninam.

Handrij Zejleř žohnowany
Serbow ryceř wostawa;
k službje běše powołany
za swój lud bjez přestaća.
Za njón woprowaše wšo,
štož so jemu dostało
běše z Boha bohateho,
kiž je wuhotował jeho.

A do powołanja stajił
jeho sej je swjateho,
zo by Serbow zbožo hajił
poswjećujo k službje so:
Evangelij předować,
Serbam dary podawać,
kiž jich jenak zwjeseluja
a najhlubšo spokojuja. —

Nabožinu žiwu płodził
je do dušow pobožny
pastyř, kiž je Serbow wodził
swojich k zbožu zbožowny.
Jeho zkutkowanje wšo
přeco zložowaše so
na to, zo by přisporjala
Boža so a Serbow sława.

Dary běše krasne dostał
předař evangelija
wot Boha a spěwař wostał
zloty je hač do kónca. —
Lubosć Serbow bratrowska
pycha běše blyšćaca
jeho w zradnem skutkowanju
k Božemu džě spodobanju.

Rjek je Zejleř krónowany
był na polu bėdženja
z mječom ducha wopasany,
a to jenak wostawa.
Evangeliski předař nam,
pokazowař k njobjesam
Serbam z nim bė wobradženy,
zbóžnje z Boha wobhnadženy.

Jónu zdobnje radujemy
so, hdyž wróco hladamy;
khwalić sudobjo nic chcemy,
ale Bože dobroty.
Rjana hwězda Boža je
Zejlerjowe žiwjenje;
mjeno zyboli so jeho
Serbam do přichoda wšeho. —

Jeho Serbja žohnujemy
k pořtalětnym smjertninam
džensa hdyž so skhadžujemy
w duchu do Łazu wšak tam,
njesmjertny hdžež smjertliwe
ćelo swoje skhowane
ma we rowje; duch pak jeho
zbėhać z horja nas chce wšeho.

Serb je koždy wozboženy,
kotryž swěrnny wostanje
a kaž Zejleř rozsudženy
za bratrow so wopruje. —
Ryćeř Serbow trapjenych,
swobodu sej žadacych,
Serb budž kóždy přeswědčeny,
w duchu z Boha wožiwjeny! —

M. Urban.

Spěwarki serb. towařstwa „Handrij Zejleř“ we Łazu.

VIII.

Duch Handrija Zejlerja kroči přez serbski lud a kraj.

(Džeń 15. winowca 1922 we Łazu.)

Bože slónčko směwa so z módreho bjezmróč-
neho njebja. Ani wětřička so njehibnje. Křesci-
janstwo swjeći swoju njedzelu. Boža stwórba,
swjatnica stworićela, dycha swjatočnosť a wotpo-
čink. Wona krasni so we swojej nazymskej pyše.
Lěsy, haj, hajnišća a naša tajnosćiwa hola so hor-
dža we swojej najpisanišej, najpyšnišej drasće.
Mlódne sywy skhadžeju, ratarjowa nadžija při-
chodneho lěta. To je zwonkowny wobraz wčeraw-
šeje njedzele. Tola něšto druge tebje jima. Po-
tajny šepot dže přez serbski kraj a lud. Wšudže
tam, hdžež sprawne serbske wutroby ćoplišo bija,
so hiba. Wot zažneho ranja su na nohach we
wsach a w městach. Kaž jónu žónske w Swjatom
pismje na najwjetšim ranju swěta khwatachu
k rowej najwyššeho profety, tak khwataju Serbow
črjódy k rowej swojeho profety, k rowej Handrija
Zejlerja. Parne wozy wjezu nutrnych po stach,
haj po tysacach do našeje hole. Po kołach, z wo-
zami, na automobilach, pěši přikhadžeju črjódy za
črjódami. Wokoło připołdnja čornja so puće a
šćežki do Łaza z přikhadžacyimi. Do wsy witaju
mnohe čestne wrota a pletwy, strowja serbske na-
pisma. Torhojšćo so pjelni z narodom we swje-
džeńskich drastach. Khorhoje našich narodnych
towařstwow so pozběhuja. Zwony zazwonjeju.
Z fary kroča serbscy duchowni we swjatočnych

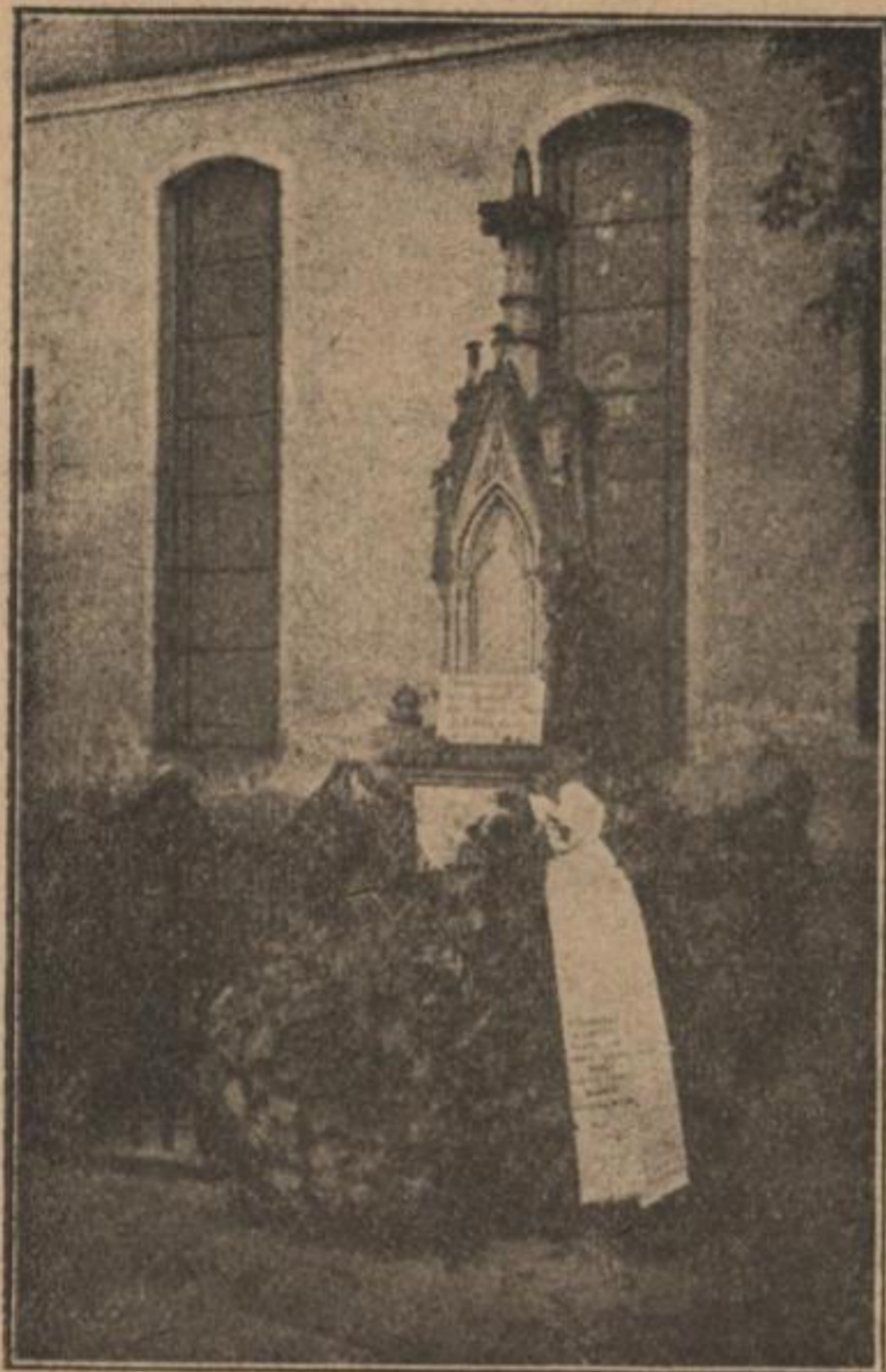
drastach. K nim přizamkuja so towarstwa, narod, kajkiž wón je. Njeje tu rozdzěla ani woršty, ani wšelakosće stawow ani wosebitosće powołanjow. Ći, kiž njedawno we njeplódnej politiskej zwadže so dwojachu, tlóča sebi we wutrobnej přezjednosći rucy. Katolski Serb kroči z ewangelskim, čeladnik z hospodarjom, fabrikski džělačer z nadobnym kublerjom, wučeny z rólnikom. Njeje rozdzěla! Łazowski Boži dom so pjelni. Za tysacy ma městna. Městačko při městačku so wobsydny. We přitwarkach, we khódbach, při durjach zběha so hłowa při hłowje. Samo wonka wokoło Božeho doma stoja hišće njeličomne syły. Pišćele zašumichu. Nutrna wosada zaspěwa. Wosadny farar Malink w rjanej jadriwej serbsčinje zastawa wołtařnu službu. Z pišćeloweho předměsta zanošujetaj serbskaj khoraj krasne serbske spěwy. Serbske duchownstwo je wotpósłalo swojeho najznamjeničějšeho předarja, k. fararja M. Domašku z Budestec, předsydu swojeje ev. před. konferency. Wón stupi na klětku. Jeho słowa žołmja kaž rěki žohnowanja k tysacam z wutroby do wutroby rěčo. Ćišina, nutrnosć knježitej w Knjezowej swjatnicy. Sylzy blyšća so we wóčkach, kuleju so po licach. Duše pozběhuja so k njebieskim wyšinam. „Duch Handrija Zejlerja z rowa stawa, tam z rowa při cyrkwinskiich murjach, kroči přez swój Boži dom wot ławki k ławcy na kóždeho jednotliwca zložejó prašenje swěrneho dušepastyrja. sprawného serbskeho wótčina“. Doklinčachu hłosy nutrnych spěwarjow, akordy pišćelow. Při wukhodže składuje serbski lud přeni raz za serbske zaměry. We škličkach khopi so papjera do

stow, do tysacow. Khwatamy k rowej na pohrjebnišćo. Khorhoje serbskich towarstwow klonja so nad rowom najwjetšeho syna serbskeho naroda. Basnik Jan Skala přednošuje swoju pěseń. Khor Łazowskeje młodžiny zanošuje: „A spadłe, spadłe su lisčićka“. Mnozy, ach mnozy plakaju z hnućom. Swjatočne wokomiki — —

Slónčne pruhi Božeho slónčka předobrywaju so přez pisanu lisćinu. Předsydza serbskeho wučerstwa a duchownstwa, serbskich wustawow a towarstwow, składuja bohate dary za serbske zaměry. Słyšimy řečnikow, wučenych a z luda. Charakteristiske hłowčki, tele krute a sebjewědomne postawy našich narodnych wjednikow. Koło wokolo tysacy z ludu, mnozy na třěchach stejo, na štomach sedžo. Hišće ma być swjatočnosć we wobšěrnej sali. Je přemała, přemała. Na torhojšću je so z khwatkom postajił podium (natwark za řečnikow). Z njeho k ludej řeča narodni řečnicy. Směrki mileho nazymneho wječora padaju na Łazowske torhojšće a tysacore připosluchařstwo. Narodne spěwy šumja. Knjez profesor Ota Wićaz ze Stolberka řeči słowa wučeneho slědzerja. Nestor serbskich wučerjow Šolta-Lipjanski wjedže nas do časa Zejlerja, kotrehož je znał a kotryž je jemu byl z wótcem a přećelom. Šedziwa je jeho hłowa, młódna pak wutroba, womłódžena we spominanju na wulkeho syna našeho luda. Bije hodžina džělenja, hodžinow nam ženje njezapomnitych. Tu je so lubosć zjednoćila ke krasnej harmoniji. Łazowske serbske holiča běchu runjewon z wumělskimi rukami wupyšile Boži dom ze krasnymi pletwami, kajkež tak něžne, tak wu-

stojnje plećene nihdže hišće wohladali njejsmy. Štóz nimoměry nuzny nazymski čas znaje, wě wuměrić tule lubosć, tule woporniłosć. Milijóny stwjelčkow prusnicoweho zela, tohole zeleneho plašća našeje hole běchu nuzne za tele wulkotne pletwy a wěncy. A wy młodži hólcy, kak wumjel-ske běchu waše čestne wrota. Z wašej lubosću česćiće sławneho syna našeho luda, wučerja wašich staršich. A knjez v. Löwenstein, wnuk šlachotneje Serbowki — tak směmy ju mjenować, — jeho wowku z rodźiny von Büнау, nadobnu spěchowařku serbskeho pismowstwa materielnje a duchownje, kotraž serbskeje řeče dokładnje móčna bě serbskich bėdžerjow swěrna přecelnica. Handrij Zejler pak bě we jeje domje z lubym witanym přecelom — jeje wnuk, młody knjez v. Löwenstein nad Łazom, je z poľnej wutrobu ze swojimi ludźimi swjedžen wulkotnje spěchował. Cyły swjedžen bě wulkotna přemóžaca manifestacija serbskeje duše, serbskeho luda, kiž chce žiwy być a so k swětłu předobywa. Wy cyrkwinske instancy do tuteje truny přimajće, tu jimaće wutroby. Tajke běchu něhdý cyrkwinske swjedženje w Serbach. Tež džensa su wone móžne w hinašej podobje, w podobje, kotraž zjednoća wšón serbski lud do cyłka, wot Lubija do Kamjenca, wot Lubina do Blócow, a řeki jednoty, lubosće a žohnowanja wulinu so do serbskich honow. Duch sławnych serbskich wótčincow, duch Handrija Zejlerja, kroči přez serbski kraj a lud, slyšiće jeho stopy, zrozumiće jeho napominanjam a próst-wam?

A. B.

Row a pomnik Handrija Zejlerja.

IX.

Na Łazowskim pohrjebnišću.

Serbska hola, šěroka kaž Boži klin,
z krewju našich wótcow sy nam swjatosćena!
Žalosćicy pada starych khójnow sćin
na rowy, hdžež ławrjene njeprıkrywa mjena
muži, kiž tu stejachu kaž zornowcowe skały,
škitajo před morjom zahubnym lud mały.

Serbska hola, potajna kaž Boži són,
z krasnosćemi Božej' ruki wudebjena
płodžiła sy serbske barby, zwuk a wón

z swojej dušu w duši poľnej lubowanja
muža Serbstwu, kotryž tudy skry do rowa
swoju wutrobu, kiž džens nas k sebi wola.

Serbska hola, swjatočna kaž Boži dom,
w kotrymž serbski pěsnjeř svojich wokřewješe
a wšem slódkosé dawaše kaž lipy štom,
swojom' narodej kaž Bohu posłužeše,
jomu, kiž tu z nami je, budź rola slawy.
Tutón row budź swjatnica za narod mały.

W Praze, 12. 10. 22.

Jan Skala-Lužičan.

X.

Krótká rozprawa wo swjatočnosćach we Łazu a druhdže.

I. Swjatočny předswjedžen 50. posmjert-
ninow Handrija Zejlerja wotmě so na nazym-
skej jara bohaće wopytanej hłownej zhro-
madžiznje Maćicy Serbskeje srjedu,
4. winowca, w „Serbskim Domje“ w Budy-
šinje, kotraž měješe wosebje služić k džakow-
nemu wopomnjeću našeho slawneho basnika,
na kotrehož hnydom we wotewrjacej narěči
předsyda k. farař Jan Křižan spominaše.
Swjedžeński přednošk wo Handriju Zejlerju
měješe k. stud. direktor Ota Wićaz ze Stol-
berka; wón na posłucharjow widžomnje hlu-
boki začisć činješe a powšitkowne žadanje wu-
budži, zo by jón k. Wićaz při swjatočnosćach
we Łazu wospjetował, štož wón přilubi. Při
wječornej zabawje měšany khor serbskeho
mlodostneho towarstwa „Nadžije“ někotre
Zejlerjowe spěwy w Kocorowej skladbje rje-
nje spěwaše.

II. Hluboki začišć, kotryž swjatočnosć Zejlerjowych 50. posmjertninow džen 15. winowca 1922 we Łazu, na městnje žiwjeńskeho skutkowanja a zbóžneho wumrěća Handrija Zejlerja, na wšitkich wobdžělnikow činješe, je jara rjenje w VIII. nastawku „Duch Handrija Zejlerja kroči přez serbski lud a kraj“ zwobrazowany. Tuž dže nam zbywa, jenož to a tamne wo swjedženju k wudospolnjenju tu přidać. Připoldnju běchu hižo wšitcy swjedžeńscy hosćo we Łazu zhromadzeni a bywachu z hosćemi pola přiwuznych a znatych, wosebje na knježim dworje, na farje, pola k. překupca Jana Haješa a w Šoćic hosćencu. We cyrkwi wukonješe Božu službu do předowanja wosadny k. farař Malink a po předowanju k. farař Šořta z Wulkich Ždžar. Dušu jimace a swjatočnosći jara přiměrjene swjedženske předowanje k. fararja M. Domaški-Budestečanskeho budzechmy tu tež rad wočišćeli. Z Božeho doma čehnješe syła pobožnych a džakownych Serbow hnydom na pohrjebnišćo; tam ze spěwom „Kak w čichem rowje wšitcy čí zbóžni spja“ swjatočnosć wotewri Bukečanski cyrkwinski khor, kiž běše tež w cyrkwi při Božej službje pod nawjedowanjom k. kantora Arnošta Lodnjeho dwaj rjanej khoralej wustojnje spěwał. Dolhi rjad řečow při rjenje wupyšenem Zejlerjowem rowje pod sćinom cyrkwe wotewri farař Malink z dlěšej serbskej narěču, ke kotrejž so našeho H. Zejlerja jako praweho serbskeho duchowneho wukhwalowace němske słowa Wojerowskeho wokrjesneho superintendenty

přidružichu. Na to položistaj z česćacymi słowami k. J. Haješ w mjenje hišće žiweje Zejlerjoweje džowki Mařki, knjenje Kirchsclageroweje w Ljabljanje, a młody knjez v. Löbenstein w mjenje patronatstwa kóždy krasny wěnc na row slawjeneho nana a swójbneho přecela. K. redaktor Hejret ze Prahi slawješe H. Zejlerja w mjenje slowjanskich nowinarjow a basnikow a k. Jan Skala přednjese swój H. Zejlerjej wěnowany přispěw (hl. č. IX.). Dale přistupowachu porjadu k rowej zastupjerjo mnohich serbskich towarstwow a wustawow a wozjewjowachu kóždy z krótkej džaknej narěču pjenježny dar do Handrija Zejlerjoweho fonda wot k. prof. dra. Páty založeneho; tak do tutoho fonda při Zejlerjowem rowje darichu: českoserb-
ske towarstwo „Adolf Černý“ w Prazy 20 000 hr., „Lipa Serbska“ w Pančicach 1000 hr., Rakečanska „Lipa“ 1500 hr., „Radosć“ a stare serbske towarstwo w Bukecach 1000 hr., „Serbski Sokol“ w Budyšinje, Bukecach, Malešecach a Poršicach 1200 hr., „Serboswěca“ w Drěwach 525 hr., „Zahrodka“ w Delnim Wujězdze 2000 hr., „Lužica“ w Hornjej Hórcy 600 hr., „Jednota“ w Khróscicach 1000 hr., „Lilija“ we Rabicach 2000 hr., Serbske towarstwo za Ždžary a wokolnosť 530 hr., Drježdžanscy Serbjaj 1000 hr., swobodne Zjednoćenstwo serbskich wučerjow 1000 hr., „Jutrnicu“ w Njeswačidle 500 hr., Zwjazk serbskeho studentstwa 500 hr., Slona Boršč (ródna wjeska H. Z.) 300 hr., „Maćica Serbska“ w Budyšinje 1000 hr., ev. Předařska Konferenca 500 hr., „Domowina“ 3000

hr., „Bratrowstwo“ w Kulowje 200 hr., zastojnicy Serbskeje banki we Wojerecach 1000 hr., „Swěra“ w Poršicach 500 hr., „Nadžija“ w Budyšinje 500 hr.

Swjatočnosť při rowje skónči, jako so hižo wječorne směrki bližachu, přihódny Zejlerjowy spěw, spěwany wot Łazowskich serbskich holičow w rjanej serbskej drasće, kiž tež ze spěwom zahajichu druhi džěl swjatočnosće, kotraž so hnydom na šěrokej Łazowskej nawsy wotmě, dokelž běše lubja w Šolćic hosćencu přemala za telko poslucharjow. Ze spěšnje zestajaneho natwarka při wjesnej lipje srjedź torhojšća k. wučer Jurij Słodeńk w mjenje Maćicy Serbskeje a jeje hudźbneho wotrjada wšitkich tukrajnych a wosebiće słowjanskich hosći witaše a wšitkim so džakowaše, kotřiž su tak njesebićiwje a wustojnje k woslawjenju 50. posmjertninow našeho H. Zejlerja přinošowali. Jeho słowa wuklinčachu w našej narodnej hymnje: „Hdže statok mój?“ kotruž wšitcy přítomni ze zahoritosću spěwachu. W mjenje wukrajnych swjedžeńskich wobdźělnikow podzakowa so k. prof. dr. Witold Taszycki z Krakowa a nam swjedžeńsku wobdźělnosć pólskeho naroda tołmačeše. Na to Ralbičanska „Lilija“, kotraž je ze swojim dirigentom, k. wuč. Mikł. Hajnu, sobu najwjetši wopor přinjesła, wjacore Zejlerjowe 4 hlósne spěwy zanjesa a štož tu dla jara wobmjezowaneho časa spěwać njemóžeše, wona pozdžišo do swjeho domojwróta w Šolćic hosćencu před wosebitym poslucharstwom zasobu dowuspěwa. Wona běše so na cyły koncert přihotowała. Jeje narod-

na zahoritosć a woporniwość je wšeje khwalby hódna. Scěhowaštaj swjedžeńskej přednoškaj k. prof. Oty Wićaza z dalokeho Stolberka a wučerja Šołty-Lipinjanskeho, w Delnjem Wujězdze na wotpočinku přebywaceho, kotrajž staj pod III. a VI. po słowje wočišćanej. K. O. Wićaz pak dyrbyeše dla wobmjezowaneho časa tu swój přednošk khětro přikrótčić. Mjez tym běše so wječor přibližił a dalši hosćo, kotrychž běše wulka syła, a wosebje ći, kiž běchu po železnicy z wosebitym čahom wot Budyšina hač do Wulkich. Ždžar přijeli a wot tam pak z wozami pak pěši do Łaza khwatali, hotowachu so na dompuć, dokelž měješe wony čah po 8 hodž. so zaso ze Ždžar do Budyšina wróčić. Tuž dyrbyeše so program přetorhnyć a přednošk dra. Arnošta Muki wuwosta. Wječor po 7 hodž. so na swjedžeńskej łubi we Šołćie hosćencu wobdžělnicy z Łazowskeje a susodnych wosadow hišće raz k doswjedženjej zhromadźichu, při kotremž mjez serbskimi spěwami k. wučer Šołta swój přednošk wo H. Zejlerju we šěršem wobsahu hač na torhojšću wospjetowaše. To běše rjany, dostojny dozynk cyleje Łazowskeje swjatočnosće, na kotruž běše tež załožeř Handrija Zejlerjoweho fonda, k. prof. dr. Josef Páta, pilny spěchowar našich kulturnych prócowanjow a redaktor „Českolužického Věstníka“ z Prahi přikhwatał.

Wšelacy naši přećeljo, kotřiž so na Zejlerjowych swjatočnosćach wosobinscy wobdžělic njemóžachu, běchu pak z listom pak z daloko-

pisom nam swoje džělbraće wuprajili.*) A wo-
prawdže na swjatočnosćach Handrija Zejlerja
we Łazu běše cyłe naše Serbowstwo we
bratrowskej jednoće zastupjene a dobro přeća
swěrných słowjanskich přećelow je wobdawa-
chu. H. Zejler drje je mortwy, ale wón je
z nowa wožiwił w serbskem ludu po pollět-
stotku. Tuž so tež w mnohich serbskich to-
wařtwach na wsach, kaž na př. w Bukecach,
Poršicach, Rakecach, Hornjej Hórcy, Delnjej
Hórcy (w. wuč. Wrobl), Wochozach, Delnej
Wujezdze, wopomnjeńske swjedženje k česći
Handrija Zejlerja wuwjedžechu. Haj, budźmy
swěrní swojemu narodej hač do smjerće, kaž
wón. Njeh z jeho klina wuńdu mnozy mužojo,
hódni wěčneho wopomnjeća, kaž naš sławny
wosławjeny basnik a wótčinc Handrij Zejler.

* Pisate wo Handriju Zejlerju a wo našich swjatočnosćach
k jeho česći při składnosći jeho 50. posmjertninow su mnohe
słowjanske, wosebje česke a pólske nowiny a časopisy. K na-
šemu wědženju su přišle nastawki a rozprawy, kotrež wo-
dachu: 1. Národní Listy č. 315 wječorne wudaće: „Wu-
znamna narodna a kulturna manifestacija lužiskich Serbow
w Pruskej“ wot prof. dra. Jos. Páty. — 2. Časopis „Sokol“,
lětn. 1922 č. 11: „Pječdžesate posmjertniny serbskeho bas-
nika Handrija Zejlerja“ wot prof. dra. Jos. Páty. — 3. Časo-
pis „Sokolske Besedy“, lětn. 16, č. 11: „Lětuši 15. winowe
pola našich lužiskich bratrow“ wot prof. dra. Jos. Páty. —
4. „Kurjer Polski“ we Waršawje, č. 279 (12. X. 22):
„Andrzej Zejler“ wot prof. Adolfa Černeho. — 5. „Česko-
lužický Věstník“, kotryž pod wustojnej redakciju k. prof.
dra. J. Páty wukhadžacy, je cyłe swoje 8. č. 3. lětnika
(15. X. 22) k wosławjenju Handrija Zejlerja wěnował poski-
ćejo tež rjanu podobiznu našeho lubowaneho basnika; tuto
číslo je njesprócnawy redaktor Věstnika tež jako wosebitu
knižku we swojej zběrcy „Českolužická knihovnička“
č. 3 wudał z napismom „Handrij Zejler“. K 50. po-
smjertninam serbskeho basnika-budźićela.

XI.

Josef Peliček

Handrij Zejleř.

Běše tu něhdže krajina njeskónčna,
Kupička zwosta, z morjom plókana,
Zdawaše so, zo zahuba bliže dže bliž,
Zo hižo nazajtra kupički njewidžiš.

W tej zrudnej dobje, we sćinje wječora,
Spěw so pozběhnu Handrija Zejlerja:
Zaklinča prosće, číše po Łužicy
Napřečo žołmam a wichorskej wjertnicy.

Běše tu něhdže krajina njeskónčna,
Kupička zwosta, z morjom plókana.
Hdyž zdawaše so, zo zapadnje do morja,
Bóh serbskemu ludej pósła basnika.

A basnik skrónje naroda swojeho
Hladuje spěwajo: „Stań, mój narodo!“
A slyšachu jeho sta a tysacy —
A z mortwych stanychu we wbohej Łužicy.

Spěw prosty, čichi — mocy pak tola ma —
Zo, štož bě pobite — znowa so wožiwja.
A stany k narodu z wulkeje dowěru:
Tule je! tu je! Chce być při žiwjenju!

Droha ty kupička we móřskim přiwale,
Měj tajku wěru, zo w nim so čí njestyšće!
Před hrózbu morja, hrózbu tej wječora
Měj sylnu wěru Handrija Zejlerja!

— Přeložil O. W.

B.

K. A. Kocor

* 3. XII. 1822 — † 19. V. 1905.

Žiwjenje a skutki K. A. Kocora.

Po K. A. Fiedlerju.

We lužiskich horach leži blisko Budestec lubozna mała wjeska Zahor. Tam narodži so nam přez Božu miłosć naš njezapomnity mištr K. A. Kocor 3. hodownika 1822 jako jenički syn khěžnika a ćesle Pětra Kocora. Z rjanymi duchownymi darami wobhnadženy a wot swojeje maćerje domach rozwučowany, móžeše wón hižo při zastupje do Budestečanskeje šule čitać. Tež jeho musikalna wobdarjenosć so zahe pokazowaše. Tak namjeto- waše wón na př. wjesnym hólčatam, jako sebi w nalěću z wjerboweje skory pišćalki džělachu, zo bychu je po wšelakej dołhosći tworili, do- kelž by so potom přez wyšše a hlubše zynki primitivny koncert wuwjesć dał. Jutry 1836 wjesnu šulu wukhodźiwši, bu wón na wospjet- ne ponućowanje fararja Broski, kiž bě jeho duchownu wobdarjenosć w paćerskej wučbje póznał, do Budyšina daty, zo by so tu na wu- čerske powołanje přihotował. Po wobstaću pru- howanja zastupi wón do praeparandskeho wu- stawa, kiž bě tehdy na Židowje, a wohlada tudy přeni króc klavěr, so njemało strachujo, zo drje tak wjele čornych a bělych „kloc-

kow“ lohko njezeznaje. Tež dypki (noty) dyr-
bješe hakle wuknyć. Prěnje rozwučowanje we
hudźbje dostawaše přez wučerja Rychtarja na
Židowje, a to z tajkim wuspěchom, zo hižo po
dwělětnej wučbje něšto za klavěr a jedyn spěw
komponować spyta. We woběmaj dźěłomaj na-
maka jeho wučer hižo wšelake dobre myslič-
ki. Po wobstatem pruhowanju zastupi naš Ko-
cor jutry 1838 do Budyšskeho krajnostawskeho
wučerskeho seminara, hdžež so jemu dalše wu-
dokonjenje w hudźbje přez hudźbneho direk-
tora Heringa dosta, kiž běše organist w Pě-
trowskej cyrkwi a z dobow z hudźbnym wučer-
jom při spomnjenym seminaru. Jako bě Ko-
cor 4 lěta na seminaru přebywał a po khwa-
lobnje wobstatem pruhowanju kandidaturu wu-
čerstwa docpěl, wón jutry 1842 město provi-
sorskeho wučerja w Stróži pola Hućiny na-
stupi. Bě to małe wučerske zastojuństwo na
pruskich mjezach z jara snadnymi dokhodami.
Po dwělětnem skutkowanju tam wobsta Kocor
jutry 1844 w Budyšskem seminaru pruhowanje
wólbokhmanosće z wulkej khwalbu, dostawši
we wědomosćach censuru IIa, w hudźbje pak I,
štož bě pod wurjadnje krutym theoretikarjom
Heringom wulka žadnosć. Nětkole bu Kocor
jako statny wučer na swojim dotalnym měsće
zapokazany. Tola 11. małego rózka 1852 do-
sta wón počesćace powołanje jako přeni wu-
čer, kantor a organist do Ketlic pola Lubija,
hdžež 1856 z knježnu Haňžu Henikec z Proch-
nowa do swjateho mandželstwa stupi, kotrež
Bóh ze synkom a dźowčičku požohnowa. Ke
jeho wulkej zrudobje dyrbješe pak jeho droha

mandželska porod dźowčički po strašnej, tyšnej khorosći 14. II. 1859 ze swojej smjerću zaplaćić, tak zo bě ćežkopruhowany Kocor přez 45 lět dołho z wudowcom. W Ketlicach wón swoju zastojsku službu ze žohnowanjom zastawaše hač do 30. jutrownika 1888, hdžež so na wotpočink poda. Wot toho časa, wosebje pak wot jubilejskeho spěwanskeho swjedženja l. 1895 dla wšelakich njelubych nazhonjenjow, kotrež dyrbyeše bohužel činić, w čichej samotnosći jeno hišće swojej droholubej hudźbje žiwy, wobzamkny wón 19. meje 1904 swoje dźělapołe, wulcyzaslužbne žiwjenje w 83. lěće a bu na to l. dzeń swjatkow, 23. meje, z dźakownej lubosću a wulkej česću k swojemu poslednjemu měrej na Ketličanskim pohrjebnišću přinjeseny.

Swój wulki talent je K. A. Kocor za swój lubowany serbski narod nałożował, ze železnej pilnosću jara wjele dokonjejo. Hižo jako šulski vikar w Stróži nałożowaše wón wšón swój swobodny čas na swoje wudokonjenje we komponowanju. Z jenej svojich najprěńšich skladbow, ke kotrejž H. Zejler pozdžišo serbski tekst „Za Budyšinom po doli“ wudžěla, so naš mlody hudźbnik přez Ľupjanskeho wučerja Bjara z našim nimale 20 lět staršim basnikom Zejlerjom zezna a na čas žiwjenja zwjaza. A Bóh tón Knjez, kiž bě jeju hromadu zwjedł k zbožu serbskeho luda, tónle zwjazk po swojej miłosći wulcy požohnowa. Přetož z njeho wurosčechu jako najkrasniši plód wulke serbske spěwanske swjedženje, kotrež Kocor jako 23 lětny mladženc w lěće 1845 zahaji a potom hač

do lěta 1895, potajkim runje 50 lět z mištrowskej wustojnosću wodžeše. Kocorowa produktivnosć nětko hladajcy přibywaše. Wón bě wěrný tołmačeř wšěch čućow, mysli a idejow, kotrež je naš najnarodniši basnik Handrij Zejler we swojich pěsnjach wuprajił. Kaž Zejlerjowe pěsnje, tak su a wostanu Kocorowe spěwy našemu ludej přistupne, haj přinarodžene, dokelž wšěm trunam serbskeje wutroby sobukličec dawaju w žalosći a radosći, starym a mlodym. A z krasnymi spěwanskimi swjedženjemi sčini so wulka syła tychle po woprijeću a hłosu jenak krasnych spěwow narodne wobsedženstwo serbskeho luda. Hač do najzdalenišich wsow klinčeše Kocorowy spěw a wšudže wocučeše přez njón spadowace Serbowstwo k nowemu žiwjenju. Jeho přenja serbska kompozicija běše J. Wjelowy spěw: „Dwě róžičcy mi kćěještej —“ a jej sledowachu na to přeco krasniše parole.

Nimale wša Kocorowa hudźbniska dźělawašć měješe swoje srjedžišćo w spomnjenych spěwanskich swjedženjach. Z nimi wotewri wón rjane, wokřewjace žórło, z kotrehož so bohate žohnowanje na hona našeho lubeho Serbowstwa wuliwaše. Tež wón z nimi pola druhich narodow pozběže serbsku řeč a serbske mjeno k wjetšej nahladnosći. Wone su jeho najwulkotniši wótčinski skutk, z kotrymž je sebi njezachodne zaslužby wo serbsku narodnosć dobył.

Po skónčenych přihotach Kocor přeni spěwanski swjedžen 17. winowca 1845 na Trěleřni w Budyšinje z wulkej khwalbu wuwjedže. Za

njón bě Zejler z swuwzaćom 4 čislow wšě teksty podal.

Wšě tute spěwy so posluhařstwu wulecy jara lubjachu. Za krónu wšěch spěwow pak bu spóznata: „Serbska Meja“. Wšo posluhařstwo bu tak zajate, zo dyrbješe so wona wospjetować a zo z hrimotacej slawu, komponistej Kocorej wunjesenej, cyły sal zarža. Tale serbska poloneza bu 1847 z nakładom komponisty pola Breitkopfa a Härtela w Lipsku čišćana a je hižo dawno rozpředata. Pozdžišo je ju Kocor tež za měšane hłosy (6 sola a chor) wobdžělał, a je so wona jako tajka na spěwaniskima; swjedzenjomaj 1880 a 1882 w Budyšinje a w Lubiju spěwała.

Dokelž bě so přeni serbski spěwanski swjedžen wšemu posluhařstwu tak derje spodobal, spočachu so bórzy na to přihoty za druhi tajki swjedžen, kiž měješe so 7. augusta 1846 w hosćencu „Třom Lipam“ w Budyšinje. Zejler bě z nowa pilnje pěsnił a Kocor z młodženskej horliwosću komponował a tež za žónske hłosy spěwy přihotował.

Wšo spěwanje so jara derje poradzi a žněješe najwjetšu khwalbu. Wurjadna radosć so wubudzi, jako duchowny Jakub po skónčenym spěwanju zhromadźiznu na Kocorowe zaslužby kedžbliwu sćini a jeho knježna džowka Lydija při slowach:

„Kaž tón wěnc, kiž w serbskim mjenje
Serbska ruka poskića,
Waše mjeno njech so rjenje,
W Serbach mlódnje zelenja!“

slawnemu hudźbnemu mištrej lawrjencowy wěnc na hłowu staji.

Třeći serbski spěwanski swjedžen so pod Kocorowym wjedženjom 7. oktobra 1846 na Třeleńni we Wojerecach wotmě, hdžež so we dvěmaj wotdželenjomaj 17 spěwow z programow přenjeju swjedženjow k powšitkownemu spodobanju bohaće zhromadženeho poslucharstwa přednošowaše.

Za štwórty spěwanski swjedžen namjeto- waše Kocor Zejlerjej, zo by so při tym serbskemu ludej něšto cyłotne podało, a wuradžo- waše z nim naćisk za „Serbski Kwas“. Zejleř hnydom na to serbski Parnas nastupi, z Kocoroweje wobkuzłowaceje harfy pak so pře- co rjeńše spěwy kćějaceje melodiki žórlachu.

„Serbski Kwas“ wobsaha z přiličenjom ou- vertury a zawodow k 2. a 3. dźělby 35 kompo- sicijow a je so jako tajki 8. oktobra 1847 w Bu- dyšinje kaž tež na šestym spěwanskim swje- dženju, 11. oktobra 1848 w Lubiju z wulkej slawu přednošował.

Trochu předžěłany a polěpšeny bu „Serbski Kwas“, kotryž nětko z ouverturu a dvěmaj za- wodomaj 32 čisłow wobsahuje, na dźewjatem spěwanskem swjedženju, 23. haprleje 1851 we Budyšinje, a na dźesatem, 8. oktobra 1851 we Wojerecach, k slawje serbskeho mjena přednošowany.

Pjaty a sedmy spěwanski swjedžen so we Marijnych Kupjelach pola Smječkec wotměštaj, a to přeniši 13. junija 1848, druhi pak 29. meje 1849. We woběmaj wospjětowachu so spěwy z 1. a 2. wěnc, kaž tež z „Kwasa“;

jene čisło pak přinjese z wubjernym tekstom, wot Zejlerja wosebje k temu pěsnjenym, krasnu nowu Kocorowu skladbu za tenor z přewodom: piana: „Swjateje Marijne sylzy“. Požážišo je Kocor tónle spěw za měšany chor wobdžělal a je so wón jako tajki na wjacorych spěwanskich swjedženjach, kaž tež při cyrkwiskim koncerće, 28. junija 1863 w Michałskej cyrkwi w Budyšinje přednošował.

Wosmy serbski spěwanski swjedžen, 5. oktobra 1849 w Budyšinje wotbywany, z nowa ze zahrodkow serbskich spěwow rjany wěnc wonjatykh kwětkow k wokřewjenju poskići. W přěnimaj džělbomaj spěwow nadeńdžechmy mjez wospjetowanymi 11 krasnych nowych skladbow: 8 mjeńšich a 3 wjetše. Z wuwzacóm třoch čisłow su teksty wšě wot Zejlerja. Jako třeca džělba koncerta spěwachu so w dwěmaj wotdžělomaj „Ž n ě“ po Zejlerjowym přěnim krótsim wudžělanju, a to z wulkej khwalbu.

Tole běše Kocorowa džělawasć na polu wokalneho hudźbnistwa za čas přěnich a to 10 serbskich spěwanskich swjedženjow wot 1845 hač 1851. Z lětom 1852 zastupi džewjeclětna přestawka. Z přičinu bě Kocorowe přesydlenje do Ketlic pola Lubija, hdžež bu wón z wobšěrnym zastojuństwom we swoim dotalnym skutkowanju zadžěwany. Tuž ležeše k wobžarowanju wšeho Serbowstwa zahroda serbskich spěwanskich swjedženjow pusta a žane wěncy so z jejnych miłych kwětkow za našich Serbow njewijachu, tak zo Zejleř raz žortniwje wuwola: „Čehodla sće tomu hólcej husle wza-

li?!“ — Tola žedziwosć po krasnych wótčinskich radosćach rjaneje zańdzenosće w kóždyj swěrnej serbskej wutrobje dale bóle přiběraše, a powšitkowne žadanje po serbskich spěwanskich swjedženjach so kóždolětnje při hłownej zhromadźiznje Maćicy Serbskeje ze wšěch stronow jenohłósnyje wospjetowaše. Tuž młody K. A. Fiedler k zarjadowanju a wuwjedženju dalších spěwanskich swjedženjow mištrej Kocoroj swoju pomoc poskići a tajku spomožnu službu 35 lět zastawaše. Serbske spěwanske swjedženje na to 1860 z wosebitej mocu a horliwosću ze swojeho drěmka wocučichu a so zaso z wulkej pychu hač do lěta 1895 swjećachu. Tale jich druha perioda pak zbudźi Kocorowu najwjětšu produktivnosć, a jeho mócný duch podawaše w tymle času serbskemu ludaj najkrasniše wupłody swojeje Musy

Dokelž so „Žně“ we swojej dotalnej krótsjej formje, kajkež buchu 5. oktobra 1849 we Budyšinje přednošowane, jeno za dźělbu programa hodžachu, bě je Kocor ze Zejlerjom hižo w lěće 1853 tak wutworił a přisporił, zo móžachu cyły koncert same wupjelnić. Spěwanski swjedženj 3. winowca bě wulkotny a so wubjernje radži. Kocora tónle wurjadny wuspěch tak zahori, zo wón wospjetowanje spěwanskeho swjedženja w Lubiju namjeto- waše. Jeho přece so hižo 11. novembra samneho lěta z runej slawu dopjelni. Tež w Budyšinje so jeho krasne „Žně“ 1. winowca 1868 wospjet spěwachu a khwalbu serbskeho mjena daloko rozšěrjachu.

W lěće 1883 Kocor swoje „Žně“ hišće wo 17 komposicijow wobohaći a přepisa hišće raz partituru, wupjelniwši z njej 83 folio-stronow, a dokonja tak swój druhi swětny oratorij „Lěćo abo Žně“ jako 3. dźěl swojich „Počasow“. W tutej podlěšenej podobje tuto wulke dźěło dotal hišće spěwane njebu.

Hnydom po spěwanskimaj swjedzenjomaj, 1860 w Budyšinje a Lubiju, zestaja Kocor za spěwanske towarstwo Lumir, kotrež běše Fiedler z dźiwanjom na wuwjedzomne spěwanske swjedzenje založil, 30 čisłow wobsahacu zběrku narodnych (16) a swojich (14) spěwow za měšany khór. Jako krasne přenjotne dźěło za měšany khór přida Kocor spomnjenej zběrce na kónc lěta 1860 hišće nowy ze 6 čisłow wobstejacy „Wěnc hórskich spěwow“ wot H. Zejlerja. Džěle tuteje komposicije spěwachu so 28. junija 1863 w duchownem koncerće Michałskeje cyrkwe a 29. septembra 1880 na spěwanskim swjedzenju w Budyšinje, kaž tež 27. haprleje 1884 w Hodzijskim Božim domje. Za spěwanske towarstwo „Jednotu“ we Khrósćicach zestaja Kocor 1873 swój „Wěnc hórskich spěwow“, z džěla předžělany, tež za mužski khór. Za spomnjene towarstwo skomponowa wón w samsnem lěće „Zymske wobrazy wot H. Zejlerja“ za mužski khór, kotrež 8 čisłow wobjimaju.

W septembru a oktobru lěta 1860 stwori Kocor wubjernje rjany, žiwjenje a radosć dychacy počas „Nalěćo“ jako swój třěći swětny oratorij, z 30 čisłow w třoch džělbach wobstejacy, kotrehož partitura 72 foliostronow wob-

jima. Tónle krasny opus je so cyły dwójcy we Budyšinje z wulkim wuspěchom přednošował a to přeni króc 9. oktobra 1861, druhi króc pak 1. oktobra 1879; wosebje posledni přednošk wulkotny začišć zawostaji a powšitkownu khwalbu žněješe.

W léće 1861 dokonja Kocor zaso nowe džěło a to duchowny oratorij „I z r a e l o w a z r u d o b a a t r o š t“ po słowach swjateho pisma wot njeho sameho zryadowany a z přewodom orchestra wuhotowany a to w třoch džělbach 30 čisłow woprawdže krasnych kompozicijow, kotrež so na hnujace wašnje hluboko do duše začišćuju. Partitura z klavěrowym wučahom sama wobjima 90 foliostronow. Hač dotal njebu tale kompozicija hišće cyła přednošowana, jeno džěle su so 22. haprleje 1862 w Drježdžanskej Knjeninej cyrkwi, 28. junija 1880 w Michałskej cyrkwi a na spěwanskim swjedženju 1880 w Budyšinje, kaž tež 27. haprleje 1884 a 11. junija 1893 w Hodzijskim Božim domje spěwale

Za zhromadno-serbsku swjatočnosť, při poswjećenju Budarjoweho pomnika 2. oktobra 1867 w Budestecach Kocor hižo w léće 1864 tři Zejlerjowe spěwy, wosebje k temu pěsnjene, za měšany khór pod napismom: „K njeboh Budarjowym posmjertninam“ skomponowa, kotrež buchu při spomnjenej narodnej swjatočnosći pod jeho wodženjom wot nahladneho khóra před bohaće zhromadženym poslucharstwom přednošowane.

Dokelž chcyše Kocor tež rady operu komponować, wuradzowaše wón ze Zejlerjom na-

ćisk k njej, a to tři dny pospochi; tola Zejler njebě k wudźělanju namjetowaneho libretta nawabić. Ideju pak wón zapřimny a skónčnje sam cyle druhe libretto wudźěła. Tónle wudźělk pak so nawopak Kocorej njespodaše, tež nic cyle předźělany. Hakle potom, jako bě jón Zejler po Kocorowych přecach hišće raz trochu přeměnił a z džěla skrótšił, so Kocor w septembru 1870 do komponowanja da. Hižo 24. dzeń samsneho měsaca bě wón z ouverturu a z přnim aktom, 12. X. 70 z druhim a 26. V. 71 z třecim aktom hotowy. Cyle wulke džěło, kotrehož klavěrowy wučah 88 foliostronow wobjima a w kotrymž so melo-diske žiwjenje mócnje žórli, ma napis: „Jakub a Khata abo bajka wo překuzłanymaj nosomaj. Směšna opera w 3 aktach po słowach H. Zejlerja, zhudźbu wot A. A. Kocora.“

Tež tuto džěło njeje so hišće cyle zjawnje předstajilo; jenož někotre džěle z 1. a 2. akta su so na spěwańskim swjedženju 1880 w Budyšnje a 24. sept. 1882 w Lubiju k wulkemu spodobanju posłuchařstwa spěwale. Za posledniši předźěła Kocor někotre dotalne spěwy a wudźěła 2 noweje składbje.

Z wudaćom 2. zwjazka Zejlerjowych spisow w léce 1883 wuhlada Kocor přeni króć Zejlerjowu lyrisku pěseń „Podlěćo“, wo kotrejž jemu Zejler ani słowčka spomnił njebě. Kocor bu wot njeje tak zajaty, zo ju wón za dwaj měsacaj — wot jutrow hač do swjatkow 1883 do hudźby zestaja a tež Zejlerjowy „Zawod k Počasam“ přidruži; wšo je wot njeho rjenje napisane na 71 foliostronach. Wulki

spěwanski swjedzeń, 29. sept. 1886 w Budyšinje nahladny opus před mnoholičnym poslucharstwom k přednoškej přinjese, mištrej Kocorej k wulkej sławje a nam Serbam k česći a wužitku. Tež na 50 lětnym jubileju serbskich spēwanskich swjedženjow, kotryž so 2. okt. 1895 w Budyšinje swjećeše, buchu 3 čisła ze Podlěća k wosebitemu spodobanju posluharjow wospjetowane.

Kaž ze rta swojeho přecela Kocora wěm, jemu Zejler raz w předzdaću swojeje blizkeje smjerće rjekny: „Ja bórzy wumru, ale Wy dyrbiće žiwy wostać!“ Tole słowo Kocor jako jemu daty nadawk k dališemu komponowanju Zejlerjowych džěłow spózna; přetož z džiwanjom na spomnjene Zejlerjowe wuprajenje wón w času komponowanja „Podlěća“ K. Fiedlerjej rjekny: „Ja so nadžijam, zo mi Bóh luby Knjez žiwjenje, strowosć a mocy spožči, zo mohł tež hišće poslednaj Zejlerjowaj Počasaj do hudźby zestajeć.“ Ze spodziwnej zahorjenosću wón jednotliwe kruchi Nazymy do hudźby staješe, a to z tajkej pilnosću, zo běše z tym materialom, kotryž Zejlerjowe Spisy w Nazymje podawaju, hižo wosrjedź lěta 1883 hotowy. Swojej lyriskej pěsni „Nazyma“ a „Zyma“ pak bě Zejler hišće njedokónčil. Jednotliwe nazymske a zymske spēwy buchu po jeho smjerći na podložku zakhowaneju dospołneju dispozicijow zřadowane a k cyłosćomaj zjednoćene. Za swój opus „Nazyma“ měješe Kocor hižo 22 Zejlerjowych tekstow hudźbnje wobdžělaných; tola jemu hišće wjele pobrachowaše. Tuž wobroći so wón něhdze wosrjedź lěta 1886 z próst-

wu na fararja Michała Domašku w Nosaćicach, kotryž jemu po jeho žadanju 8 trěbnych čislow připěsni. Kocor tež tute teksty hnydom do hudźby zestaja a z tym swój pjaty swětny oratorij „Nazyma“ jako 4. dźěl Počasow 3. okt. 1886 dokonja. Na wulkim spěwansk. swjedźelju 1. okt. 1890 w Budyšinje bu Nazyma k wokřewjenju ducha a wutroby serbskeho ludu wot mócného khora z wulkotnym wuspěchom spěwana.

Kaž pola „Nazymy“, pobrachowaše Kocorej tež za „Zymu“ tójšto spěwow. Předě wšěm wuži wón E. Wjelanowy spěw wo „Zymje“ z Časopisa M. S. lěta 1887, str. 67—69 a rozšćěpi jón za 2. a 3. č. swojeho pjateho Počasa. Tež J. Bartko posłuži jemu z tekstom za 2. č. třećeje dźělby, a wón sam přida słowa za předposlednje čisło a za skónčny khor; wšě druge teksty su wot Zejlerja. Podobnje kaž Nazymu měješe Kocor tež Zymu hinak zřadować, dokelž dyrbyeše wusudzić, na kajke wašnje ma so po hudźbných a wumjelskich nahladach cyła maćizna wotměnjejo złožić. Hlowny dźěl Kocor w poslednich měsacach lěta 1887 do hudźby zestaja, přikomponowa 1888 dalše 3 čisła a dokonja z přidawkom hišće dweju dźělow w januaru 1889 z tymle 5. dźělom Počasow swój šesty swětny oratorij „Zyma“, kotryž na 74 foliostronach w třoch dźělbach 24 rjanych čislow wobjima. Džeń 30. sept. 1891 bu tónle posledni Počas našeho mištra ze zwučenym wuspěchom w Budyšinje přednošowany; wosebje činješe jeho nabožny,

a pozběhowacy kónc wulkotny, haj natwarjacy začišć na jara mnohe poslušarstwo.

Po skónčenju němsko-francowskeje wójny, kotraž bě tež mnohe serbske swójby hluboko zrudžila, wudžěła Zejler 1871 swoju 24 čisłow wobsahacu rjanu pěseń „So zwoni měr!“ Tež tu Kocor w léce 1891 do hudźby zestaja, přeměniwši někotre spěwy, kaž sebi to hudźba žadaše, a přistaji hišće dwaj choralaj, jedyn z nowym hłosom. Džen 22. okt. 1891 wón swoje džěło započa a 12. dec. měješe jo hižo hotowe. Jeho cyły krasny opus: „So zwoni měr!“ podawa na 69 foliostronach 25 čisłow z wulkim wotměnjenjom wšěch hudźbných formow. Cyła so tuta kompozicija hišće zjawnje přednošowała njeje; jenož 8. čisło, z mužskeho khora. sola a měšaneho khora wobstejace, bu na serbskim spěwanskim swjedženju 2. okt. 1895 w Budyšinje spěwane a z wulkim spodobanjom přijate.

W léce 1894 zestaja naš sławny komponista ze znatej mišterskej wustojnosću tež „Serbski requiem“ po słowach swjateho pisma za sola a khór z přewodom orchestra. Cyłe wulkotne džěło, kotrehož partitura 125 strowow wobsahuje, je wón zo krótki čas — wot 12. jan. hač doo 3. měrcá spomnjeneho lěta — űokonjał a z tym nowy dopokaz wo wosebitej plódnosći swojeho mócného ducha podał. So teksta kruće džeržo, wón w tymle džěle z bohatymi harmonijemi w cyrkwinskim duchu a z hlubokej khutnosću swojim Serbam najrjeńše wukładowanje Božeho słowa poskića.

Wot 23. hač do 29. sept. 1895 posłuži Kocor serbskim kantoratam z tym, zo „Štyrihlósne mužske khory za cyrkwinske swjedženje“ zestaja, a to za Božu nóc, hody, čichi pjatk, jutry, Bože spěće, swjatki, reformacijski swjedžen, křescijansku cyrkej, misionstwo a žnjeński swjedžen. Teksty su wot H. Zejlerja, J. Kiliana, Michała Domaški, E. Imišoweje, Konika a dr. „Wótčenaš a wustawjeńske słowa při Božej wječeri“ z přewodom piščelow běše Kocor hižom 1880 skomponował.

Někotre dlějše spěwy wot Zejlerja po narodnym wašnju spěsnjene, zestaja Kocor we januaru lěta 1892 do hudźby, pod napismom: „Tři pěsnje Zejlerjowe za sola a khór“. Su to: Jěli su domoj z Bamberka —, Swěćila so hwězdzička —, Zezady hunow we zahrodzi —. Poslednja stoješe tež sobu na programje wulkeho spěwanskeho swjedženja, 2. okt. 1895 w Budyšinje swjećeného, a žněješe dobre spodobanje.

Z lětom 1895 běše so poštaleńny jubilej serbskich spěwanskich swjedženjow přibližil a z nim tež jubilej Kocoroweho poštaleńneho wodźerstwa tychle narodnych swjatočnosćow. Tónle dwojojubilej so 2. okt. z wulkim a pyšnym serbskim swjedženjom w Budyšinje swjećeše. Spěwany bu před wurjadnje bohaće zhromacženym posłuchařstwom „Dzewjaty wěnc serbskich spěwow“, kotryž w přėnimaj dźěl bomaj 12 z najkrasnišich čisłow ze wšelakich Kocorowyc. skladbow poda. Třeca dźělba programa poskići „Cyklus Kocorowych spěwow“,

ze zwjazowacym tekstom, wot K. A. Fiedlerja a z orchestrowym přewodom wot dr. J. Pilka, za kotryž bě Kocor hišće wosebity orchestrowy zawod přikomponował. Spomnjeny cyklus dirigowaše dr. Pilka, mjez tym zo naš mištr Kocor w přenimaj dźělbomaj koncerta posledni króć jako dirigent wustupi. Začišć koncerta bě we wšěch svojich dźělbach wulkotny. Při slědowacej swjedžeńskej hosćinje pak Fiedler jubilarnej po poručnosći, sławjo jeho polstalětnu, wulcyzaslužbnu wótčinsku dźěławosć, we mjenje serbskeho luda hobrski lawrjencowy wěn: přepoda, na kotrehož šěrokim židžanym banće serbskich barbow tele słowa wočišćane stojachu: „Wysokočescenemu knjezej kantorej Kocorej, zaslužbnemu komponistej serbskich spěwow, załožerjej a wodžerjej serbskich spěwanskich swjedženjow, na 50 lětnem jubilejskim serbskim spěwanskim swjedženju džen 2. oktobra 1895 poswjećene wot dżakownych Serbow.“ — Z tym skónči so Kocorowa wulcy požohnowana dźěławosć na polu vokalneho hudźbnistwa za čas drugeje periody serbskich spěwanskich swjedženjow (1860—1895).

Runjež Kocor hižo w 73. lěće swojeho žiwjenja steješe, začuwaše wón tola hišće młodžeńsku móc a horliwosć we swoim duchu. Lědma někotre dny wodychnywši, so zaso ze wurjadnej pilnosću do komponowanja poda, a hižo 22. januara 1896 běše jeho jědnate wulke dźěło dokonjane: „W o d ž a n“, spěwohra we štyrjoch wobrazach, zbasnjena wot Handrija Dučmana. Tež tónle posledni a rjany opus so hač dotal hišće zjawnje přednošował njeje.

Dokelž Kocor z wulkim napinanjom nic jeno wodnjo, ale jara husto po cyłych nocach džě-
łaše, wón po času pytny, zo jeho woči słabnyć
počinatej. Wón sebi tehodla na žane wjetše
džěło wjacy njezwěri, ale komponowaše po do-
konjenju „Wodžana“ jeno hišće někotre jed-
notliwe spěwy. Tak wobdžěła wón na př.
23. nov. 1897 dlějšu rusku ludowu pěseń „Zahe
woženjena“, kotrejž bě serbski tekst podpoło-
žený, za tenor z přewodom piana. — W spo-
čatku winowca 1899 skomponowa Kocor hnu-
jacy mužski khór „Wótčinska modlitwa“
a K. A. Fiedler zbasni k njemu přihódny tekst;
spěw bu wočišćany w 2. čisle Łužicy lěta 1901.

Kocorowa słabosć wočow bohužel přibywaše
čehoždla dyrbyeše wón kónc lěta 1900 njedzele
dołho w Drježdžanskej wočnej klinicy přeby-
wać. Po lěkařskej poručnosći měješe so wón
hač na dalše všeho napinanja wočow hladać.
Čišćane pismo skoro cyle čitać njemóžeše a pi-
sanje notow tež móžne njebě, dokelž so jemu
čary notoweho systema měšachu. Tola po ně-
čim so z čitanjom dobrego kurrentneho pisma
zaso trochu polěpšować počinaše, štož jeho
17. junija 1901 pohnu, rjany mužski khór skom-
ponować, ke kotremuž zaso Fiedler přislušny
tekst wudžěła. We swojim 10. čisle 1901 Łu-
žica tule krasnu kompoziciju wočišća pod na-
pismom: „Na moju domiznu“, a ze Smo-
lerjowym nakładom sčini so wot njeje za spě-
wanske towarstwa wjetša ličba wotčahow, ko-
trymž Fiedler tež hišće druhi tekst: „Na Ser-
bowstwo“ (O Serbowstwo, ty złote slónco rja-

ne —) přida. Je to poslednja wot Kocora samoručnje pisana skladba.

Hdys a hdys Kocora wopytujo jeho najswěrniši přećel K. A. Fiedler so přeswědči, zo bě so ze slabosću jeho wočow zaso pohubjeńšilo. Raz jemu wón při jenej tajkej wopytańcy, rjekny: „Luby bratře, mi je lubo, zo sy přišoł. Dr. Sauerwein připósła mi wóndano přeložk swojeje pěsnje „Laetare“, z próstwu, zo bych ju komponował. To lubjerad sčinach; tola slabosće wočow dla swój wudžělk napisać njemóžu. Tuž dyrbiš hnydom do džěła!“ Na to so wón k instrumentej sydže, a swoju kompoziciju za měšany a mužski khór wospjet hraješe, Fiedler pak ju do notoweho systema napisa a ju potom we „Lužicy“ wozjewi (Wučenu přiłohu Lužicy 1903, č. 2). Delnjolužiski tekst přestaji pod móžnym zakhowanjom originala do Hornjolužišćiny a za wosebite woćišće tuteju khorow tež hišće druhi tekst: „W lěcu“ na žadanje přida. Spěw „Laetare“ pak bě Kocorowa poslednja kompozicija! — Přiličimy-li horječne 4 jednotliwe spěwy z Kocoroweho žiwjeńskeho wječora k prjedawšim, za čas přenjeju periodow serbskich spěwanskich swjedženjow komponowanym, powjetši so jich ličba na **67!**

Pohladajmy nětko z krótka tež hišće na Kocorowe džěła w instrumentalnej hudźbje. Wothladujo wot jeho dvě- a štyriručnych ouverturow a zawodow za piano abo orchester, kotrež bě wón k někotrym swojich wjetšich skladbow kaž tež za wotewrjenje serbskich spěwanskich swjedženjow spisał, pokazujemy

přede všem na to, zo běše K. A. Kocor tež virtuos na byrglach (piščelach), za kotrež je mnohe wěcy aranžował a komponował. Towarstwo organistow Budyšskeho wokrejsneho hejtmanstwa sebi tohodla Kocora za swojeho předsydu wuzwoli.

Kocorowa wurjadna hudźbniska wobdarjenosć a zdžělanosć přinđže pak tež 1885 k wurazej w jeho wustojnym wobdžělanju serbskeho dodawka choralneje knihi, kotryž čisła 194—304 wobsaha a so po poručnosći krajneho konsistorstwa w Budyšinje čišćeše Mjez 111 choralami tutoho dodawka staj tež dwaj originalej wot Kocora: „Duša, ach duša, ty njeznaješ so —“ a „Džensa je tak swjaty dzeń —.“

Tola nic jeno do služby cyrkwe Kocor swoje rjane musikalne dary staješe, wón běše tež za salon pilnje džělawy a dari nam krasne narodne reje ze zajimawym rytmom, wosebje pak jeho wubjerny hudźbniski talent w jeho komornej hudźbje eklatantnje k plaćiwosći přinđže. W tym nastupanju so slědowace džěla w jeho zawostajeństwje nadeńdžechu:

1. Tři serbske reje (transcripcije), wobdžělane za piano a z nakładom C. F. Kahnta w Lipsku wudate;

2. Tři serbske reje (transcripcije), po delnjolužiskich narodnych pěsnjach za piano wobdžělane;

3. Tři serbske salonowe reje, za piano wobdžělane;

4. 36 kruchow ze svojich 6 swětnych oratorijow za piano wobdžělał K. A. Kocor;

5. Wěnc narodnych pěsnjow słowjanskich (6 ruskich, 6 čěskich, 6 pólskich a 6 lužisko-serbskich) za husle z přewodom fortepiana;

6. Tři sonatiny, za husle a piano skladowane;

7. Trio za husle, violoncello a fortepiano; wobsteji z třoch kruchow: Moderato, Andante cantabile a Allegro scherzando;

8. Tři kantileny a) za husle, b) za violu, c) za cello z přewodom piana;

9. Serenada za husle, violu a cello;

10. Thema mignon z variacijemi za husle, violu a cello;

11. 18 třihlósnych kruchow za harmonium abo tež za dwoje husle a cello;

12. Impromptu za harmonium a violu;

13. Quartetto za dwoje husle, violu a cello, wobstejacy ze štyrjoch džělow: Moderato, Andante cantabile, Menuetto a Allegro;

14. Tři imprompta a) za husle, b) za violu, c) za róžk z přewodom harmonija abo byrglow;

15. Skónčny khór přenjeje džělby oratorija „Izraelowa zrudoba a trošt“, za byrgle napravjeny;

16. Byrglow přewod za 51. psalm: „Božo, budź mi hnadny —“.

Wot Kocorowych džělow je so dotal poměrnje mało z ćišćom wozjewiło; jeho najwjětše a najkrasniše skladby leža hišće w rukopisach. Tuž so naležnje přeje, zo by so bórzy nakładnik namakał, kiž by tele drohotne pokłady zběhnył a zabyću wutorhnył.

Při składnosći swojeho 80. narodneho dnja 3. decembra 1902 zwjeseli so naš hudźbny mišter z mnohich stron, samo z wukraja, bohatych wopokazmow wutrobneho počesćowanja a dźakowneho džělbraća. W mjenje Maćicy Serbskeje jeho farań lic. theol. Renč a K. A. Fiedleř postrowištaj, jemu pod připóznawacej a zōžopřějacej narěču pyšnu wotivnu desčičku přepodawši, kotrejež słowa buchu po poručnosći wot Fiedlerja zestajane a pozdžišo w „Serbskich Nowinach“ a we „Lužicy“ woćišćane.

Z Božej miłosću móžeše so Kocor we swojim 81. léce hišće ćělneje a duchowneje čertswoće zwjeselić, tola po přenim quartalu 82. léta swojeje staroby poča wón khorjeć a słabnýć a jeho mocy hladajcy woteběrachu. Z kompoziciju „Laetare“ bě wón swoju wulcy počohnowanu džělawosć skónčil; nětko zaklinča jemu po Božej radže 19. dzeń meje 1904 rano štwórc na 2 hodž. ze rta jandžela smjerće: „Laetare! ja će wjedu nutř k twojeho Knjeza wjeselosći“. — Z tym rozprasnychu truny jeho sławneje harfy a serbski lud zapłaka; wón bě zaso wo wulkeho wótčince khudši. —

Z wulkej česću přinjese džakowna lubosć njeboćičkeho ćělo 1. dzeń swjatkow, 23. meje, na Ketličanskim pohrjebnišću k poslednjemu wotpočinku. Při tym da jemu tež Maćica Serbska z džakownym připóznaćom jeho nimo měry wažneho wótčinskeho džěla wulku wječlata palmu, z počesćacej dedikaciju a žarowan-
skim spěwom wudebjenu, na row položić, a K. A. Fiedleř wupraji po poručnosći w jejnym

mjenje njeboćičkemu wutrobny džak do rowa za wšu jej wopokazanu lubosć, swěru a woporniwość, při tym tež w mjenje cyłego serbskeho luda džakownje wuzběhujo, što naše Serbowstwo jemu dołži a kak je sebi wón ze swojimi njesmjertnymi zaslužbami njezachodny pomnik do stawiznow serbskeje narodnosće stajił.

A što je nětko twoja přislušnosć, lubodrohi serbski ludo? — Hlej, před tobu leža wšě njezachodne pokłady twojeho dokonjaneho mištra. Wón je či je nakopił a wotkazał, ty sy je po nim namrěl. Njejsy jemu za tajku lubosć džak dołžny? — Druzy džěchu ze swojim talentom do cuzby a z nim cuzym služachu. Naš sławny hudźbnik wosta mjez swojim serbskim ludom a poswjeći wšě mocy swojeho wulkotneho ducha jeno swojemu narodej. Nježada sebi tajka swěra, zo z džakom na nju spominamy? — A z čim mohli džakowne dopomnjeć swojeho wulcyzaslužbneho wótčinca, kiž je cyłe swoje dolhe žiwjenje ze wšěmi darami swojeho mócneho ducha z hnujacej swěru nam poswjećił a nam we swojich krasnych spěwach a zynkach njezachodne pokłady zawostajił, dostojnišo česćić a swój džak rjenišo wopokazać, hač zo sebi jeho wulke wotkazanje tež wažimy? — Tuž njewostajmy jeho wulkotne džěla njespěwane ležo, ale wužiwajmy je pilnje! Čělo našeho wjelesławjaneho mištra wotpočuje po dolhej sprócnej džělawosći w čichim rowje; tola jeho duch budź a wostań we swojich wulkich skutkach mjez nami dale žiwy. Harfu drje je jemu blěda smjerć z mištrskeje ruki wuwinyła, ale zynki, kotrež je wón z njeje

wukuzłował, njech tak dołho dale klinča, doniž budže sebi žadyn serbski jazyk hišće słódke hłosy drobolubeje maćeřšćiny zanošować. — Z tym dopjelni so wola našeho njezapomniteho mištra; to tež sebi žada džakownosć napřećo Bohu, kiž je naš luby serbski lud z tajkim wulkim mužom wobnadźił.

II.

Swjedžeń 100-lětnych narodninow hudźbnika K. A. Kocora.

njedźelu, 3. hodownika 1922, w Budestecach.

Swjedžeński porjad:

Připołdnju 12 hodź.: w narodnej wsy Zahorju choral a zastaničko serbskeho ludoweho orchestra.

Pop. 3— $\frac{3}{4}$ 4 hodź.: Swjatočnosć w cyrkwi. Rěč k fararja Domaški, zhromadny spěw, solowe spěwy (knježna Rut Krawcec a knjez dir. Hanka).

Pop. 4—6 hodź.: Swjatočnosć w „Młodžinowni“.

1. Zawod. Knjez Jurij Słodeńk, předsyda hudźbneho wotrjada.
2. Měšane khory: a) Rjana Łužica, b) Bóh žohnuj tebje, Łužica! Bukečanski měš. khor tow. „Radosće“ pod wjedženjom k. wučerja Keřka.
3. Solo za sopran: a) Ach, moja hola! b) Pod bělej brězyčku. (Knježna Rut Krawcec.)
4. Tenor-Solo: Pućowař w nalěću. (Knjez Hanka.)

5. Swjedžeńska rěč. (Knjez Bjarnat Krawc.)
6. Kwartety: a) Na fijałku, b) Kak stupa so lóštnje! (Knježnje Rut a Hanka Krawcec, knjezaj Hanka a Šleca.)
7. Mužske khory: a) Česć hory Bohu powjedaju, b) Won, won na hońtwu, c) Naš njeboh džěd.
8. Duet za sopran a tenor: „Hdy bych ja była róžička!“
9. Deklamacija. (Knjez bankownik Krawc.)
10. Duet za tenor a bas: Nětk slónčko Bože. (Knjezaj Hanka a Šleca.)
11. Měšane khory: a) Njedžela swita, b) We pisanej khěžcy.
12. Wšelčizny.

Wšitke kompozicije su K. A. Kocorowe.

III.

Swjedžeński přednošk Bjarnata Krawca.

Małe džěci maju při brjozy jězorka husto roz-wjeselace hrajki. Wone mjetaju rade kamuški do blyšćateje a měrneje wody a raduja so nad pluskotanjom a nastawacymi koleskami, kiž so koncentriscy dale a dale rozšěrjeju, doniž so skónčnje w dalokosći zhubja. Cyła prjedy měrna wódna ranina zatřepota a zažolmi přez móc kamuška.

Hłuboki zmysl jewi so w tutej hrajatej wodźinje. Kak sylny wuskutk to tola hižo najmjeńši kamušk dokonja! Čim wjetši kamušk, čím wótrishi pluskot, čím widzomniše a wjetše žolmy ko-

leskuja a kolebaju so nad wodowej runinu, čím hibićiwišo zatřepjeta woda, čím sylnišo hraje hladźina wodowa.

Tale ćicha runina jězora je wotsćin abo podobizna ludoweho žiwjenja we swoim měrje. Hdys a hdys wustupi do luda po woli a poručnosći wjeřšneho wodźerja sylna bójska móc, kiž lěnkójtú měrnosć rozhori a wokřewjejo wožiwi. Tajka wažna móc je wosebje kóžda duchowna mócnosć wumělcowa, pěsnjerska abo skladžeřsko-hudźbniska (kompositorska). Mócný hlós wumělca napjelnja najprjedy mysle bližšich a hnuje dale tež šěrše kruhi ludowe, zdźělanych a jednorých worštow a puta jich wutroby z krasnosću myslow a cyłego wutwora; haj skóněnje je skoro cyły lud jimany a napjelnjeny z duchom, wudychanym z duše woneho mócnarja. Je to wěsty swjaty, bójski duch, kiž z njeho wukhadža.

Skhodžeńk wumělskeho rozwića, kotryž wěsty lud dosahnje, móže slůžić za spuščomne měridło kulturneje wyšiny, ke kotrejž je so lud powšitkownje zběhnył. Lud wšak njeje cyła syła („massa“) ludowych stawow, ale pod ludom mamy zrozumić zhromadnosć wšěch dobrych a zdobnych jednotliwcow ze wšěch worštow luda, kotrehož zmyslenje, začuwanje a chcycće je wyššeho, šlachotneho raza, kiž so rady wot svojich „měšniskich“ wodźerjow da dowjesć z najmjeńša hač do přitwařkow a k wrotam swjatnicy wumělswta. Kaž mjenujcy na přikład při rostlinje runje ze zakěwaceho kwěta najjasnišo spóznamy skhodženek z rostliny (vegetacije), ke kotrejž

přisluša, tak dostawamy z rozwića a zaměra wumělstwa najhlubši dohlad do wuwića a do twórbje tež wšěch druhich wyššich kruhow ludoweho žiwjenja. W e s w o j i c h w u m ě l s k i c h t w ó r b a c h s o n a r o d p ř e d s t a j a t a k r j e e w e j e h o k r a s o p o k a z k a c h , k o t r e ž j e d n o t l i w e č a r y z d ž ě l a n o s ě e w e s e b i p ř i j i m a j u a w k o t r y c h ž s o w ě s t y č a s k u l t u r y k ó n ě i , k a ž w s u k a t y c h k o l e n k a c h z r o s t l i n o w . W u m ě l s t w o m j e n u j e c y n j e w o s a m o ě a , k a ž j e d n o t l i w e d r u ž i n y w ě d o m o s ě o w , a l e w j e l e b ó l e z h r o m a d ž u j e a z j e d n o ě a k a ž n a ž e h e l n i š ě u w š ě r o z p j e r š e n e p r u h i w ě d o m n o s ě o w a z d ž ě l a n o s ě e a p o d a w a t a k c y l e b j e z w o t p o h l a d a n j a s w ě t l a p o l n y w o b r a z p o w š i t k o w n e h o w u w i ě a . K p r a w e m u d o p ó z n a ě u t o h o p o m y s l m y s e b i n a p ř i k l a d j e n o ž n a w o z n a m H o m e r a z a s w ó j l u d a r o z w a ž m y , w k e l k o p o ě a h a c h t u t ó n ž a d n y d u c h t e ž n a m s l u ž i j a k o w o d ž e r a w u ě e r a k a k h l u b o k i p o h l a d n a m p o s k i ě a d o s w ě t a s t a r y c h h e l e n s k i c h r j e k o w (h e r o w r o w) .

W žiwjenju jednotliwcow, a cyleho luda ma rjanowěda a wumělstwo wysoki wuznam a dyrbi to měć. Hdžež so wumělstwo pěstuje, tam tyja tež druhe žiwjeńske kruhi; hdžež pak wuměle so mało waži a wumělstwo ničo njepłaći, tam tež we druhich kruhach ničo wokřewjace njenadeńdžemy. **Tehodla njech ma naš serbski lud za swjatu přislušnosć, svojich wumělcow sej wažić a česćić: wón z tym jenož sebje samoho česćić a pozběhnje na wyšši skhodžeńk kultury!**

Tajke wutrobne česćowanje zasluža wosebje tež naš přeni serbski hudźbnik, naš zynkowmištr.

naš kuzlański hłosytworjeŕ **K. A. Kocor**, muž, „hódny wěčnoh' wopomnika“.

Rjana **Budestečanska** krajina, z kotrejž je naš mištr wujšoł, je naš prawy serbski paradiz, nam swjata zemja, žohnowana přez tych mužow, kiž tu jónu skutkowachu. Tu bě z fararjom horliwy narodowe **Michał Brancl** (1628 hač 1706), kiž našemu ludej serbski prawopis a přeni přeložk noweho testamenta poda; tu so narodžichu a běchu zdžěla žiwi jeho sławni synojo, naš historiograf a přeni słownikaŕ **M. Abraham Brancl** (1656—1740) a **M. Michal Brancl jun.** (1667—1752), kiž ze swojej wědomnostnej dissertaciju naš mały lud woslawi. W Budestecach skutkowaše po nimi tež znaty kěrlušer **Jan Běmaŕ**; tu je jeho row a pomnik. Tu ma tež dobroćel Serbow **Michał Budaŕ** ze Hornjeje Herki na pohrjebnišću při cyrkwi wulki kamjentny pomnik ze serbskim napisom. Cunje a měrnje zastara tudy swoju wulku wosadu faraŕ **Brózka**, kotremuž slědowaše mócný wuznawaŕ serbskosće **Mrózak**. A njezabudźmy skónčnje tež miłego a njebojazneho wótčina fararja **Morica Domašku**, kiž jow tu khwilu jako sławny duchowny řečnik skutkuje.

Z tymlemi mužemi pak njeje dosć! K adven-tej t. r. 3. hodownika 1822 hižo tři njedzele do hód do tuteho raja Budestečanskeje wosady přińdže „Bože džěčo“. W małej idyliscej ležacej wjesce **Zahorju** pod lěsatym Mnišoncom narodži so w nizkej khěžcy č. 13 khudeho česle **Pětra Kocora** džěćatko, za nas wšěch woprawdžite

Bože džěćo, kiž nam nowe swětło do našich narodnych čěmnosćow a wožiwjěńsku móć přinjese ze swojim hudźbužórlacym hłosom a ze swojim jasnym a krasnym duchom, z kotrymž bórzy naš cyly lud napjelni a wobknježeše. Maćer tutoho darniweho džěsća, Lenora rodžena Wjeselic (Fröhnelec) z blizkich Jiłoje zastara synka ze wšej maćernej lubosću, rozwučowaše jeho po móžnosći, tak zo móžeše hólčk při zastupjenju do Budestečanskeje šule bjezmała hižo běžnje čitać. Wot maćerje bě młodušk namrěł wosebje wumělske wobdarjenje, a rjany, wjesoly duch, tak zo by mohł z Goethu prajić: „Wot maćerki mam wjesolosć a złośtnosć, rjenje spěwać.“ W Budestečanskej cyrkwi zasłyša přeni króc harmoniske zynki pišćelow, kotrež tehdomniši kantor Rěčerja derje wobknježeše. Kocorowa hudźbna wobdarjenosć so hižo w młodosći pokaza z tym, zo wón swojich wjesnych towařow wučěsc, sebi wjerbowe pišćalki wšelakeje wulkosće a z džěrkami wudžělać, kiž mějachu po tajkim wšelaki wobsah, tak zo móžachu Zahorsecy pacholjo z časom mjez sobu mały pišćalkowy koncert wuwjesć. W Budestecach widžeše Kocor, kak slěborna Šprjewja žołmi přez dolinu a mjeńše rěčki po boku šwórča. Na blizkim Lubinje móžeše sonić wo starych serbskich kralach, pod skalami drěmacych; tu móžeše posłuchać a we šumjenju starych šmrěkow zrozumić hłosam Luměroweje harfy, kotrehož najlěpši wučobnik bórzy bu. We tutej wokolinje zaklinča jemu tež přeni króc skóržba zrudneho sołobika na „Hromadniku“, a wón nastróža so nad sutanjom

sowy z Prašicy; tu widžeše Boha Čorneho stare kralestwo wot rapaka wobydlene a na Bělem Bozy stary moch so zelenic na skale, kiž něhdy woltař serbskich měšnikow běše. Z klina tutoho dźiwow poľneho serbskeho raja po tajkim wuńdže naš hudźbnik. Stary jeho narodny dom w Zahorju wjacy njeje — je so 1907 wotpalil — a čělnych přiwuznych tam naš hudźbnik tež žanych nima. A jeho samsne swójbne wuběžki kónča hižo w jeho wnuku w Budyšinje, w serbskim (?) młodźencu, kiž za kulturny wuznam swojeho sławneho dźěda praweho zrozumjenja nima. Kóždy Němec by horďy byl, by-li tajkeho dźěda měl!

Bórzy po wotbytym šulskim času kiwaše na dźijepoľnemu, strowemu młodźencej blizki Budyšin ze swojim prastarym hrodzišćom. Lěta 1836 widžimy Kocora na Židowje pola wučerja Rychtarja tajne pismo hudźbných dypkow zeznać a so zaběrać a spřěćelić z tak dźiwnymi čornymi a běłymi bibaskami klaviatury. Znaty a wustojny hudźbny direktor k. E. Hering wjedžeše jeho do kuzlařskeho labyrinta harmonije, a bórzy bě młodźenc we nim tak z domom, zo so tam ženje zabłudžil njeje. Swojemu hudźbnemu wjednikej bě Kocor stajnje dźakowny a poswjeći jemu pozdřišo swoje přenje čišćane skladby, (6 serbskich spěwow). Při pruhowanju bě we hudźbje přenju cenzuru dostał. Zo su na Kocora sławne serbske dopomjeńki Budyšina wulki zaćišć měle, so rozumi; stary serbski přibóh Fline, w čornej wodze Šprewinej při Wownowje ponórjeny, bu husćišo wopytany a khory sta-

rych měšnikow, tam woprowacych, jemu tajnje do wušow zynčachu; na starem „Hrodźišću“ na wječornej stronje Šprjewje wusłyša wón hlós Miliducha, a jeho lubosć k serbskej zemi dosta nowu a strōwu žiwnosć. Lěta 1842 po wotkhadže z krajnostawskeho seminara nastupi Kocor wučerske město w Stróži pola Hućiny, hdžež 10 lět přebywaše, jako „Stróžanski“ bórzy wšěm zdžělanym Serbam znaty a wot nich lubowany. Nowe wobrazy přirody, zelena éieha serbska hola, swěcate haty a kuzlaárske Zuborničanske stare hrodźišćo jeho wobdawachu, a w posylujacej éišinje stareje khuduškeje šule móžeše měrnje swoje hudźbne myslički wutworić a napisać. Z časom so tu autodidakticy dale wukublowaše a wuwi so k samostatnej hudźbnej powazy. Njewšědna pilnosć a swjata zahorjenosć so tu stowařištej. Z wurjadnej wobdarjenosću tu wón dozrawi k prawemu mištrej swójeho wumělstwa. Jeho přenja kompozicija na němski text Jul. Mosen a „Trompeter a. d. Katzbach“ tudy nastaj. W tym času zbežowny wosud jemu zbliži wubjerneho přecela, přenjeho serbskeho pěsnjerja, kongenialneho Handrija Zejlerja we Łazu; bě to we léće 1844, jako jeho Łupjanski wučer Bjark Zejlerjej přidruži. W serbskej holi mjez Złyšinom a Łazom wohladaj so tutaj wurjadnaj duchaj přeni raz a zawdaštej sebi serbskej rucy k požohnowanemu zhromadnemu skutkowanju za swój lud. Žadny to wumělski zwjazk! Hakle smjerć Zejlerjowa móžeše tutón bratrowski zwjazk roztorhnyć. Lěta 1852 bu Kocor za přenjeho wučerja a organistu do

Ketlic pola Lubija powołany. Tam so woženi 1856. Po zažnej smjerći mandželskeje 1859 wosta z wudowcom: jeho hudźba bu wot nětkaha do kónca žiwjenja jeho najlubša a najswěrnša towařška! Ketličanska cunja hórkata wokolina njebě za jeho hudźbnu fantaziju bjez wliwa. Wosebje bě jemu blizke město Lubij drohe. Pódla wšelakorych zastojnskich džělow jeho krasne hłosy mócnje zaržachu po cylej serbskej Łužicy, samo do Němcow. Lěta 1888 džěše Kocor na zasluženy wotpočink. Za kantora bu wot wyšnosće hakle pozdže pomjenowany — k powšitkownemu spodźiwanju wšěch znajerjow jeho zaslužbow. W lěće 1900 nadpadže jeho wočna khorosć, ale strach dospołneho woslepjenja so přez nuznu operaciju wotstroni. Tola poslednje skladby sam wjacypapjerje dowěrić njemóžeše, notowe rjadki běchu jemu přemala a za jeho widženje zašmjatane. To bě hórki wosud! Ale ze sćerpliwosću tuto Bože džěće wšo njeseše, bjeze wšeho mórkotanja, doniž jeho zloty ert na zemi njewotmjelkny. Jako 82 lětny starc zastupi Kocor do wyššeho a rjeńšeho spěwanskeho khora — to bě 19. meje 1904. Jeho mócný hlós zaklinči mjez nami stajnje dale, njech na wěčnje!

Kak krasne a njesachodne dary je nam tuto „Bože džěće“ wobradziło! Zloto a slěboro nic! Ale předewšěm se bje sameho jako typus praweho Serba. Wobhladaajmy sebi jeho tohodla trochu bliže!

Hižo zwonkownje po čěle bě prawy serbski muž, srědnjeje postawy, zasadžity a nasylnojtý,

stroweho a wobrotneho burskeho razu. Widzomnje wokřewjaca strowosć zjewješe so w jeho nakulojtem, bjezbrodnem wobliču. Wysoke čolo, sylne licowe kosće a trochu šěrokej hubje přeradzachu krutu energiju sebjewědomeho muža. We poľnej mužnosći čornohłosaty, bě Kocor w staršich lětach skoro plěchač, a jeho zajimawu hłowu debjachu jenož hišće jednotliwe kudźerje, kotrež stare z wubranym wašnjom přez hłowu klasé wědžeše. Najrjeńše pak w jeho wobliču běchu jeho bajkowe hluboke woči: zernička ze zapalom so we wjeselu blyšćo a blyskotate w hrožacem hněwje. Čěžkojte mikawčki we hudźbnej extazy kaž zawěški wokeńčki zawěrachu.

W tutom strowem ćěle bydleše čista, hibićiwá, jasna a krasna duša. Z wjetša wjesoly, haj humoristiski w zabawje, tola mało ale jadriwje řečo, bě Kocor wohniweho a pohnujaceho temperamenta. Štóž jeho bliže njeznaješe, by jeho traš za kholerika měl. Zo móžeše druhy jara wótry a samowólny być, njeje runje džiwa — wšak je to pječa wosebita kajkosć wuměleca, wosebje hudźbnikow! Wulka pycha bě jeho zdźeržliwosć a skromnosć: pičk a žračk a hračk wón njebě, hač runjež rady raz swoju „wowču hłowu“ z přećelemi hraješe; lubjerady sedžeše w zabawje při šalcy kofeja, při tom swoju trubku ze spodobanjom pachajo. Rjana wosebitosć jeho powahi so zjewi na př. na 3. spěwańskim swjedźenju w Budyšnje, jako při hosćinje wón, tón wosławjeny młodženc, swojimaj přitomnymaj staršimaj dzaknu slawu wunjese. Jenu wěc pak ja ženje za-

přimnyé njemóžu, to je, zo naš mištr ženje přičinliwym talentam so wěnowaŕ njeje.

Překupskeho ducha Kocor njeměješe, by móhl z Beethovnom rjec: „Ein Handelsmann, das bin ich nicht!“ Přez swoje sklady njeje ani pjenježka zaslužil. Za wotpiski svojich šamsnych wulkich partiturow, kiž běchu trěbne a k čemuž dyrbyeše wjele časa woprowac, je sej husto jenož papjeru zarunać dał. W jenem tajkem wotpisku, za knihownju Mać. Serbskeje wot njeho zhotowjenem, namakamy přědku z jeho ruku napisane: „40 hr. za wotpis partitury „Jakub a Khata“ a „So zwoni měř!“ dostach 20. novembra 1902. K. A. Kocor.“ To pak bě hižo w času jeho penzije, kotraž pjenježnje woprawdže tučna njebě. We jeho samoručnych wotpiskach khowa Maćičny archiv nimo někotrych maličkosćow hišće: *Ž n ě, N a z y m a a W o d ž a n a*. Wšě druhe džěla su wotpiski Ketličanskeho wučerja G. Krawsy abo seminaristy Polana z Lipiča. Štóž wě, što tajke roboćanske džělo wotpisanja za wuměle a woznamjenja, budže Kocorowu idealnosć wobdźiwać.

Jako hudźbnik bě Kocor dobry a wobrotny pianista; wón hraješe z wobrusowanej techniku hišće w starobje z wulkim wurazom a wohnjom. Před spěwnymi čislami programow k spěwanskim swjedženjam a mjez čislami wustupi husto jako interpret svojich „ouverturow“ a wón přewodžeše solistow a khory stajnje z překwapjacej wušiknosću. Jako wučer za klavěr bě wón daloko a šěroko pytany a tohodla na dworach knježkow a zemjanow rady widžany.

W Ketlicach wudoby sebi Kocor jako organista wulku khwalbu a samo Němcy khodžachu tam z daloka ke mši, zo bychu so wokřewjeli na jeho kćěpjacej fantaziji na pišćelach, kiž pod jeho mištrowskimaj rukomaj we wšěch registrach rěčeć zamóžachu. Něhduši cyrkwinski tajny rada *Wildenhahn* z Budyšina jeho tohodla husćišo wopytowaše — a jeho prošeše, zo by jemu samomu něšto w cyrkwi zahrał. Towarstwo lužiskich organistow jeho dla tutych wubjernych wosebnosćow sebi wuzwoli za swojeho nawjednika.

Zo bě Kocor tež dobry spěwar, wo tom swědča programy spěwanskich swjedženjow. Tu čitamy druhdy tež jeho mjeno jako solisty. Wšo khwaleše jeho wurazamócnny baryton a jeho žiwy, přeswědčacy přednošk. We Wojerecach na př. spěwaše wón 1850 cyły wobšěrny nadawk nawoženjow ze swojeho „k w a s a“, bě to jeho „jěchařski konik“. Ja sam slyšach jeho 1878 w Bukecach při skladnosći koncerta seminaristow Budyšinskeje „Swobody“ a spóznach jasnje, zo jeho nahlad: „spěw ma być najwjetša potencia deklamacije“ njeje jenož hoła fraza. Přewodžejo so sam spěwaše tehdy tam z plastiskim wudžělkom cyłka a jeho dželow (hrónčkow) z tak překwapjacej mimiku a wuraznosću jednotliwych slowow, zo je mi tutón barbojty realism hišće džensa w žiwem wopomnjeću.

K tutym wosebnosćam přidružuje so hišće jeho dirigentska wobdarjenosć. Wón wědzeše svojich spěwarjow elektrizować, kóždy jednotliwy bě jeho pokiwan poslušny. Wjele sebi žadaše a přeco zaso wospjetowaše, wuwučowaše a

wumjetowaše a polěpšowaše, doniž so skónčnje w jeho překrasnjenem wóčku zbožo spokojnosće zjewi. Zwonkownje drje jeho wašnje nawjedowanja khora njebě bjez poroka, — njeměješe wobrotny, elegantny raz —, trochu njelepje husto z woběmaj ramjenjomaj hrono podawaše a husto prawy poki w k zasadženju hłosow zakomdži abo zasypny, ale ničo wo to! wšo bě tak derje přihotowane, zo žane njezbožo njenasta.

Skónčnje dyrbi so hišće džiwać na to, zo bě Kocor tež ž a d n y w u č b n i k - nawodnik (theoretikař). Wšě jeho skladby wo tom jasnje swědča, nie malo řeči wo tom přidawk ke krajnej khoralne knizy, kotruž po poručnosći sakskeho konsistorstwa za Serbow zhotowi. Kocor wě, dżakowne, spěwawe hłosy napisac, dokelž sam spěwa a hlósny organ derje zna; wón wě, što je spěwajomne, što je čistota khoroweje sady. Tehodla tež so w khorje wšelake hłosy, kaž alt abo tenor, derje a bjez wulkeje prócy spěwaju, tohodla so tež wosebje jeho měš a n e k h o r y přidružuju džělam najlěpšich němskich hudźbnikow jako Mendelsohna, Šumana abo Rob. Franca. Husto wón z hłosami hraje a woprawdže instrumentuje po wašnju starych madrigalistow (1500). Swětny a cyrkwinski sklad (stil) wón wubjernje rozeznawa a skladuje: wšo je jemu poslušne.

Naše „Bože džěćo“ pak je nam dale wažne a wuznamne dla swojeho wurjadneho bohateho a slědkapólneho skutkowanja za naš lud: Kocor je nam wobradził serbske spěwanske swjedženje. Wón je jich založer a nawjedowař. Tele wažne zarjadowanja wotměwachu so w třoch periodach:

Prěni rjad spěwanskich swjedženjow so čehnje wot lěta 1845 hač do 1851 a wobsahowaše 10 koncertow. Prěni bě 17. 9. 1845 w Budyšinje na „Třelečni“ z měšanym progr. (jednotliwe a khorowe spěwy) w třoch džělach; druhi 7. 8. 48 w hosćencu „K třom lipam“ w Budyšinje ze podobnym programmom, třeći 7. 10. 48 serbski kwas, pjaty 13. 6. 48 w kupjelach „Marijneje studnje“ pola Smječkec z barbojnym programmom, šesty 11. 10. 48 w hosćencu k „Čornemu jehnjeću“ w Lubiju, hdžež so zaso „serbski kwas“ spěwaše, sedmy 29. 5. 49 zaso w „Marijnych kupjelach“, wósmy 5. 10. 49 we „Třoch lipach“ w Budyšinje z měšanym programom, dźewjaty 23. 9. 51 w Budyšinje („Tři lipy“) a dźesaty 8. 10. 51 we Wojerecach (w „Złotem lawje“) zaso z lubowanym „serbskim kwasom“.

Druhi rjad swjedženjow traješe z wjetšimi přestawkami wot 1860—1895 a dosaže ličbu 13 a to 1860 (2) 61, 63, 68, 79, 80, 82, 84, 86, 90, 91 a 95. Tu so spěwachu wosebje Kocorowe nowe wulke, cyły wječor pjelnjace skladby kaž Nalěčo, Žně, Zyma atd. 1895 bu w Budyšinje 50 lětny jubilejny koncert zřadowany, na kotremuž k přenjemu razej „So zwoni měr!“ slyšachmy.

Třeći rjad 1896—1904 njewuznamja so ze wosebitym razom. Kocornjeje pódla wjac y a k t i v n y.

W lěće 1845 zarjadowa potajkim Kocor přěni tajki swjedžen w Budyšinje jako 23 lětny młodzenc a wuwjedže swój wotmysl hač nanajrjeńšo. Wšo bě překwapjene a jate! Někotre lěta wot-

měwachu so koncerty dwójcy, jedyn w nalěću a druhi w nazymje, tak 1848 a 49. Nimo Budyšina wuhladachu tež Wojerecy, Smječkecy, Lubij, Hodžij a samo Drježdžany serbskich spěwarjow a póznachu Kocorowu muzu. Program přěnich swjedženjow wobsteješe z jednotliwych čisłow, skoro wšě běchu Kocorowe wutwory.

Spěwy „Rjana Łužica“, „Serbska meja“, zastaničko „Dopłomjenilo slónčko je“ zaklinčachu tehdy přěni króc z njewšědnym wuspěchom. — Kocor džělaše — a khor spěwaše: woboje bě wje-sele! Ale hižo na 4. swjedženju 1848 slyšimy ze spodziwanjom, kak wulki swětny oratorij „serbski kwas“ cyły wječor dospołnje pjelni.

Po dlějšej přestawcy spěwanskich swjedženjow, ke kotrychž přihotowanjam naš mištr dla wobšěrneho džěla w nowem Ketličanskim zastojnstwje wjacymy dosć časa njenamaka, so druhi zahorjeny serbski młodženc, Kocorowy přěcel, K. A. Fiedler, zhraba a zmóžni pokračowanje spěwanskich swjedženjow z tym, zo Kocorej hudźbnje wšo spřihotowa hač k poslednim pruham, kotrež mištr potom sam wotměwaše. Nětko zaklinča za sobu cyły rjad Kocorowych wulkich składow, wječor pjelnjacych. Samo do cyrkwy je začahnychu serbske spěwanske swjedženje (Budyšin, Hodžij, Drježdžany).

Kajke radostne a zahorjene žiwjenje w Serbach knježeše wosebje w přěnich časach! Po koncerće so wotměwachu swjedžěnske hosćiny z wjacymy stami wobdžělnikow, mužskich a žónskich, a Serbja so pokazachu po Smolerjowych słowach „salona kmani“. Při tom dzer-

žachu so wažne a razne připitki. 1848 wunjese na př. w Šmječkecach mlody Hendrich Imiš slawa na Frankfurtski parlament, kiž bě runje wukaz dał, zo maju Serbjo rune prawo řeče a narodnosće kaž Němcy. Tehdom zaklinča „Hišće Serbstwo njezhubjene...“ z njewurjeknjomnym zahorjenjom. Kajka nahladna syła spěwarjow a spěwarkow so k tajkim swjatym dnjam skhadžowase! Lěta 1848 wustupi na jewiščo nimale 100 wučerjow! Hižo zwonkownje wobhladane, bě to zradowace. Naša Łužica bě tu z najkrasnišej młodžinu wudebjena!

Serbscy wučerjo wosebje tehdy w 1. periodže k swojemu Kocorkej khwatachu a so wokoło njeho z wjeselom tak wjerčachu; woni zmóžnichu jemu, swoje melodije do luda zanjesć a do jeho duše zakorjenić. To bě wokřewjace žiwjenje! Ani daloki puć, ani špatne wjedro, ani hubjene domjace wobstejnosće jednotliwca, ani swójbne starosće njewotdžeržachu mlodych a staršich narodowcow a hudźbulubowarjow a to w času, jako hišće wšudžom železnicy njejězdžachu a jězdne koła a automobile hišće w dobrem měrje spachu! Štó wě wšě mjena tutych zaslužbných serbskich mužow! Tu bě Njeswačidlan kantor F r e n c l, komponista spěwa „Wěš mi mój rjany wóteny kraj?“, R a d a z Rakec, jako dobry pianista znaty, ze swojim pomocnikom B o r š o m a ze Stróžanskim B ě r n i k o m ; k njemu přikhwata žortapolny C y b l a z Budestec z jeho khutnym kantorom R ě č e r j o m a toho bratrom z Wóslinka; tam widžimy mileho małego kantora P j e k a r j a z Michałskeje cyrkwje w Budyšinje, přelo-

žerja serbskich spěwnych textow za němskich poslucharjow do němčiny, we žiwej rozmołwje ze Hrodzišćanskim kantorom H a t a s o m a z krasnym tenorom Handr. B a j e r j o m z Łuha; tołśi-kojty klóšterski wučer P i w a r c a jowialny M. H i e k a z Ralbie, hudźbny S m o l e ř z Łaza a horliwy K u l m a n a L i n k a z Wojerec njemóžachu při tak wažnem podawku domach wostać. W druhej periodže spominamy rad na Pohonča, Krala, Fiedlerja, Pjecha, na wuběrneho tenoristu Hanku atd. Wot žónskich wuzběhny wosebje P f u h l o w u, Bróžkec sotře, Jakubec, sotře S m o l e r j e c z Łaza, sopranistku knjeni R y c h o w u z B u d y š i n a a woporniwe solistki knježnje M i l u a H i l ž u K o r d i n e c z M i n a k a ě l a. Zapomnić so tež njesmě ze swojim slěbrohłosom Fiedlerjowa pozdžiša mandželska M a t h i l d a S t a n g e e z Čorneho Kholmca. To bě wutrobne zbratřenje, hač dotal njeznate a njewidžane! Sakscy a pruscy, hornjołužiscy a delnjołužiscy, katolscy a evangelscy Serbja so zeznawachu, spóznawachu, lubowachu — wšitcy zwjazani a wobknježeni z tej jenej krasnej a sylnej myslu, kotruž bě Kocor do nich wulał. Knježny a žony so prócowachu napřemo z mužskimi w sprawnej serbskosći.

Samo S ł o w j e n j o z cuzby, z Prahi Češa a z Waršawy Polacy přikhwatachu k tutym spěwnym swjedženjam, so wjesele spodziwachu a powědach doma wo zasowocučenem žiwjenju we serbskej Łužicy.

K tomu pak měješe hišće něšto wulku wažnosć: s e r b s k i s p ě w z a ć a h n y přez tele spěwanske swjedženje do s e r b s k i c h š u l o w naj-

zdalenišich wsow. Z radoscu čerpaše mlodžina z tutoho swětneho žórła Kocoroweho; te rjane nowe spěwy zaklinčachu z ertow služobnych a domjacych zhromadnje a naša „rjana Łužica“ bu zaso spěwata! Trać dyrbi Serbstwo! Hanka, budź wjesola! Naš njeboh džěd! a wjele druhich Kocorowych hłosow bywachu wokoło 1848 woblubowane a wěste zaxowane we wutrobach a šijach serbskeho dorosta. Tak bu naše „Bože džěčo“ bórzy lubušk swoich Serbow! Tak bu Kocor ze stworićerja spěwanskich swjedženjow cyle bjez wotpohlada wubudźer zaspancew a zasparkow we swoim ludu, jich pozběhowať k nowemu narodnemu žiwjenju a wodźer blyšćaty k wyššemu skhodźenjeke, k lěpšim skutkam hudźbneje a serbskeje kultury. We tom je Kocor cyle podobny čěskemu mištrej Bjedrichej Smetanje, kiž ze svojim spěwom opernym, wosebje we „Předanej njewjesty“ wjedžeše cyły swój narod elektrizować. Z cyla we swoim narodze Kocor samsne městno zastupuje, kotrež ma Smetana w čěskim. Małe přirunanje wobeju wumělcow njeje bjez zajimanja. Wjacore rysy su woběmaj zhromadne. Wobaj narodžištaj so w přenjeje štwórći minyleho stotka, Smetana 1824 w Litomyšli. Wobaj ze próstych stawow swojeho ludu pokhadžataj: Smetanowy nan bě piware. Lubosć k hudźbje we tom a wonem wocući w najlěpšej zahej mlodosći. Kocor wzdžělowaše so w Budyšinje — kaž horka wopisane — a potom w samoćinje antodidakticy — Smetanowy talent zrawješe w Praze pod nawodom znamjeniteho virtuosa na pianje a hudźbneho skladowarja Prokeša. Wobaj mištraj zahe ze

originalnymi skladbami před swój lud předstupaštaj: Kocor někotre z luboznych spěwnych přeničkow poswjeći swojemu wučerjej Heringej, Smetana swoje karakterne op. 3. za klavěr mištrej Francej Lištej. Wobaj w najlěpšich mužnych lětach stworištaj džěła, kotrež same hižo bychu njesmjertnosć zwěsćile jeju mjenu:

Kocor swoje złote „Nalěće“, Smetana swoju z dychom nalěća dychacu zahrěwanu ze slónčnym blyšćom operu „Předana njewjesta“; a wobě džěle wšak buštej tež tu a tam najčasćišo spěwanej a najradšo slyšanej. Kaž Kocor Serbam, tak Smetana čěskemu ludu nasta založer specifiscej narodneje a wumjelskeje (domjaceje) hudźby, a z tym mócnj wubudžer cyłego ludu. Wulke koncerty, woprawdźite swjate dny domjaceje hudźby, wobaj skladowarjej samaj dirigowaštaj, žnějacy zahorjene triumfy, najlěpši synowje ludu přiwyskachu jimaj. Kocorej so wot krajanow dosta čestne mjeno „serbskeho Mozarta“, Smetanu čěskeho Beethovena mjenuja. Njewustawajcy staj wobaj tworiloj hač na stare lěta, wot cyłego naroda waženej, česćowanej, lubowanej. Tola při wšej podobnosći so wobaj mištraj zaso rozkhadžujetaj mjez sobu! Samotna lyriska Kocorowa powaha a Smetanowa postawa dramatiska předstajujetej wótry kontrast. Hišće bóle wumělcow džěli polo hudźby, nad kotremž knježitaj. Kocorowa domowina je hlownje pěseń, Smetanowa pak komorna hudźba, symphoniske basnje a opera. Ze zlotym lawrjeńcom staj wobaj wěnowanaj, ale Kocor je wjele prjedy w ludu so předobyl, hač dołho we wukraju (w šwedskim Göte-

berku) jako kapalník skutkowacy Smetana; pozdžišo hakle tutón profeta we swoim wótcnem kraju připóznaću dóńdže. Wysokeje staroby wobaj docpěštaj, tola tu bě Kocor wosebity lubušk muzy.

Skoro 83 lět Kocor docpě, čělnje a duchownje čerstwy so čujo, njedźiwajcy na khorosé wočow, wužiwaše we měrje w swoim Ketličanskim idylku wulkich skutkow plody. Kak zrudny za to bě Smetanowy žiwjeński wječor! Čěski mištr, kotryž hinak kaž Kocor, tež materielnu nuzu žiwjenja nazhoni, bu hižo w najlěpšich mužnych lětach z wušnej khoroséu nadpadnjeny a dospołnje wohłuchnywši skónči w začěmnjenju ducha njezbožowny, lědom 60 lět stary, w Pražskich Kathyržinkach.

Kocor bě potajkim mócný a wuspěšný skutkowař. Jeho skutkowanje pak bě wotwisne a nošene wot jeho hudźbných wupłodow, t. r. wot jeho melodijobohatých a hłosokrasných hudźbninow. W tutych skutkach njezachodneje wažnosće dari nam tuto Bože džěćo narodne hudźbne wumělstwo, kotrež hač do Kocora njemějachmy. Wón je přěni serbski kompositor. Spěwarjow hłosy z časom wotmjelknu a wuklinča, ale hudźbneho składžerja skutki wostanu trajace, su-li tak z duše genija so wuroniłe, kaž Kocorcwe. Jeho spěwy budža žiwe tak dołho kaž serbski lud a jeho kultura.

Skoro we wšěch hudźbných družinach bě Kocor plódný a šćedriwy. Móžemy jeho wutwory džělic do dweju rjadownjow: I. do instrumentalnych (komorna hudźba) a II. do vokalnych.

Jeho instrumentalne skladby su tajke za klavěrnny solo abo za wšelake smykové instrumenty same, trio, quartetty a tež tajke z přewodom piana abo piščelow (harmonija).

K. A. Fiedler we swojim nekrologu Kocora (Č. M. S. 1905, II) pomjenuje 16 čislow, ke kotrymž bych hišće přiličil jeho dwoje 4 ručne „ouvertury“ k serbskemu kwasej. Orchestralne džěla nam njeje zawostajil: mamy jenož někotre wobdžělanja z pjera dr. J. Pilka a spisaćela tutoho nastawka. Wjetšina tutech rukopisow nam bohužel wjacjy přistupne njeje. Maćična knihownja je k spodžiwanju njewobsedzi. Njeh njejsu zhubjene! Móžemy jenož jeho čišćane skladby tuteje družiny posudzić a to je jenož jena jenička: tři serbske reje (transcripcije) za piano (1879) pola C. F. Kahnta w Lipsku wudate; su tajkeho razu, zo so njemóžemy dosć dodžiwać, zo tute rjane, žiwe a poměrnje lohke serbske reje njewidzimy na kóždem klavěrje serbskich domow. Jich póćiwosć, jimaca hrytmika a melodiska wšelakosć je wjacjy hódna, hač hromada němskich „šlagerow“, kiž so na blidkach muzikalnych (!) Serbow wokoło waleja. Nadžejmy so, zo so naši Serbja za tute reje bóle zahorja. Wěste wusudki na jeho instr. hudźbninje móžemy traš měć, pohladamy-li na jeho ouverturje ke „kwasej“. Kocor je dwójcy (1847 a 1850) komponował, dopokaz, zo pozdžišo z přenjej njebě prawje spokojom. Hnydom ma so prajić, zo mjeno „ouvertury“ w klassiskim zmyslu jeho skladby njejsu, hižom po formje nic; njeje w nich žane logiske přewjedženje hudźbných thematow, žane postupowanje přez wojowanje

hudźbných mysłow mjez sobu hač k wěštej wyšinje. Wunamakanje plastiskich a napřečiwnych thematow nima symphoniskeho raza; mysle su bóle melodiske, kiž zasobu na wašnje mosaiki zaklinća. Tak so džěli 1. ouverturu do 3 džělow: Allegro moderato w a-moll chce zwonkowne žiwjenje při kwasu woznamjenice, hibićiwosć při přihotowanju w kwansym domje, přikhadženje hosćow atd., mjez tym zo druha sada, Andante we Asdur, wupraji we třidžělněj formje spěwowej začuće njewjesty („Złota nadžija, ty miła!“) 3. džěl: Allegro vivace (C+F+C+) we žiwym wašnju wjesłosć při hosćinje wopisuje, štož so tu jara rjenje radži, hižom tehodla jadrišo, dokelž tu dvojake, trochu kontrastne mysle knježa. Druha ouvertura we C-dur je třidžělna, poskići drje we swoim přěnim Allegro con brio małe přewjedženje 1. a 2. themata, njepodawa pak prawe kontrasty —; po druhim džěle = Andantino (G-dur), kotrež so dospołnje kryje ze spěwom „Přadla je Marja kudžaľku“ („Horde so braniki znošuja“) wospjetuje so 1. džěl z mócnym zakončenjom. By-li Kocor tutej hudźbje mjeno „předehra“ daľ, by tajke rozwaženje nuzne njebyľo. Što pak z teho slěduje? Tak doľho hač jeho komorna hudźba nam přistupna njeje a njedopokaže, zo so mylimy, směmy sudzić, zo tež jeho trio a quartetty njezměja hinajši raz, t. r. njezměja powahu praweje symphoniskeje skladby, ale budža bóle formy jednoreho spěwa, kotrež kontrapunktiske prócowanja we wjetšim směru wuzamkaja. Kocor bě z domom na polu spěwa a tu genialny mištr!

Jeho vokalne wutwory su tajke z přewodom piana abo spěwa a cappella. Nabožne a swětne wón podawa. Mamy 67 čislow jednotliwych spěwow, z wjetša z přewodom. K tomu so přidruža wšelake duetty, tercetty quartetty a cyła syla khorow, žónske, mužske a měšane, haj samo dvojne khory. Jeho bjezpřewodne spěwy su runje tak wšelakore. W ćišću wudate su „Serbska meja“ za 4 jednotl. hlósy (1847 Smoleř), 6 serbskich spěwow za 1 hlós z klavěrom (1861 Smoleř), 15 nar. spěwow za jedyn hlós z klavěrom (1868 Smoleř), štyrihlósne mužske khory (1886 Smoleř), serbski dodawk ke choralnym kniham (1888) a wšelake maličkosće jako lećace łopjena w lětach 1901 a 1903; wuzběhnjemy z nich „Wótčinska modlitwa“ na słowa K. A. Fiedlerja, krótki mužski khór z bohatej harmonisaciju, kaž ma ju jenož hišće „Pój wječorje k nam rjany“ z „Nalěća“.

Po wopřićeću wjetše džěła su wšelake hudźbne wobrazki abo sčiny a předewšěm wulkotne, wječor pjelnjace oratorije, swětne a duchowne; k tomu přistupi hišće jeho jenička žortniwa opera „Jakub a Khatá“ abo „bajka wo překuzłanymaj nosomaj“ (1870—1871); hudźbna knihownja M. S. wobkhowa ju jako č. 17 w Kocorowym rukopisnym wotpisku. K sceniskim džělam słuša předewšěm baryton-solo „Trompetar na krawnišću“ (1845), terzett „Wječor“ (1848) a „Syrotka“ (1849), poslednej pokhowanej w Maćičnej knihowni we wotpisku Polanowym jako č. 3.

W chronologoskim postupje je K. składował slědowace oratorije:

1. Serbski kwas (1847) jako přenje wulke džěło — we wotpisku wučerja C. Krawzy jako čo. 4 w Kn. M. S. — 2. Lěćo abo žně 1883 (hl. Kocorowy rukopis, Kn. M. S. čo. 11). 3. Nalěćo 1860 (hl. Kn. M. S. čo...; wobsedžu je sam we rukopisu swojeho zemrjeteho přecela A. Sommera). 4. Duchowny oratorij: Israelowa zrudoba a trošt 1861 (Partituru njemóžach dostać). 5. Podlěćo 1883 (Kn. M. S. čo. 6, rukopis Krawzowy). 6. Nazyma 1886 (čo. 12. w Kocorowym rukopisu). 7. So zwoni měr 1891 a Serbski requiem (słowa ze swjateho pisma) 1894; wobej čisle mi njeběštej přistupnej. 10. Wodžan 1896 (Kn. M. S. čo. 20 w Kocorowym rukopisu) na słowa Handrija Dučmana-Wólšinskeho. Wšě teksty su Zejlerjowe, druhdy posłuži Kocorej M. Domaška (hl. Nazymu) abo J. Bartko a Wjelan.

Zajimawe je, wuwiece našeho mištra w jeho składbach wobkeždbować. Docyła najprěńše džěło „Trompetař“ za baryton-solo a klavěr hižom pokaže nam jeho raznu wurazosć, kiž na wšitkich pozdžišich wutworach dyrbimy wobdźiwować. Kak rjenje podawa hnydom w přěnich taktach pradobry wobraz wěcy (lokalny kolorit)! We nich pomalke přezpolne tempo z jednorym rhythmom wopisuje bolostnje situacija, čućiwa melodija zbudža woprawdžitu sobuželnosć z młodžencom, na smjerc zranjenym. Jeho mocene „viktorija!“ w jasnym e-dur zaklinčace, přewodžene z harmoniskim tremolom: my widžimy nawočnje, kaž so rjek zhraba — po tym wróci so zaso přěnja zradnosć — „wón

z konja wotpadže“ — a w měrnym e-dur skónči cyły kus, słowa z ćicha jeho khwalaceho maršala wobrazuju. Cyły kus we swojej jednorosći (naivnosći) wobknježi nabožne začuwanje, kiž dyrbi kóždého poslušarja sylnje jimać. Započatk spēwa w poslednej štučcy z moll do dur přewobroćeny, dawa cyłkej rjanu cyklisku zawrjenosć. Podobnu raznu wuraznosć móžemy w Kocorowych składbach husto wobdźiwować. Kak husto su wóčka poslušarjow sylzowali, hdyž zaslyšachu Kocorowu hlubokohnujacu „Syrotku“, komponowanu na narodnu pěseń! Składba započina z krótkej wósomtaktownej předeheru klavěra w h-moll, po kotrejž měšany khór zanjese: „Wujšła, wujšła syrotka“, jako wospjetowanje přede hry. Pozběhnjenje melodiskeje linije z nižiny (d⁴) do wyšiny (fis⁴), wubrana harmonisacija skutkuje w zjednoćenju z kharakteristiskim stupacym rhythmom (4 štwórtki) elementarnje a wjedže nas při wšej jednorosći hudźbných srědkow in medias res. — Nětko nam zaklinča měrny bas starca, sobuželnje w jeho prošenu, a přeswědčo we jeho wabjenju: „Poklak so tam dele“. — Kak wótcowscy klinča te do l he zynki! Kak nawočnje nam moluja klakanje z překhodom wysokich zynkow do nižšich! Kajka pokornosć před Bohom při hudźbje: „Wuspěwaj tam Wótčenaš!“ Potom zaso cyle hinak so znošuje hlós při: „moja luba mać“ — ćežku bolosć wuprajo we skoržacej wysokej melodiskej frazy. Hdyž je potom z wospjetowanja zawodneje hudźby khór syrotku k rowej maćerje dowjedł, syrotka hudźbny motiv starca přiwozmje a w dalšim běhu wospjetuju

wutwori a po wašnju referaina polemisuje tak hnujo, zo mohło kamjenja zmjehćić. Při wuznosć spěwa w rowje pokhowaneje maćerje ze syrotkowym je zapřijomna — móhli při jednotliwych tutech zhudźbnjenych wosobach skoro wo „leitmotivach“ rěčeć — a do hłubiny stupacy alt maćeriny nas zwěsći, kajka ćeža na jeje wutrobje leži, wosebje na kóncu jeje spěwa, hdyž přewodźacy klavěrowy bas na jenym tonu (orgelpunkt) dlěje spočiwa; widźimy, kak wboha syrotka při zynkach maćerje na row womornje spadnje. Na kóncu cyleje sceny wobroći so hudźba z moll do jasneho, překrasnjaceho H-dur a w miłym pp zaklinčacy khór: „Přilećeštej dwaj jandželaj“, so dale k sylnej wysokosći pozběhujo, nam předstajo, kak jandželaj syrotu do njebjeskich wyšinow noša a kak ju zjednoćenje z maćerku wobzboži. K tomu skutkuje tež njemało figaracija (triole) klav. přewoda. Tak skónči cyla zrudna scena radostnje a spokojnje. Hdy by při skóržbje a próstwje syročiny klavěrný přewod trochu pomhał, njeměrnú bolosć a strašny, postupowacy njeměr džěsća podrysować, by wuskutk cyleje skladby hišće wjetši był; tak pak je přewod hač k poslednjemu khórej stajnje měrnje we štwórcinach dalekroču trochu blědy. Čěski sławny Antoniu Dwořák w swojej balladze „Sirotek“ op. 5 na baseń K. J. Erbenowu dawa při kład, kak móže klav. přewod hlós njesć a ćěrić a z tym wjetšu wurazosć začuwanja docpić. Z cyla je přirunanje, tuteje jenohlósneje komposicije, kotraž pak ma dla njezrozumliwego wotdžělenja (Gliederung) mysłow — powjedanja wě-

cy a próstwa holčki — tež wěstu słabu stronu, z našej serbskej jara zajimawe. Kocorowa „Syrotka“ by dyrbjala přez čišć našim towařstwam so tak bórzy kaž móžno poskićić — je z přenja lohko wuwjedzomna, z druha wotměnjaca a zajimawa we svojim dramatiskim (?) rozwiću, a je hnujaca přez powšitkownje čłowski wobsah a krasnu hudźbu.

Jara k powučanju je za serbske měšane towařstwa, kiž maja trochu přihódne solowe hłosy Kocorowy „W je č o r“ (dokonjany 29. nov. 48), terzett za sopran, tenor a bas, lohki, spěwawy, wotměnjacy w swoich džělbach a rjany w swojej lyriskej čućiwošći. Tuta něžna idylla ma wjacy džělow: Andante F-dur, tři běrtlki, „Směrkow raj“ započnje z jednotliwymi hłosami, so wotměnjacymi; jomu slěduje Moderato tež w F-dur ale štyri běrtlki, na což Andante w d-moll, G- a C-dur harmoniske překhody přinjese; do recitativneho spěwa měša so narodna pěseń „Khatržinka, swěrna moja“ w klavěrje. Najrjeńšo so w cyłku blyšći čisło: „Lóžki wětrik z lisćom rěči“ w svojim $1\frac{2}{8}$ taktu so luboznje kolebajo a hrajo a so rozšěrjejo; tři hłósna sada je jara rjenje zynčaca a hłosy maja składnosć, so wuwic. Pěčna modulacija so zjewi w moderato $\frac{6}{8}$ kiž z a-moll započnje a přez f-dur, d-moll so k a-dur wobroći. „Šwjerčik cyrći“ pp we wšěch 3 hłosach na dobo jara tajnje a nóc khila so klódna w c-dur $\frac{2}{4}$ pomalu na zemju — hłosy porjadu wustupuja hač skóněnje w poslednim sostenuto w rjanych imitacijach hudźbných motivow zloty měr wšo w tři hłósnej přezjenosći wobdawa a w skónčnym forte so kruta nabožnosć wobtwjerdža.

Z přeněho časa Kocoroweje džělawosće pohradža „Serbska meja“ (1845), zajimawa z tym, zo bě prjódscy za klavěr hotowa a zo buchu pozdžišo słowa wot Zejlerja přibasnjene. Móžno, zo je Kocora při skladženju hudźby hižom wěsta mysl wobknježila, z najmjeńša je nastork dostał přez reje a to polonaisu, snano Weberowu abo Oginskehowu (Polak) — krasna hlósność, wjesela hordosć a mlodostny duch z cyleje meje řeči. Tež bjez slowow by tale hudźba lubuškow dosć nadobyla. Kak žiwje wabi předehra we swojich žołmjatych šesnatkach w es-dur k wjeselej rejcy! Rjenjeje je Kocor disponował při wotměnjenju tcninow — džěle stoja we es-dur, c-moll, As-dur, B-dur, c-moll, g-moll; stajnje žiwje wotměnjace a znapřećiwne hlósy, sola, duetty a kwartet do kónca wodźi na wjeršk rozwjesenja „Zawyskajće, poskakajće!“ Žadyn džiw, zo je so tuta hudźba na spěwanskich swjedženjach tak husto spěwala a zo serbski bal so z njej wotewrja a wšě šije a krki so na přemo napinaja, hdyž truny wo zelenej meji zaržuja! Po formje wšak tuta polonaisa njemóže přirunać ani z Werberom abo pozdnočasnišim Chopinom, kotrehož je Kocor wěsće znał. Tu mamy absolutnu spěwnu formu, jedyn spěw druhemu pokračowacy. cyłk z rozumjenjom, wuwjedženju a spomjatkowanju ludej cyle přiměrjeny. Prawa ludowa reja w najlěpšim zmyslu!

Mjez cylej kopicu Kocorowych skladbow z přeněho časa njepapomůmy jeho małe spěwčki. Jeho docyła přeni serbski spěw: „Dwě róžičcy mi kćěještej“ (na słowa J.Wjely) bě

příčina k založenju spěw. swjedženjow (1845). We
swojej jednorej wuraznosći je runje wulkotny
(hl. tow. spěwnik): miłe a-moll w měrnym An-
dantino nas přesadzi do chcyteho nałożenja (Stim-
mung), hlós we wubjernej deklamaciji so zběha
k melodiskemu wjerchej wosrjedza, z wotkel so
khila pomalu zaso dele, kaž jena róža k druhej
so khila; małe hudźbne motivy dwajtonowe sej
we sequencach spodziwnje slěduja. K tomu jed-
nory, postiwy přewod klavěra: krasna pačerka
to z Kocoroweho hudźbneho poklada!

Podobnu wuraznosć melodije jewi so nam tež
we jenej druhej skladbje přenjeho časa: „Ja
dyrbju prečku daloko“: wulke inter-
vale sextow a septimow we hlósu rozjasnjeja hór-
kosć džělenja, motivy so sequency podobnje wo-
spjetuja w padacej gradaciji, z wyšiny bolosće
w spočatku sylnje wuraznjenej, niži so hlós, jako
by chcył cyle woněmić a do bóle so podać. Tež tu
je architektonika spěwa rjana. Štóž je so z na-
ložowanjom hlósow (z hlósnej hermeneutiku) tro-
chu zaběrał, namaka we najwjacy Kocorowych
melodijach swoje wokřewjenje hižo při čitanju
notow, z teho stejišća je wulcy džakownje, ana-
lyzować n. př. jeho krasne zastaničko: „doplomje-
nite slónčko je“ z kharakteristiskim přewodom
klavěra a z quartettom na kóncu: „rjana knježna“,
horeu lubosć dymjacym, abo zrudny spěw: „Pod
bělej brězyčku“, w kotrymž samotne serbske hol-
čo z hlubokim žedženjom na dalokeho džěleneho
lubeho spomina a w kotrymž hlósu widzimy sylzy
woprawdže na zemju kapać. Ale tež mužne a
wjesele hlósy su tak wažomne, kaž „Trać dyrbi

Serbstwo!“ abo „rekrutski spěw“. W tamnym přenim času jeho produkcije nastachu tež: „Junu dyrbi to“, „Što klinči, što brinči“, „Wěš ty tón kraj“ a předewšěm naša narodna hymna „Rjana Łužica“ (1845). Wo njej něšto nadróbnje, dokelž so mi njezda mjez nami dosć wažena a čescena być, hačrunjež sej to zawěrnje zaslužuje. Z wjetša so tuta hymna, w kotrejž naše lětstotki dolhe wojowanje a bėdženje našeho ludarži, přepomalu spěwa; hačrunjež elegiskeho raza, njesmě tola na žadyn pad jejna mužniwosć čerpjeć. Pólska hymna „Bože coz Polska“ n. př. ma jako modlitwa za swój lud chorálnu powahu; hinak pola našeje. Kocorowa hymna dyrbjala so stajnje k wotewrjenju swjedženjow, posedženjow, skhadžowankow na přenim městnje spěwać. Je ryzy serbska, po słowach krasna a zrozumliwa a po hudźbje runje wulkotna we swojej originalnej jednorosći. Wona je cyle klassiski wupłod dweju serbskeju kongenialneju mištrow. Jow so mysle pěsnjerja a čućiwa wurazosć hudźbnika dospołnje kryjetej, kaž ma to we prawym wumělstwje być. Kóždy spěw wobsteji z dweju džělow: 1. słowa pěsnje su čělo a 2. hlós abo melodija, to je duša tuteho cyłka. Wobej dyrbitej strowej być. Wobhladajmy sebi Kocorowu hudźbu bliže, dha směmy prajić, zo je hlós k Zejlerjowej pěsni elementarny wuraz naivneho začuwanja: powšitkowna powaha pěsnje je hač na najwuběrnišo rysowana. Kóžda štučka so cyle přihódnje z melodiju stowařuje. Při tym ma tuta hudźba wurjadnych wosebitosćow a wosebnosćow. Hižom forma je swojorazna. Mjez

tym, zo su nowiše spěwy z wjetša dvě- abo tři-
dźelne, je tutón hlós daleběžaca, nošena melodia
z wulkej absolutnej hudźbnej wjeselosću, kajkuž
w staršich spěwach husto nadeńdzemy. Kak
rjenje so tuta kajkosé přidruža k podawanju
myslow pěsnje do stareje zańdzenosće! K temu
hišće přistupi tón archaistiski kharakter cyłka.
Kocor wužiwa drje moll-toninu, tola nic modernu
ale staru a eolisku, to je a-moll bjez gis, kiž
tudy jenož při skónčenju jónu wustupi. Tehodla
tež cyły hlós so zda čući wemu spěwarjej a poslu-
charjej być z postrowom ze zastarskich časow.
Kaž skalne stopy steja tu harmonije hnydom
w přenimaj dvěmaj taktomaj: prjódcy a-moll a
e-moll, potom hnydom f-dur a c-dur. Phrygiski
překhod před skónčenjom („sonow raj“) do e-dur
je runje překwapjacy a předstaja wyšinu hudźb-
neho wuraza, na což so swjatočnje a pobožnje hlós
ponižnje klóni k měrnemu kóncej, cyle tekstej
přiměrjeny. Kóždy hlós wobsteji z melodiskich
dźělbow wjetšeho abo mjeńšeho wopřijeća, to
su hudźbne motivy. Kocor podawa w tutym spě-
wje jenož dwaj motivaj kotrajž so jako wobłukaj
wupřestrěwaju. Přeni ma jenož 5 tonow, wot
přenjeho hač do třećeho tona so pozběhacy a zaso
padacy, cyle po wašnju słowjanskeje hudźby so
přeni a tež druhi motiv w „sequency“ jónkróć
wospjetujetej, přeni raz padacy, druhi w grada-
ciji so pozběhacy. Druhi motiv woprija 7 tonow,
kiž so zaso do třoch mjeńšich, jenož dvějotona-
tych sequencow dźěleja. W zakónčenju na-
makamy dźěle woběju motivow wužiwane. Tu-
tón znutřkowny twar pak je tak přirodženy a

ludowy, zo so cyłk lohko spomjatkuje; za to so postara hižom wospjetowanje po zdaću we jich wšelakosći napřećiwnych, ale znutřknje zbraťrenych hudźbnych dźelkow. Wuzběhnyć dyrbi so wosebje nawočny wjeršk melodije (Spitze) na słowo „zbóžnych“; tutón postup k hlósnej wysokosći je z najrjeńšim dopokazmom genialneho ducha našeho hudźbnika. A kak spěwajomny a zapřijomny je hlós, hačrunjež w moll stejacy! Je nej holčcy, kotraž chceše tutón jej njeznaty hlós rad nawuknyć, trjebach jón jenož trójcy zaspěwać -- hižom bě jeje wobsedźeństwo! Runje tak kaž z „Rjanej Łužicu“ steji wěc n. př. z krasnym spěwom „Ach moja hola ty zelena“! wokoło 1880 komponowanym, kotryž je woprawdžity lubušk wšěch čućiwych Serbow — a to z połnym prawom. Małych dwejo- abo třidźělnych spěwow Kocorowych namaka kóždy zajimawc dosć we Tow. Spěwniku“ wot Fiedlerja. Najposledniše jeho wutwory z lěta 1901, kaž „Na moju domiznu“ a „Laetare!“ nješteja wjacy cyłe na wyšinje, njezapřěja pak swojeho stworićela. Wulkotny chorál: „Duša, ach duša, ty njeznaješ so!“ (1888 čišćany) ze swojim spodziwanjahódnym sequencowym twarom třinotowych motivow, z překwapjacym melodiskim wjerchom a z wubranej harmonisaciju budže kóždemu wosebite wokřewjenje; dyrbjał so bórzy jako lećace listno wudać.

Přiwobroćimy so Kocorowym wulkim oratoriam, z kotrychž chcu jeho „Serbski kwas“ jako młodostne dźěło bliže powažić a jeho „Nalěćo“ a operu z časa mištrowskeje zrałosće. Do přědka ma so hnydom wuprajić, zo wšitke

tele dolhe wutwory wobsteja po formje jenož z dlěžšich abo kušišich spěwow, kiž porjadu sebi scěhuja, tak zo cyły oratorij podawa mosaičny wobraz serbskeho spěwa. Wotmějenje so skići přez to, zo sej wšě družiny spěwa kaž sola, duety, khory slěduja. Dolhe wutwory khorowe po wašnju Bacha na př. njenadeńdzemy; Kocor je tež tudy w swojej domaenje wostał a so njepodawa do jemu cuzeje wobwody. Potajkim je jenož hudźbna forma, přez kotruž so rozdžěleju jeho skutki wot runych druhich — Händelowych, Mendelssohnowych. Serbski kwas dycha w kóždym takée čerstwu, čilu hudźbnisku mlodosć a je połny najrjeńšich musikalnych wupłodow. Ničo wostudleho, wšudže wšo zajimawe! Wažna a wšelakora wosoba braški je wubjerne zhudźbnjena, wšo jene, hač wustupuje khutnje abo žortnje. Hnydom přeni spěw: „Tón česny mladženc přijěl je“ swědči wo tom. Při wšej wažnosći a při wšěm měrnym pohibowanju hudźby, kajka žiwosć! Kak rjenje je text disponowany a deklamowany! Kak so cuni a elegiski kónc „na trawku rosa wustupi“ wotzběha we swojim njenadźacym As-dur a z małymi mjeze hrami klavěra, ze swojimi, druhdy wottorhnjenymi spěwnymi frazami — wot započatka we běžnym G-dur! Braškowe wužohnowanje: „Dha nětko lubi česni“ započnje z přezpolopodobnej předhru; widźimy kwasarjow so zestupać k pućej do cyrkwje a po překhódže spěwa z d-moll do B-dur so mužski khór z braškwym hłosom wotměnjejo ztowařši: ma tu hnucy wuskutk! Hłubokeho dojima je tež dale braškwowy wótčin-

ski spěw: „Ja znaju kraj, so zeleni a kćěje“ z wró-
 ćacym nazynkom khorowym: „je serbska zemja
 lužiska“ — triolowe pohibowanje klavěra cyłk
 sylnuje a požiwi. Šibałe mysle braškowe so po-
 radžene we: „Bórcće, mórćće, druhdže chcemy“ —
 wuspěwaja. Z cyła je runje w kwasu original-
 ny humor Kocorowy dobyćeński. Wobhladajmy
 sej raz mužske khory: „Bórcćć, mórććć“ a „Oho,
 tón pachol“ a „Naš njeboh džěd“ a „Kaž wjele ře-
 kow džeja“ (dwojcy komponowany w a-moll a
 A-dur, jedyn rjeńši so puzolejo hač druhi!) kak
 to žortuje a wyska w najrjeńšej rozpušćenosci!
 „Naš njeboh džěd“ je we swojej imitaciji duka-
 koweje hudźby, we swoim wotměnjacym taktu
 $\frac{3}{4}$ a $\frac{2}{4}$ ze swojimi potencirowanymi melodiski-
 mi stopami njewšědny wutwor spěwa ludoweho
 raza. Móžeš rjeńše a přistojniše šibałstwo sły-
 šeć, hač ćj zaklinči z njeradženeje žěntwy, kiž
 mandźelski zanjese? Kak raznje nas hižo před-
 hra k jeho recitativej na žorty přihotuje; spěw
 „Wjerebina rjenje kćějo“ tak rjec z jenym wóč-
 kom plače a z druhim so směje — te dźiwne triole
 we hlосу wuraznosć spěchuja — a te skiwlace,
 we swoich synkopach wurjadnje radžene „aw,
 jaw!“ wot khóra wospjetowane, je wuznamny mi-
 štrowski wutwor. Něžniši je spěw 2. mandžel-
 skeho: „Ničo rjeńše“, kiž swoje zbožo w mandžel-
 stwje wobspěwa, posylnjeny přez měš. khór „aj,
 aj, aj, kak pěknaj staj wój dwaj!“ Zajimawy je tež
 spěwěk jeneje družki: „Rjane lička“, kotraž les-
 nje ale při tym miłe mlodych holcow zadžerženje
 wobrazuje. Kajke hudźbne kontrasty w tutych
 spěwach, kajka wěstosć a wěrnosć hudźbneje wu-

raznosće! Džiwać so tomu dyrbimy, hdyž wopomnimy, zo bě Kocor lědma 25 lětny, jako „Kwas“ zhotowi. Hdže bě to nawuknył? To bě wyšši dar z njebja! Zawódny khór spěwaju towařski njewjesty. Je tak lubozny w swojej jasnosći (c-dur), zo móže jara derje přirunanje z Weberowym „Wir winden dir den Jungfernkranz“ z teho opery „Freischütz“ wudźeržeć; k temu bě Weber z luda čerpal, Kocor pak ze swojeje wutroby.

Runje tak rjany začišć činja khory kwasarjow, kaž měšany „Praj holčo božmje“ w cis-moll a wjesole žiwjenje knježi w spěwach swatow a družkow (c-dur). Solowy spěw njewjesty „Złota nadžija, ty miła“ w f-dur je poľneje pobožneje dowěry do přichoda a móže so cyle khmanje we cyrkwi při wěrowanju zanjesc; hišće lubozniši, hľubši a wjetseho rozměra je njewjesćiny spěw „Mój přeni pućik trawička“ c-moll a es-dur dyma najčučiwišu poetiwosć a miłosć: hdy by klavěrný přewod hišće w imitacijach hľosa a bóle wotměajacych figuracijach harmoniskeho podľožka bohatši był, bylo by to cyľkej k wulkemu wužitku. Nawoženjowe solo je spodziwnje trochu slabuški, a njewudźerži přirunanje z druhimi čislami. Čim hľubšo pak skutkuja dwojo-spěwy njewjesty a nawoženjowe; namakamy tam jedyn w a-dur z lěta 1846 a druhi w b-dur z lěta 1850. „Kajke zbože, zwjeselenje“ w $\frac{3}{4}$ taktu Allegro trio njeje w hudźbnym wunamakarju tak bohaty kaž pozdžiši: „Wěrna lubosć nima słowa“, w kotrymž tež hudźbný přewod pohonjo soburěči. Přeni tež njeje tak spěwawy kaž druhi;

njewjesta ma w přěnich přehusto we wysokej polozy (fis“ — a“) spěwać. Jedyn spěw „Z horcej sylzu“ dopomina sylnje na Weberowy „Kleine Blüten, kleine Blätter“. Skónčna reja je poloneza w jasnym c-dur polneho wyska a błyska. Solo z přewodom bórcatych hłosow so we podobnym wašnju kaž w „Serbskej meji“ wotměnja. hač na kóncu wšitecy solistojo a měšany khór we mócnym zjednoćenju cyłkej oratorija krasny wuzynk zhotuja. W cyłym: wšudže mócný melodiški genie, razna wurazosć, wšelakosć rhythmow a barbojtosć harmonijow. Nihdže pak žana nawalna hudźbna tučnosć, skerje čila skromnosć. Přewod by tu a tam móhl wobrazniši być. Cyłe džěło je Kocor w lětach 46—47 dokonjał. Wšelake čisła na pućowanjach w domje lubych přěcelow we Łazu, w Poršicach, w Barće a w Hrodzišću, wjetši džěl w Stróži. „Serbski kwas“ dyrbjał so husćišo cyły našemu ludej poskićić; je wobraz z ludoweho žiwjenja a móže lubosć k domjacym wašnjam a k serbskemu spěweju hač nanajrjeńšo zbudzić a pěstować. Wuwjedzenie za khor njeje ćežke — dobrych solistow pak je nuzno měć.

K r ó n a wšěch Kocorowych skladbow je jeho „Nalěćo“, třidžělny wulki wutwor. Wšudže tu rosće a kěče, fifoli a so směje. Čopły wožiwjacy, haj čěrjacy wodych wěje w nim hač do poslednjeho takta. Kóžde čisło skoro je tu „poražnik“. W rječazu spěwowych darow same diamanty! A při tym wšo tak přirodžene, zrozumliwe! Ze małymi srědkami dosahnje hudźbnik tu wulke wuskutki, cyle napřećo našemu časeju, kiž husto

z wjele srědkami ničo njewuskutkuje! Tu namakamy syłu najrjeńšich khorow. Wuzběhnu jenož někotre „W hajach, w polu, holi“ cyłk žiwje zawodźacy, ludowy „Hdže su mi banty čerwjene“, kuši a jadriwy, swjatočne a cappella „Khór jutrownych kemšerjow“, kolebacy a so wupřesćeracy čołmiski „We pisanej khěžscy“ z kharakternym klavěrnym přewodom; miły a zlětniwy „Łuki, pola zadymaja“, pčolcyna pilna džěławosć a brukow zynčenje wótrje rysuje, runje kaž slyšimy cyle jasne sněhowki zazwonić w „Nutř zwonja młode nalěčo“, a slěborny hlós młodeho nalěča (jako solowy sopran) nad čekacej zymu knježeć. W akustiskej rjanosći wobkuzłuje nas dwójny a capp. khor „Lute rjanosće a spodobanje“, w zejhravacej wyšinje kaž njebieski wobłuk lubu plódnju zemju překrasnjo. Přez njewšědnu harmonisku bóhatosć a žadnu modulaciju so wuzběhuje mužski khor „Pój wječorje k nam rjany“; jako wo snje jedyn wobraz druhi honi, tak to sebi harmonije barbojće a spěšnje slěduja. We kak wulkich rozměrach saha spěw na kóncu oratorija, ze wšěmi hlósnymi registrami wyskajo „Derje, derje je na zemi!“ Wažne interwally, same małe fugato před kóncem porědku modula- cije, wotměnenje soloweho quartetta z mužskim a měšanym khorom tworja nad wšu měru wulkotny kónc.

Pisana barba cyłka hišće so bóle zjewi, hdyž pohladamy na někotre quartetty; mjenuju jenož dwaj: „Trawička, ty mólička“ čini woprawdže bajkotny zaćišć we swojej cuzej toninje (ani doriski, ani aeoliski, ani moll, ani dur) a wucho

hejsa runje w harmoniskej žadnosći; dobywajo wustupacy sopran jako wodźer tuteho spěwa ke dalšemu zaćišćej dopomha. A potom naša hor- dosć: „Khwalena budź fijałka“, prawy zybolacy diamant z wobkuzłacym swětłom. W koncertach wšěch narodow zemje budže tale „Fijałka“ khwa- lena a jeje ponižnosć wuzběhnjena; najkrasnišim wumělskim wutworam najslawnišich mištro- w móže so přidružić a budže pódla nich z česću wobstać! Štož je w Smetanowej „Předanej nje- wjesće“ sextetto „Rozmysl sej, Mařinka, rozmysl sej!“ to je w „Nalěću“ naša „Fijałka“. A hdy by Kocer jenož tule spłodził, bychmy jemu so horco džakować měli! Imitacije hłosow na wašnje sequency, druhdy jeno- — druhdy dwojohłósne, kanoniske nadběhi, rjana architektura z wuzbě- howacym melodiskim wjerškom („kukajo“) a k tomu skromna, ale nadobna harmonizacija, zjednoća so w tutym čisle na najzbožownišo, zo lyriske a mile začuće pěsnje prawy wuraz dosta- nje. Čeu hnydom tule hišće wuznamny quar- tett našeho mištra podótknyć, mjenujcy „Kak stupa so lóštnje a wjesele!“ z „Podlěća“: plasti- ska hudźba wosebje w refrainu, hdžež kokula za- wola, zawěsće tež kóždeho laika nawabi.

K tomu wobkhowa „Nalěćo“ jedyn z naj- rjeńšich dwojospěwow, kiž měješe při spěwnych swjědženjach stajnje najsylniši přiklesk, tak zo měješe so kóždy raz wospjetować; je to „Hdy bych ja byla róžička“ za sopran a bas (E-dur), čisło, w kotrymž so Kocorowy genius nanaj- móčnišo jewi. Hudźbna forma je khětro roz- šěrjena. Zo solistojo pak za sobu spěwaja, pak

zhromadnje, je jara wotměnjace. Wospjetowanje džěla „te róže zwjadnu a tež ktu“ we zwyšenej gradaciji wo cyłu quartu, powyšy cyły wuskutk. Běžaca lohkosć melodije woběju hłosow při wšělakim wotměnjenju khwatnosće w přednošku, rjane klavěrne ritornelle, z wjetša hudźbne mysle spěwa wospjetujo, a k tomu hišće mała „stretta“ při slowach „we zrudobi a wjeselu“ na kónceu při wysokich tonach hłosow a přeco wóhniwišim přewodom: to wšo tak elektrizuje, zo nichtón so temu zwinyć njemóže. Tute čisło je zaso diamantneje wažnosće, štož naš lud tež derje začuje. „Slódka mladosć“ je drje tež rjana hudźba, ale njemóže so z předkhadzacy měrić.

Tež někotre solowe spěwy wurjadneje rjanosće je přinjesło nam „Nalěčo“. „Z dychom swjatoh' Jana“ je kóždemu Serbej znate tak derje kaž n. př. „Hanka, budź wjesoła!“ ze „Žnjow“; wobaj spěwaj staj myslenej za předspěwarja a přidružowacy so khór, přez čož so přednošk wožiwja. Alt-solo starosćiweje burowki „Hoj, hoj, wy pilne holčata!“ budže so stajnje lubić; hibićiwu triolowu přewod pozběhuje pěknou a žiwu melodiju. Wcsebje wuzběhnyć pak so dyrbjaja „Won do pola!“ a „Što radosć rjeńšu dawa“. Woběj stej dla jeje krasneje plastiki hižom wuznamnej. We přenim spěwje burski knjez rano swoju čeledź zbudzi. My slyšimy jeho spěcholiwosć z figuracijow w přewodze, slyšimy jeho klapajcy stupać wot durjow k durjam; we wěstym njeměrje so jeho hlós přeco bóle zběha we krótkich sequencach, hač so trochu změruje. Ale nowa mysl, skhadzace slónčko, jeho pohnuwa k dalšej staro-

sćiwosću: w hudźbnych frazach padacych a so zběhacych widźimy pokračace slónčko na njebjeskim wobłuku, a klavěr nam zwěsći, zo we konceńcu brunački njeměrnje hižom zemju hrjebaja a čakaja na pohonča. Runje tutón spěw ma wubjerny organiski skład třidźelneje formy a $6 + c (-a)$: po srjedźnej mysli so wospjetuje přenja zaso — jako by spěwar-bur zapomnił, tež hišće ludźi a čeladnych na wumjeńku bydlacych wćlać — ale na kóncu ze sylnej variaciju, hdyž hlós sylnje wot horka do deleka so wobroći, jako by cheył prajić: „nětko pak je dosć a kónc mojeho budženja!“ — ale tola so při energiskich akkordach hišće jónu zhraba, ze wšej mocu klapajo; dohra na klavěrje hišće to swoje přida. Tak je hudźba ryzy ludowa, hačrunjež wumělska! Runje tajka plastika řeči z pućowanskeho „Što radosć“. Přezpolne tempo we wjesolej předehrě wabi mócnje won. Hlós w spočatku so z radosću ješćo, bórzy (po 12 taktach) při słowach „ade, budź božemje!“ mjehše a měrníše začuća jewi, hač so zaso njezhraba k energiskej wyšinje na dołhim zynku. Přewod wšudže zmysł rjaneho hlósa bjeznawalnje podpjera a na kóncu sylnje podsmuškuje. — Wjele mohło so wot tuteho drje najdokonjanišeho džěla našeho mištra prajić — ale słowa su prózdny wozwuk. Jow móže jenož hudźba sama přeswědčić, tehodla dyrbja znajmjeńša džěle tutych krasnosćow do luda k jeho wukubłanju a duchownemu a wumělskemu pozběhanju. Kocor je tutu składbu we nimo měry krótkim času dokonjał. Rukopisne data to přeradža. Skoro wšo je zhudźbnjene mjez 2. sept. 1860 a 15. nov. 1860.

Duett „Hdy bych ja byla róžička“ pak je hižom 2. V. 51 hotowy byl, štož je jara zajimawe wjedзец; „Fijałka“ nasta 17. VIII. 60 we Łazu.

Wobročmy so hišće k žortnej operi „Jakub a Khata“. Dwojoručna ouvertüra wobsteji ze krótsišim Andante a wobšěrnjšim Allegro vivo; ma drje rjane, ale mało praegnantne myslički a k hudźbnemu konfliktej thematow w běhu rozwića nihdže njedónđe. Cyła hudźba je po formje stareho razu a ma podobne słabosće kaž ta ke „Kwasej“.

Musikalnje wuběrnje radzeny je w 1. akće pičny khor: „Ptačik leći tu a tam“ ze solowym tenorom, wjesoly, postawacy a poražacy. Móže so derje přirunać ze Smetanowym: „To piwičko zawěrnje je njobjeski dar“ z „Předatej nje-wjesty“, kotryž khor wjesnjenjo w korčmje zanošuja — a Kocorowa hudźba při tym krasnje wobsteji. Tajke hudźby maja naše towarstwa pěstowac: to sylni a dawa kuraže! Tež w druhim jednanju zetkamy rjany a žiwy hońtwjejski spěw w Es-dur: „Trara, trara! nóc hwěžku zaswěća“. Mužske khory dyrbjeli so wo njón torhać! Njezapomnjene tež njesmě być poslednje finale, z rjanym walčikom započace.

Tehorunja su wšelake emsemble, to su zhromadne spěwy solistow, jara efektne a k tomu hudźbnje drohotne. Tak změje n. př. hnydom přeni dwojospěw wo wadźaceju mandželskeju: „A a a! Kóžda žona zła!“ stajnje při prawym přednošku dobry wuspěch. Hišće dorazniši je tercett w 2. jednanju: „Tutón list, o Lidulina!“ Wubjernje su tam jednotliwe wosoby zhudźb-

njene, krasne jich krótke melodije a jich zhromadny spěw. Wotměnjacy rythmus je wulcy zajimawy. 3. jednanje započina so z quartetom: „Dundr njechał, Lidulinka!“ w hibičiwym $\frac{3}{8}$ taktu Adur; hłosy za sobu wustupuja, so zjednoća k dwojospěwu, při čimž ma kóždy rjany nadawk, a na kóncu so wšitecy štyrjo wuspěwaja w krasnym powyšowanju (Steigerung).

Ale tež jara dżakownych solowych wustupow je w tutej operi. Hnydom Jakubowy 1. wustup: „Ach mandželstwo je kwakula!“ ze svojim charakternym hudźbnym přewodom je dobywacy, a Khaćiny „Prózna jstwa!“ z tym rozhorjenym kóncem „Falšnosć, falšnosć!“ změje stajnje smějerjow na swojej stronje. Znaty je Běrkowy pjenjezy wuzběhowacy spěw: „To mudračkojo někotři“. Štó sej při tym njeby na „Dohazowića“ w Smetanowej operje myslil? Smjerčortny začíšć změje stajnje Pětrowy solo „Je to spochi lubowanje!“ w kotrymž z małymi koloraturami wudebjene „Nježenjene, tón chcu ja wostać!“ in tempo alla pollacca so kóždemu dobremu tenoru skladnosć dawa, swój hlós pokazać. Wšě družiny hłosow maja skladnosć, so wupřescerać. Je wěčna škoda, zo je tak mało hudźby z tuteje skladby znate; zasłuži sebi kedźbliwosć našich spěwarjow. Pobrachuje nam Serbam tak na dobrych a přistojnych humoristiskich wustupach: tu je žórło k čerpanju! Ja dwěluju, zo móže so hdy z wuspěchom cyła opera w podatej formje wuwjesć, dokelž ma přewjele sceniskich njemóžnosćow — ale wšelake sceny — haj cyłe jednanja bychu zawěsće rjany wuskutk měli. Škoda, zo mamy

jenož klavěrnny přewod a zo Kocor je njeje instrumentěrowa!

Smy-li z tym jenož někotrym wulkim džělam Kocorowym bližšu kedźbliwosć wěnować mohli, so to njeje stało tehodla, jako bychu traž jeho druhe składby winojte njebyle, so dale z nimi zaběrac. Ně, we wšěch namakaju so drohotne pokłady. Z jeho „Žnjow“ je někotra paćeřka znata, kaž na př. khór „My žnjeńcy, my ludžo smy prawi!“ a čućiwy, wulki dwojospěw: „Nětk slóněko Bože khowa so“. A štó so njeby wutrob- nje zradował nad soloquartettom z „Nazymy“: „Ha widźuli ptačatka éahnýé“ a nad wulkotnymi a raznymi khorami: „So njechordź, so njechwal!“ a „Na Symana Judy“! Tež „Swjaty Jan“ w „Pod- lěcu“ nas lubje strowi. So wě, zo wšě wutwory Kocorowe nješteja na jenajkej wyšinje — to je při wšěm wumělstwu a čłowjeskim džěle tak: jene so nje poradzi kaž druhe! Přidać so tež dyrbi, zo wšelake spěwy němski wliw přeradžeju, kaž wo- sebje na př. „Prěnja klóska“, kiž je remini- cenca němskeje: „Nur noch eine kleine Strecke!“ Ale to wšo nima ničo wažneho prajić. Kocor je naivnje tworil a ze swojeje wutroby pisał po swo- jim začuwanju, a zo je wón wurjadny melodiski ženij, to so wšudže jewi. Zo by druhdy bóle slowjanske hrythmy naložować móhl, so derje přec njemóže, ale to slawu mištra pomjeńšic nje- zamóže.

Prašamy so: Kotre přičiny su zmóžnili, zo je so Kocor tak do wutrobow luda zaspěwał? Na to mamy wotmołwić:

W jeho spěwach wusypa naivny hudźbnik naivnemu ludej swoju čistu wutrobu. Jeho hudźbna řeč je jednora a rjana, zajimala a pře-swědčaca, wěrna a swěrna. Wužiwa jěnož jed-nore srědki a nječini nihdže wučenje a je tola při wšej jednorosći tak barbojta a wotměnjaca, na-wočna a plastiska, strowa a mócna; nihdže kho-rowata sentimentalita. Tehodla tež je tak zro-zumliwa, zapřijomna a spomjatkomna, štož wo-sebje ludowosć wučini. Zo je tež jeho zloty humor k tej dopomhał, so njesmě zapomnié.

Kocora pomjenuja wšelacy husto „serbski Mozart“. Mi so zda, zo so to njestawa z tym poł-nym prawom, z kotrymž sebi na př. Čechojo swo-jeho Bjedricha Smetanu khwala jako čě-skeho Beethovena. Mozart je wěsće Ko-corej ze swěcatym příkladom był, štož nastupa aesthetiku a wěstu graciju melodije, tola Kocor nima hižom we absolutnej melodiji ani jene čislo, kiž by so we swojej wuraznosći runało Mozar-towemu stylu, husto rokokowem (Figaro). Cyle wothladano wo tym, zo pola Mozarta nadeńdže-my njewšědnu harmonisku khróblósć (sonata fantazija w e-moll), wulkotnu bohatosć formow (Kuzlarska Fleta) a krasnu barbojtosć instru-mentacije (Don Juan) pódla majestetiskich kon-trapunktiskich wudžělkach (Jupiter-Symphonie). Přetož Mozart njeje jenož samy melodikus, ale tež wažny a mócny dramatikus, abo hinak wuraznjene: wón je čućiwar a činohrowc w jenej wosobje. Kocor pak je samy čućiwar abo lyrikus. Z teje přičiny mohli jeho wjele lěpje při-runac Francej Šubertej, kotrehož sta-

wizniski wuznam je, zo bě němski wumělski spěw stworił. Podobnje je tež Kocor swojemu ludej serbski wumělski spěw darił, spěw lohkožórlaceje melodiki; kaž Šubertej bu tež Kocorej skoro wšo k spěwej.

Hudźbne mysle móža so na wšelakore wašnje wuprajić. Č u é i w a r namaka za kóžde jednotliwe začuwanje, tež za kóždy skhodžeńk we začuwanju, haj za kóždu barbu tuteho začuwanja přiměrjeny wuraz. (Přirunaj Kocorowe spěwy: „Hanka, budź wjesoła!“ „To mudračkojo někotři“ „Won do pola!“ „Njeradžena žeńtwa“ mjez sobu! Kajke kontrasty!)

Tež přeměńenje začuwanja — hra a naspjetna hra — móže so hudźbnje derje wuraznić, druhdy samo jara přesvědčaco. Pola hudźbneho čućiwarja so to wšo porjadu stawa, pornjo sebi nie napřečo sebi. Činohrawe pak zloži a natwari wšo po zasadze napřećiwnosćow, t. r. kontrastow; wojowanje hudźbných mysłow mjez sobu, najsylniše rozhorjenje začuwanjow je jemu hłowny wotpohlad. To je k póznaću wosebje w symphoniskich składbach a operach Mozarta a Beethovena; krute předwjedženje wěstych thematow a motivow (džělow a džělkow), hudźbných mysłow dyrbi poslušarjow sylnje jimać.

Z melodijemi samymi so dramatiscy prawje skutkować njemóže! Kocor je wěsće melodiski ženij, ale dramatiske žadanje wón prawje dopjelnić njeje zamohl, čehož nailěpši dopokaz je jeho opera „Jakub a Khata“; woprawdže překrasne melodie w njej same njemóža dramatiske žiwjenje wubudzić! Jedyn lyriski spěw slěduje po

druhim, kóždy za sebje rjany, ale w jednotliwosći a cyłku bjez dosahacych kontrastow.

Kaž Šubert a němski wumělski spěw stej indentiskej, tak tež stej Kocor a jeho serbski wumělski spěw jene a to same. Kocor je stworićel našeho wumělskeho spěwa; kaž Šubert je wón wurjadny a přenjotny hłosow tworjeř (Melodien-schöpfer), wobdarjeny a wobronjeny ze samej-jeničkej, spodziwnej plódnosću runje za spěw.

W raju spěwa je wón z mištrom a knjezom. Krasna jednora a wěrna naivnosć (bjezwotpo-hladnosć), to je jeho wosebitosć, a hdyž tež jeho wuraznosć njeje stajnje překwapjaca abo błyska-wa, dha tola stajnje přeswědčaca a rjana.

Z jeho naivnosću slěduje jeho wulkotna plódnosć (produktivnosć); druhdy wón z tajkej spěšnosću twori („Podlěćo“ n. př. za 2 měsacaj) runje kaž Šubert, kotremuž husto papjera k napisanju njedosahaše — zo njewěmy, mamy-li so toho wjeselić abo so bojeć, hač tež su wšě te plody woprawdže zrałe a dobre. So wě, zo mamy mjez jeho spěwami tež slabše a mjenje rjane, nadeń-dzemy tu a tam trochu wothłósne melodije (remi-niscensy), ničo pak njeje njewažne, žadyn spěw nječini zaćišć bjezstarliwosće abo njerodnosće we tworjenju.

Při wšej lohkosći, z kotrejž wobaj — Kocor a Šubert — džělaštaj, njejtaj tola wšo z měcha sypałoj; husto bě jeju duch napinany a jeju duši wulcy rozhorjenej a nowe hudźbne džěćo mě-ješe husto éžki porod.

Zo by druhdy Kocorowy klavěrný přewod trochu barbojtniši być mohł, je wěrnó; mlódsi

Kocor bě to pola staršeho Šuberta nawuknyć mohl. Kaž Šubert tak tež Kocor žiješe zynčo a klinčo; wšelake spěwy tak rjec z jeju dušow wu-
prasnychu. Pola wobeju bě humor z nošerjom
hudźbných mysleńkow. Na wšěch polach spěw-
neje formy a wurazosće so wonaj spytaštaj ze
krasnym wuspěchom. Zo bě tež Šubert kaž Ko-
cor z wučerjom, a dyrbyeše pódlu swojeho za-
stcjinstwa komponować, je džě znate. Wobeju
mištrow lohkosć a wšelakosć w jich wutworach
je wuron jeju absolutneju hudźbneju naturow.
Mysl a forma wučinjataj pola njeju stajnje rjany
cyłk — rjana duša bydli w rjanym ćele! Runje
kaž Šubert bě tež Kocor we wěstym zmysłu
s a m o w u č e n e (autodidakt); so wě, zo měještaj
wobaj elementarnu (zakładnu) wučbu, ale čer-
paštaj tola dale ze sebje, dokelž wšo we sebi no-
šeštaj. Tehodla tež wostaštaj tak naivnaj, pře-
njotnaj, njestronskaj; tehodla tež skutkowaštaj
tak na lud, a tuto parowanje wužšeho hudźbneho
wuwučowanja wobeju skhmani k reformatori-
skim skutkam. Zo měještaj wobaj syłu dobrych
přećelow, kiž jeju duchowne ideje do luda nje-
sechu, dyrbimy džakownje připóznać.

Woprawdže, za naš ludźik su Kocorowe
spěwne dary, małe a wulke, bohatstwo, kotrehož
so mohli hordzić, bohatstwo, kotrež dyrbimy wob-
džiwać, dokelž wšudže widžimy, „kak je do zdob-
neje formy krasne mysle zakuzlał rozumny
porst.“ (J. Čišinski.)

Njeh njepřećeljo při jich błukej lampje tež
pišu: „Als ob die Wenden ein Konzertprogramm
überhaupt mit wendischer Musik ausfüllen

könnten!“ (Kamenzer Tgbl. aug. 1921), my so jim smějemy, naš krasny poklad derje znajo a sebi jón wažo.

Jara lohko by bylo, ze slowami wo tutyh hudźbnych darach našeho „Božeho džěsća“ wobšěrnišo rěčeć a je kritiscy wopisać a powažić, ale mało bychmy z tym docpěli, mało z tym našemu sćedriwemu darićelej služili, mało nam samym pomhali. Hudźba móže so jenož rozumić a wažić a lubować přez woprawdźite hudźenje, spěw jenož přez faktiske spěwanje same. To budže naše najrjeńše počesćowanje mištra, kiž je hižom w swojim žiwjenju lubosć a džak swojich lubowarjow žnjeć móhl při spěwańskich swjedženjach. Nic dosć, zo móžeše připitki słyšeć kaž Zejlerjowy po serbskej meji:

„Vivat ty syła spěwańska,
a Stróžan mištr připódla!“

tež ł a w r j e ě po spěwnych swjedženjach stajnje jeho mištrowsku hłowu debješe z přećami kaž slědowace:

„Kaž tutón wěnc, kiž w serbskim mjenje
wam serbska ruka poskića,
tak waše mjeno njech so rjenje
a stajnje młódnje zelenja!“

A njeboh Smoleř jako młody muž jemu 1846 dari swoju krasnu zběrku narodnych pěsni, cyle nowje wudatu, prajo, „zo so za tak wuběrneho spěwańskeho mištra tež tajke wulke spěwańske derje hodža!“

Při spěwanskich swjedženjach bu Kocor stajnje z derje zasluženym ławrjencom debjeny. Tež džensa stajmy jemu poswjećacy wěnc na hłowu a

kóžda kwětka w nim a kóžde lopješko ma byé serbska wutroba, dychajca horcy džak tomu sławnemu mužej, kiž je ze svojim wobkuzłacym hłosom Serbstwo z prócha zběhać zamohl.

W Ketlicach na kerchowje ma naš mištr kamjentny pomnik — z němskim mjenom a napisom — my, jeho česćowarjo a lubowarjo, postajmy jemu žiwy a serbski pomnik we našich wutrobach, z tym, zo z wjesołym zapalom jeho njesmjertne hłosy spěwamy, wótře, nutrnje a husto. Tak dołho hač so to stanje budže naš Kocor mjez nami wozbožacy žiwy a dopomha nam Serbam k dalšemu trajacemu žiwjenju.

IV.

K stotym narodninam KOCORowym, džeń 3. hodownika 1922.

— spěw w 5 distichach a 4 Alkajskich hronach
— poslednje jako Literal, Akrostich: KOCOR —
podał farań emr. M. Urban z Khróstawy.

Z pola a hole, z horow a nižinow zešli so džensa
Serbja do Budestec su na swjedžeń Kocorowy.
Štó běše Kocor, je wěsće znate starym a młodym;

hudźbnik najslawniši wšak Serbam z nim
zjewił so je.

Hlaj, Polyhymnija je mjez Serbami dobyła
slawu;

Kocor je pěstował ju a jeje přisporjał česć! —
Sto lět je minyło so, hač w Zahorju zeskhadza
hwězda,

kotrejež jasnosť a blyšč nanihdy njezahinje.—

Z počesćowanjom: a dźakom lud zdobnje spo-
 mina serbski
 na wšo štož Kocorowy genius dałjemu je. —
 Kak dźakować pak chcemy so dostojnje
 za dary krasne, kiž je nam wobradził
 muž žiwje zahorjeny z Boha
 za swój lud serbski a wuznam jeho?! —
 Ow zaspěwajmy hłosy sej lubozne
 po kraju serbskem, kotrež nam zanošał
 je hudźbnik, mištr žohnowany!
 — Spěwajmy Serbja sej kěrluš nowy!
 Cyl skutkowanja wšeho budź našeho,
 zo wocučilo ze spara smjertneho
 by Serbstwo po wšěm serbskem kraju,
 a so tak roznjesła Serbow slawa.
 Ow dar je Boži swoboda witany!
 A kěrluš nowy zaklinči bėdzerjam,
 kiž zakhowaju rěč a wěru,
 sej jako namrěwstwo z wótcow swjate.
 Rěč maćerna nam serbska budź khowanka,
 do kotrejež so wukhować změjemy
 we straše wšěm a w bėdže serbskej!
 — Serbja smy, Serbja džě dobywajmy! —

V.

Rozprawa wo Kocorowem swjedženju w Zahorju a Budestecach, 3. XII. 1922.

Jeli zo chcemy podobneho serbskeho žiwjenja
 kaž njedzeli w Budesčanskej wosadze pytać, dyr-
 bimy do časow skhadźowankow, tam wotmětych,
 wróćo sahać. Tajki elementarny wuraz serb-
 skeho zmyslenja tamna „Młodžinownja“, haj

cyła wjes a wosada hišće widžała njebě. Skoro přińdže nam ludowe prajidmo na mysle: Chceš-li być sławjeny, wumrěj! Wězo je naš njezapomnity K. A. Kocor bižo při žiwjenju dosć sławy nažnjał, ale telko česćownosće z rědka hdy so stawa zemrětemu — runje kaž Zejlerej. Wonaj, w žiwjenju duchownje zjednoćenaj, hobrskaj dželaćerjej na kulturnem polu za naš serbski narod, staj po smjerći žiwaj mjez nami kaž hdy prjedy. Njezačuwaše kóždy swědk tamneho nje-dželskeho skutka přítomnosć wosławjeneho we Božim domje, w „Młodźinowni“, haj samo we Zahorju, w jeho ródnej wjesy, hdžež so we připołdnišich hodžinach zhromadzi mała črjódka česćowarjow? Hrozne wjedro bě drje mnohich wottrašilo, tam doćahnyć. Ale Drježdžanski „Čornobóh“ ze swojim widžomnym znamjenjom, wotnoha našeho serbskeho orchestra, t. r. posauniski khór a črjódka wosadnych běchu so tam zešli, a jich witachu Zahorjenjo z ruku, ze wutrobu a z čělnym wokřewjenjom. Staršiski dom našeho njezapomniteho hudźbnika wšak bě so 1907 z wohnjom zhubił. Na městnosći pozběha so druhi twar. Ale tež stary Kocorowy narodny dom so nam cyle z woćow zhubił njeje; we wubjernje rjanem wobrazu je jon nam zakhowała naša serbska moleřka knježna Hanka Krawcec z Drježdžan a po nim smy dali zhotowić wobraz, kiž tu našu wopomjenisku knihu debi. Tatón mały kučik lužiskeje zemje potajkim je nam dárił serbskeho spěwarja, kiž z harfu w ručy budžeše lud k rjeńšemu narodnemu žiwjenju. Tam na nawsy zanjesechu serbscy po-

saunistojo krasne melodije našeho hudźbnika a k. šulski nawjedowař Šleca z Drježdźan toľma-češe začuwanja přítomnych, haj cyľeho serbskeho luda, w tych swjatočnych hodźinkach ze swojimi myslemi k Zahorjej spěchaceho. Jednora pozběhowaca swjatočnosé zawostaji najľepši zaćišé na wšěch wobdźělnikach.

Wosebje pak ma so z přisľušnej khwalbu zapisać, zo je tu w Zahorju posauniski khór našeho serbskeho orchestra přeni króć zjawnje wustupiľ a pod wjednistwom swojeho založerja a wuwučowarja, k. hudźbneho direktora Bjarnata Krawca, Kocorowej spěwaj „Duša, ach duša, ty njeznaješ so!“ a „Hanka, budź wjesoľa“ w Krawcowej instrumentaciji hraľ. Tež popoldnju w cyrkwi je naš posauniski khór swjatočny zaćišé wažnje podpjeraľ.

W třećej hodźinje mjerwješe so w Budestecach na wsy ze serbskim ludom. Khwatachu wšitcy do Božeho doma. Serb džě je zwučeny, wšo swoje džělo z Bohom započinać a skónčić. Ze zhromadnym kěrľušom „Duša, o duša...“ po Kocorowem hłosu, přewodžany z pišćelemi a posauniskim khorom, wotewri so cyrkwinska swjatočnosé a ze svojim slěbrojasnym hłosom zaspěwa knježna Rut Krawcec hnujacy spěw wo „Nadžiji“ a k. Hanka - Wjelećanski a Šleca - Drježdźanski zjednoćištaj so w dwojospěwje k natarjenju pobožnych připosľucharjow.

Potom stupi naš slawny předař, k. farař Moric Domaška, na klětku, wabješe ducha zemrjeteho do našeje srjedźizny, do cyrkwe, hdžež bu we swjatej kšćeńcy do zjednoćenstwa křesćanow

přiwzaty. „Njejsmy so tu zešli k wšednej Božej službje. Chcemy spominać na wotročka njebjeskeho Knjeza, kiž je nam z nim telko dobrotow wcpokazał. Wosada je nam wupłodziła mnohich znamjenitych mužow, kaž znateho Frencela, kiž při džěle we Knjezowej winicy při přeložku swjateho pisma woslepi. Tak džěše so tež našemu Kocorej. W njesprócnjowej džěławosći, kotraž swojeho runjeća nima, njewodychny ani wokomik. Wšelake podawizny z jeho žiwjenja rěča za wosebiteho wobhnadźenca Knjezoweho. Swjedžeński předař staješe nam dale hudźbnika před woči, zo jeho słyšiš džělać a spěwać. „Kaž David Boha Knjeza khwaleše we svojich psalmach, tak rěča zynki Kocoroweje hudźby česć Božu. Pódla swětnych spěwow su mnohe kěrlušy wušle z jeho duše. Z Pawołom, Ambroziom, Gregorijom, Lutherom, Gerhardtom spěwaše wón khwalbu Božu. To nje měle naše džěci wjacy činić? Naši pobožni wótcojo su nam duchowne herbstwo zawostajili, su spěwali w domje a na poli. Tomu je přinošował naš Kocor. Po jeho hłosach znošowaše pućowař swój dróhařski spěw, čeladnik swój rańši kěrluš, spěwachu pacholjo a holiča swoje pěsnički. Ale mamonismus, materialismus, revolucija, wotročstwo djabola su zaničile mnohe drohotne kubla tež w serbskim ludu. Tamni rjekojo, kiž z Kocorom do waryta zapřimnychu, Kral, Rječka a dr. — jich hłosy su wotmjelkle. Spěw dyrbi zaso budžeř być za nowe Serbowstwo. Spěw ma we sebi spodziwnu móc.“ Přirunajo džensniši swjedžeň ze Zejlerjowym we Łazu daše předař wuklinčeć svojim słowam we mócnem napominanju

k serbskemu spěwej: „O serbski ludo, spěwaj zaso swoje rjane krasne spěwy k Božej česći a k swojemu wokřewjenju. To běchu złote časy, hdyž klinčachu serbske spěwy po rjanej Łužicy. Džeržmy so Kilianoweho hesła: Serbja, zakhowajće swěru svojich wótcow řeč a wěru!“

Z kěrlušom „Na nas z hnadu pohladaj“ skónči so swjatočnosć w Božim domje, kiž bě ze Serbami přepjelnjeny. Wšitecy so nastajichu na puć do njedalokeje „Młodžinownje“, hdžež swjedžen so dále wuwi.

W přepjelnjenej žurli, kotraž drje telko Serbow hišće zhromadženych widžala njebě, witaše najprjedy předsyda wosadneho serbskeho towařstwa „Lubin“ k. žiwnosćeř H a j n a ze Splóska w jadriwej a zahoritej řeči wšěch přítomnych, při tom spominajo na sławnych muži, kotřiž su z wosadneho klina wušli. A k. wučer S l o d e n k strowješe w mjenje „Hudźbneho Wotrjada Maćicy Serbskeje“ syły ludu, na přenim městnje jeničkeho potomnika našeho njezapomniteho Kocora, jeho džowku H a n Ź u woženjenu Biedermanku we Drježdžanach a wšěch přiwuznych, wosebje pak tež čěskich hosći, kotřiž běchu ze Wusće nad Łobjom k nam přikhwatali. Serbskim towařstwam, z cyła serbskemu narodej, položi na wutrobu, zo by so khuduška n ě m s k a taflička na Kocorowem rowje w Ketlicach zaměniła ze serbskim pomnikom, sławnemu wótcincej přiměrjenym. To je zdobny nadawk za přichod. A to wšak je husto wosud našich sławnych muži, zo samo poslednje znamjo jich byća na zemi so ani w serbskich pismikach a słowach

njezjewja. W čarje němskich napismow na pohrjebnišću pytamy podarmo jich dobre serbske mjeno, kotrež su we žiwjenju z hordosću a česćownosću nosyli.

Nětko scěhowachu po čišćanem rjedže (hl. čo. II) khory (měšane a mužske), přednjesene jara rjenje wot spěwanskeho towarstwa „R a d o s ć“ w Bukecach pod wustojnym nawjedowanjom jeho energiskeho dirigenty k. wučerja K e ř k a, kiž běše w běhu třoch njedžel z njewšědnej pilnosću a wutrajnosću spěwy za swjedžen wuwučował. Do dalších kwartetow, duettow a solow dźělachu so dźowěičcy hudźbneho nawjedowarja k. Bjarnata Krawca, knježnje R u t a H a n k a a k k. Š l e c a a H a n k a. Njewěmy, što bychmy z poskićenych parlow wosebje wuzběhować mohli, hač „Na fijalku“, štož něčeho podobneho w němskej musikalnej literaturje podarmo pytaš, abo „Nalětni spěw“, hdžež kokula swój hlós wuznamnje pozběhuje, hač něžne sopranowe abo jadriwe mužske sola. Wšo dychaše wustojnosć z eksaktnosću. To bě wumjelstwo, hudźbna eleganca, kotraž kóždy poki w komponisty wobkedźbuje. Bě dže wšě dary poskičil naš genialny Kocor, naš serbski Mozart.

Do spěwneho porjada plećeše so swjedžeńska řeč k. Bjarnata K r a w c a, kotryž sławneho Ketličanskeho kantora rysowaše jako hudźbnika a čłowjeka (hl. čo. III). Hdyž bě nam Kocora jako čućiweho lyrikarja rysował a wšelake-episody ze jeho žiwjenja wupowědał, wěnowaše jemu na kóncu lawrjencowy wěne na hłowu, ale kóždy kwětka, kóžde łopješko ma być jena serbska wutroba, kotraž z najhlubším začucom dycha džak napřečo

tutomu slawnemu mužej, kotryž je woprawdže Serbowstwo z procha pozběhnył.

Mjez scěhowacymi spěwami přednjese knjez bankownik K r a w c dwě pěsni wot našeho Č i š i n s k e h o z njewšědnej wustojnosću.

Po skónčnem swjedžeńskim programmje přednjese hišće knjez farař em. U r b a n pěseń k stotym narodninam Kocora (hl. č. IV).

Knjez farař C y ž - Hajničanski slawješe na to Buđestečansku wosadu, kotraž je bohata na wuznamnych serbskich wótčincach. „Krónu je stajil muž, kotrehož stote narodniny džensa swjećimy. Woni a jeho naslědnicy su nam škitali Serbstwo napřečo cuzemu nawalej. Lubin, Hromadnik, Mnišone — swjate hory! woni krywaju naše Serbstwo. O, zo bychu tež synojo byli to, štož něhdy wótečojo! Młodosé dyrbi zaso džělać a spěwać: klinčeć maju naše rjane dobre spěwy. Rěčnik džakowaše so wšěm, kotřiž su wječor porjeńšić pomhali a přeješe, zo bychu džěći byle hódne svojich staršich, kotřiž so něhdy lěpje k Serbowstwu přiznawachu, hač tukhwilny dorost.

W mjenje Kocoroweje džowki džakowaše so k. wučer S l o d e ŋ k wšěm sobuskutkowacym.

Z čěskich hosći porěča nawjedowař realneho gymnasia dr. Jaroslav K u b i s t a z Wusća. Přirunowaše naš wosud z čěskim. Čěša čuja z nami a přeja nam zbožowniši přichod. Zhladowaše 300 lět wróco. Kak tehdom drěmaše jich narod. Ale přez kulturne pozběhnjenje, přez słowo a spěw, přez wučerjow, spisowaćelow, hudźbnikow su postupowali. Jedyn Smetana wołaše

jich do boja za narodnu kulturu. Z njej su skóně-
nje sebi swoju swobodu wudobyli. „Spominamy
na Was. Maće swojich njepřeceli. Ale hdyž so
hesla „Swój k swojemu“ dźeržiće, přewinjeće wšě
Waše ćeže a nuzy. Budźemy z Wami a za Was,
zo njebyšće zahinyli.“ Knjez řečnik skónči swoje
ze zapalom řečane słowa z wutrobnym „Na zdar!“

W dokónčnem slowje dźakowaše so k. farař
D o m a š k a hišće raz wšěm, kotřiž su pomhali
tutón wuznamny dzeń wuhotować. Přeješe, zo
by kaž něhdy prjedy, nětko zaso w našich cyrk-
wjach porjadnje kěrluš był přewodžany wot
posauniskeho khora, kaž smy to džensa tak rjenje
w Budestečanskej cyrkwi slyšeli. Wosebity dźak
wěnowaše k. Bjarnatej K r a w c e j. Nimo je
krasny swjedžen, njesmě pak być bjeze wšeho
wuspěcha. Namolwješe, zo by so w Budestecach
załožilo serbske spěwařske towařstwo a prošeše
wosebje mlódšich wučerjow, zo bychu tutomu na-
rodnemu skutkej so wěnowali. „Haj chcemy zaso
serbski spěw, zo bychu tež do Budestečanskeje
wosady začahnyły tajke „kokule“, kajkež w dru-
hich serbskich wsach a lěsach hižo tak rjenje ku-
kaja. Njesměmy porok slyšeć, zo do serbskich
towařstwow radšo Němcy spěwać přińdu hač
Serbja. Dyrbimy so bóle za swoje narodne kubła
zahorić.“ Ke kónceju přečita postrowjacy telegram
tow. „Adolf Černy“ w Prahy: „Kocor budže žiwy,
kaž daloko klinči serbski spěw po serbskej Łu-
žicy. Njeh je wěčnje žiwy!“

Wopomnjeńske swjedženje k česći našeho nje-
smjertneho K. A. Kocora su swjećile tež wšelake
serbske narodne a spěwanske towařstwa, kaž

„Lipa“ w Pančicach a „Radosć“ w Bukecach a rozprawy wo Kocorowym swjedženju pisale su wězo nimo časopisa „Lužica“ (lěta 1922 č. 4) wšitke naše nowiny a to „Serbske Nowiny“ w čisłomaj 279 (4. XII. 22) a 280 (5. XII. 22) — „Katolski Posol“ a „Pomhaj Bóh“ č. 50 (9. XII. 22) a wšelake słowjanske dženiki a časopisy, kaž „Českolužický Věstnik“, „Národní Politika“, „Kurjer Polski“ a „Dziennik Poznański“ a zbožopřejacy připis je tež pósłał naš najswěrniji pólski přećel profesor dr. Alfons Parczewski, tónčas rektor staroslawneje university we Wilnje pišo takle: „Wilno, 29. XI. 22. K swjedženju stolětneho narodneho dnja K. A. Kocora w Budestecach ja z tutym sćelu swoje wutročne zbožopřeća za wuwíce serbskeje wumjelskeje hudźby; ja přeju jej a jeje nětčišemu wjednikej Bjarnatej Krawcej najlěpši přichod! Njeh krasnje kćěje a klinči serbska hudźba lubemu serbskemu narodej! Třećeho decembra mysl a wutroba moja budžetej w Budestecach z Wami we Wašej srjedziznje.“

Z tutym bratrowskim přećom chcemy tule našu rozprawu skónčić. To su rjane pozběhowace słowa! Haj, w njesprócnej džělawosći, we woprawdžitych skutkach česćujemy našich genialnych přjedownikow, našich kulturnych wojowarjow najlěpje. Njeh je swjedžen njezapomniteh Kocora nowy nastork a pohoń k džělu za luby serbski narod. To je najlěpši džak za tamnych mužow, kotřiž su swoje cyłe žiwjenje woprowali za swój narod.

